

MOKSLO LIETUVA

2002 m. liepos 4 – 17 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 13 (259)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 1,5 Lt

Išėivijos lietuvių indėlis į Lietuvos ir pasaulio mokslą

Ko gero, ne tik šalies visuomenė, bet ir savo reikalais užsiėmusi mokslo bendruomenė nelabai suvokė, kokia svarbi Lietuvai buvo paskutiniąjį birželio mėnesio savaitė. Tą patį pirmadienį – birželio 24-ąją – Vilniuje prasidėjo dvi pasaulinės mokslo konferencijos: Baltijos organinės sintezės (*Balticum Organicum Syntheticum*) BOS2002 bei 8-oji Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos.

Prieš dvejus metus vykusios BOS2000 ir šiųmetės BOS2002 konferencijų tarptautinė reikšmė patvirtina ir tai, kad pirmojoje dalyvavo prof. Ryoji Noyori iš Nagajos universiteto (Japonija), o antrojoje – prof. K. Barry Sharpless iš The Scripps Research Institute (TSRJ). Abu šie organinės sintezės atstovai yra 2001 m. Nobelio premijos laureatai (kartu su William S. Knowles iš St. Louis, Misūrio, JAV).

Kaip teigia BOS2000 ir BOS2002 konferencijų iniciatoriai bei svarbiausi organizatoriai prof. Viktoras Algirdas Sniečkus (Queens universitetas, Kingstonas, Kanada) ir prof. Eugenijus Butkus (Vilniaus universitetas), kai kurie kiti šių metų konferencijos dalyviai mažą nusileidžia labiausiai pagarsėjusiems. Antai prof. Henri Kagan, dirbantis Prancūzijoje, Paris-Sud universitete, Molekulinės chemijos institute d'Orsay, Asimetrinės sintezės laboratorijoje, daugelio šios srities autoritetų nuomone, tikrai buvo vertas aukščiausio pripažinimo ir tarp praėjusių metų Nobelio premijos laureatų jo pavardės nematome tik todėl, kad pagal Nobelio premijų skyrimo nuostatus ši premija gali būti kasmet skiriama tik trims vienos srities pretendams. Veikiausiai dar ne kartą išgirsime ir prof. Roberto H. Grubbs iš Kalifornijos technologijos instituto pavardę:

Nukelta į 14 p.



Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino kavaliere prof. Viktoras Algirdas Sniečkus prie Jono Mackevičiaus paveikslų Vytautas Didysis prie Juodųjų jūrų Lietuvos Respublikos Prezidento rūmuose

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Pasaulio matematikai rinkosi į Vilnių



8-osios tarptautinės Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijos atidarymo metu: profesoriai Leonas Saulis, Romualdas Ginevičius, doc. Algirdas Čiučelis, Vygantas Paulauskas, Mifodijus Sapagovas, Jonas Kubilius, Gopinath Kallianpur iš JAV

Visą savaitę (birželio 23–29 d.) Vilniaus Gedimino technikos universitete vyko 8-osios Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijos renginiai. 1973 m. įvykusi pirmoji konferencija davė gerą pradžią ir išsirutuliojo į didžiausią ir autoritetingiausią tikimybių teorijos konferenciją pasaulyje. Šis forumas labai svarbus toliau skatinant tarptautinį matematikų bendradarbiavimą, tolesnei Rytų ir Vakarų matematikų ryšių plėtotei.

Šiųmetės, jau 8-osios, konferencijos globėjas buvo Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, kuris konferencijai atsiuntė ir savo sveikinimo raštą. Garbės organizacinio komiteto nariai buvo LR Ministras Pirmininkas Algirdas Brazauskas, švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Benediktas Juodka ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius Edmundas Kazimieras Zavadskas. Konferencijos organizatoriai – Matematikos ir informatikos institutas, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilniaus universitetas, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos matematikų draugija ir Lietuvos statistikų draugija. Programiniam komitetui vadovavo Geteborgo universiteto prof. Peteris Jagersas (Peter Jagers) iš Švedijos, o organizaciniam komitetui – prof. Vytautas Statulevičius.

Atidarymo ceremonijoje kalbėjo programinio komiteto pirmininkas prof. P. Jagersas, o LR Ministras Pirmininkas A. Brazauskas

Nukelta į 2 p.

4-5 p.

MŪSŲ PAŠNEKOVĖ – LAIMUTĖ BALODE

7, 12 p.

APIE MOKSLO INSTITUTŲ FINANSAVIMA

8-9 p.

KURTI PASAULI VAIKAMS

16 p.

IŠRINKTAS NAUJAS VGTU REKTORIUS

19, 20 p.

ATKIRTIS EURO-SKEPTIKAMS

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Atkelta iš 1 p.

priminė pasaulio matematikams Lietuvos indėlį į Europos mokslą ir techniką. Premjeras kalbėjo apie XVII a. raketų kūrimo teoriką ir praktiką Kazimierą Semenavičių, vienos pirmųjų Europoje mokslinės observatorijos kūrėją Tada Žebrauską. Nepamiršo ir mūsų laikų įžymiųjų matematikų – Jono Kubiliaus, Vytauto Statulevičiaus, kurie labai daug nuveikė, kad šios konferencijos vyktų Vilniuje. Geru žodžiu buvo prisiminti ir svarbiausi Lietuvos matematikos mokslo židiniai – Vilniaus universitetas, Matematikos ir informatikos institutas, pastaruoju metu vis garsiau matematinių tyrinėjimų srityje prabylantis Vilniaus Gedimino technikos universitetas.

A. Brazauskas pareiškė ir susirūpinimą, kad šalyje parama mokslui ir švietimui toli gražu nepakankama, todėl Vyriausybei teks gerokai pasistengti, kad šioms sritims būtų rasti ir papildomi ištekliai.

Pasak organizacinio komiteto garbės nario VGTU rektoriaus prof. E. K. Zavadsko, matematikų, apskritai mokslininkų kasdieninį darbą iš įprastų orbitų kas ketveri metai išjudina Vilniaus konferencijos – tai Lietuvos matematikos žvaigždės pritraukia kolegas iš viso pasaulio. E. K. Zavadskui einant rektoriaus pareigas jau ketvirtą kartą pasaulio matematikai rinkosi Vilniuje.

Siekdami parodyti, kokius rūpesčius patiria ir kokias idėjas puoselėja 8-osios Vilniaus konferencijos organizatoriai, mintimis pasidalyti paprašėme konferencijos organizacinio komiteto pirmininką prof. Vytautą Statulevičių, pirmininko pavaduotojus prof. Leoną Saulį ir prof. Mifodijų Sapagovą bei programinio komiteto pirmininką prof. Peterį Jagersą. Profesorius kalbino Gediminas Zemlickas.

Berklio konferencijos tęsiamos Vilniuje

Mūsų pašnekovas – 8-osios tarptautinės Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys prof. Vytautas Statulevičius.

Profesoriau Peteri Jagersai, kiek žinau, Jums yra tekę tobulintis Maskvoje pas tikimybių teorijos ir funkcijų teorijos mokyklos kūrėją, didelį matematikos autoritetą akad. Andriejų Kolmogorovą. Tad gal Jus galima vadinti A. Kolmogorovo mokiniu?

O ne, A. Kolmogorovui labai artimas nebuvau, nors pusę metų ir teko tobulintis

Maskvos valstybiniame universitete, kur dėstė žymusis matematikas. Iš tikrųjų save labiau laikyčiau matematiko Jurijaus Prochorovo mokiniu.

Kur Jūs pradėjote matematiko, matematinės statistikos mokslininko kelią?

Baigiau Geteborgo universitetą Švedijoje, ten ir tebedirbu matematinės statistikos tyrinėjimų srityje.

Pradėdamas 8-ąją tarptautinę Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferenciją Jūs įžangoje kalbėjote apie matematinės statistikos metodų taikymą biologijoje. Gal apie tai galėtumėte smulkiau papasakoti mūsų skaitytojams?

Pamėginasiu. Aš manau, kad molekulinė biologija pakels biologiją į visai naują lygmenį, kur matematinis tyrimo metodas pavyks taikyti labai sėkmingai. Suprantama, jog tai turės būti statistiniai aprašymo metodai, kadangi deterministinės teorijos čia netiktų. Mat pernelyg daug pašalinių veiksnių, trukdančių suvokti biologinių procesų esmę.

Ar čia negalima analogija su kvantiniais reiškiniais fizikoje, kuriems įprasti priežastiniai ryšiai negalioja?

Į Mokslo Lietuvos klausimus atsako 8-osios tarptautinės Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijos programinio komiteto vadovas prof. Peteris Jagersas, dirbantis Geteborgo universitete, Švedijoje.



Konferencijos pertraukos metu: Harry Kesten (JAV), Donatas Surgailis, Peter Jagers (Švedija) ir Vladas Sidoravičius, šiuo metu gyvenantis Brazilijoje ir dirbantis statistinės fizikos srityje

Būtent tai ir norėjau pasakyti. Jeigu taip, tai gal ir biologijoje galime laukti perversmo, koks XX a. pradžioje įvyko fizikoje, kai išsirutuliojo kvantų fizika?

Ne, nemanau, kad reikia laukti perversmo ateityje, kadangi tas perversmas vyksta dabar ir būtent molekulinės biologijos srityje. Matematiniais statistikos metodais biologijoje bus galima tiksliai aprašyti įvairius pro-

Pasaulio matematikai



Konferencijos atidarymo momentas: LR Prezidento konsultantas Remigijus Gaška, programinio komiteto pirmininkas prof. Peter Jagers (Švedija), organizacinio komiteto pirmininkas akad. Vytautas Statulevičius, LR Ministras Pirmininkas Algirdas Mykolas Brazauskas ir VGTU rektorius prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas

Vyksta 8-oji tarptautinė Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencija. O keliose Jums teko dalyvauti kaip dalyviui ar organizatoriui?

Nuo pat pirmosios konferencijos man teko būti jos organizatoriumi. Kadangi pagrindiniai organizatoriai iš pradžių buvo ne tik Matematikos ir informatikos institutas ir Vilniaus universitetas, bet ir V. Steklovo matematikos institutas, tai oficialus pirmųjų dviejų konferencijų organizacinio komiteto pirmininkas buvo Rusijos mokslų akademijos akademikas J. Prochorovas, o nuo trečios pirmininku tapau aš.

Gal priminkime skaitytojams šių

konferencijų atsiradimo pradžių.

Vilniaus tarptautinė konferencija yra garsiuji Berklio (Berkeley, Kalifornijos universitetas) simpoziumų tęsinys. Berklio simpoziumus organizuodavo įžymus statistikas Ježis Neimanas (Jerzy Neyman), augęs netoli Augustavo, ir, kaip jis pats man pasakojo, dažnai su tėvu atvažiuodavęs į Vilniaus turgus. Didesnę gyvenimo dalį dirbęs JAV, jis įsteigė stambiausią pasaulio statistikų centrą Kalifornijos Berklio universitete. Paskutinis, šeštasis, Berklio simpoziumas įvyko 1969 metais, ir po jo J. Neimanas kreipėsi į JAV besilankiusį Sovie-

tų Sąjungos mokslų akademijos prezidentą, garsų matematiką Mstislavą Keldyšą, prašydamas perkelti šį simpoziumą į Sovietų Sąjungą ir siūlydamas tam Vilnių, nes gerai pažinojo ir J. Kubilių, ir mane, ne kartą buvopusius Berklyje. Pagrindinė tokio prašymo priežastis – J. Neimanas buvo nebejaunas, gauti lėšų buvo nelengva, o jaunesni matematikai nesukbėjo prisidėti organizuojant simpoziumus. Reikia pažymėti, kad Berklio simpoziumai tęsdavosi išties mėnesį, buvo mėginama kolektyviai spręsti sunkias statistikos ir tikimybių

Nukelta į 10 p.

Matematiniai tyrimų metodai ir biologija

svarbus vaidmuo, bendradarbiaujame su molekulinės biologijos atstovais.

Ko gero, dalyvaujate ir ES 5-ojoje Bendrojoje programoje, kuri molekulinėi biologijai teikia prioritetinį dėmesį?

O taip, taip. Šiuo metu su keliais biologais man tenka dirbti bendrus darbus. Beje, su viena biologe iš Olandijos taip pat rašau knygą iš mano, kaip matematiko, specialybės.

Mačiau Jus, Profesoriau, 7-ojoje tarptautinėje Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijoje 1998 m., buvote programinio komiteto pirmininkas. Kas per tuos 4 metus pasikeitė matematinės statistikos tyrinėjimų srityje?

Matematinės statistikos pokyčiai yra kompiuterinės revoliucijos pasekmė. Tai, kas neseniai atrodė sunkiai įgyvendinama, dabar labai lengvai padaroma. Seni uždaviniai, kurie dar neseniai atrodė grynai teorinio pobūdžio, puikiai taikomi praktiškai.

Matematikai ilsisi, geria kavą, o kompiuteriai skaičiuoja?

Na, gal ir ne taip viskas paprasta. Mūsų darbas daug rimtesnis. Seniau mokslininkas matematikas užsiimdavo teoretizavimu, o dabar ir labai realiais skaičiavimais. Išivaizduokite matricą, kuri sprendžiant lygtį teikdavo daug būdų, kaip ieškoti sprendinių, tačiau niekas tais sudėtingais ir daug laiko atimančiais skaičiavimais neužsiimdavo – per daug darbo. Dabar kompiuteris puikiai suskaičiuoja.

Kaip veikssite norėdami gauti patenkinamą atsakymą, jeigu priežastiniai ryšiai, pvz., molekulinėje biologijoje, neveikia?

Veikia statistiniai dėsniniai. Tikras statistinės matematikos stebuklas, kad iš chaoso pavyksta gauti ir apskaičiuoti tam tikrą tvarką.

Ačiū, Profesoriau, už atsakymus.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

rinkosi į Vilnių

Daug lengviau skaityti ir suprasti matematiko straipsnį, jeigu asmeniškai jį pažįsti

Į Mokslo Lietuvos klausimus atsako 8-osios tarptautinės Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijos organizacinio komiteto pirmininko pavaduotojas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Fundamentinių mokslų fakulteto Matematinės statistikos katedros vedėjas prof. Leonas Saulis, kuris yra ir Fakulteto tarybos pirmininkas.

Gerbiamasis Profesoriau, kas per pastaruosius 4 metus pasikeitė, palyginti su 1998 m. vykusia 7-ąja tarptautine Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencija?

Nauja pirmiausia tai, kad atsirado naujos tikimybių teorijos ir taikomosios matematinės statistikos kryptys. Tai draudimo matematika, finansų matematika, ekonometrika. Iš tikrųjų visame pasaulyje be teorinių tikimybių teorijos ir matematinės statistikos krypčių daugiau dėmesio skiriama praktiniams uždaviniams spręsti.

Ar tai reiškia, kad tikimybių teorija ir matematinė statistika lyg ir ištirpsita kitose gyvenimo srityse?

Atsakymas paprastas: teoriniams fundamentiniams mokslams reikalingi talentingi žmonės. Patys talentingiausi ir lieka dirbti tų krypčių darbus. Taikomojo pobūdžio moks-

luose taip pat reikia talento, bet tai vis dėlto etapas, tam tikras žingsnis, kurį žengia pakankamai išsilavinę, teorinį pagrindą įgiję žmonės.

Jūs paminėjote naujas tikimybių teorijos ir taikomosios matematinės statistikos kryptis, kurios sparčiai plinta pasaulyje. Kaip čia atrodo Lietuva?

Lietuva per paskutinį penkmetį labai greitai prisitaikė prie naujovių, dalis teoretikų (prof. Rimantas Rudzki, prof. Henrikas Pragarauskas, prof. Alfredas Račkauskas, prof. Remigijus Leipus) nemažą dėmesį skiria taikomojo pobūdžio moksliniams tyrimams, nors visa jų mokslinė veiklos praeitis buvo susieta su teorine fundamentine matematika.

Ar gerbiamieji profesoriai, pasukę į taikomąją matematiką, išėjo ieškoti lengvesnės duonos, padoriau apmokymo darbo?

Nepasakyčiau. Antai taikomoji matematinė statistika taip pat yra gana sudėtinga, didelio talento bei kruopštaus darbo reikalaujanti mokslinių tyrimų sritis.

Ko laukiate iš atvykusių į konferenciją svečių?

Svarbiausia – gerų pranešimų, gilių diskusijų ir naujų ryšių. Juk daug lengviau skaityti ir suprasti tų mokslininkų straipsnius, kuriuos asmeniškai pažįsti. Tuo įsitikinau.

Ar lengva buvo į konferenciją sukviesti dalyvius iš įvairių šalių?

Nesunku. Daugiausia atvyko iš Prancūzijos, JAV, Anglijos, Olandijos. Yra švedų, pvz., programinio komiteto pirmininkas prof. Peteris Jagersas, atvyko japonų ir vienas indas. Vilnius pasaulio matematikus traukia, nes čia stipri tikimybių teorijos ir matematinės statistikos mokykla.

Matematika – tai mokslas, padedantis keisti mąstymą

Matematikos ir informatikos instituto direktorius prof. Mifodijus Sapagovas nėra nei tikimybių teorijos, nei matematinės statistikos atstovas, tačiau jis yra 8-osios tarptautinės Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijos organizacinio komiteto pirmininko pavaduotojas. Tad ir jį kas ketveri metai vykstantį labai svarbų matematikų forumą jis žvelgia ir organizatoriaus, ir šiek tiek iš šalies vertinančio žmogaus žvilgsniu.

Susikūrė naujas matematikos židyns

Tarp mokslo institucijų, kurios renigia 8-ąją tarptautinę Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferenciją, Jūsų vadovaujamas Matematikos ir informatikos institutas užrašytas pirmasis. Ar tai reiškia, jog esate svarbiausi organizatoriai?

Iš dalies – taip, iš dalies – ne. Iš tikrųjų tradiciškai pagrindinė našta tenka trims institucijoms: Matematikos ir informatikos institutui, Vilniaus universitetui ir Vilniaus Gedimino technikos universitetui. Malonu pastebėti ir kitą faktą: ir organizuojant šias konferencijas, ir dirbant matematikos srityje kuo toliau, tuo labiau didėja Gedimino universiteto vaidmuo. Tai išties labai rimtas

mūsų partneris. Visos trys minėtos institucijos ir pasiskirsto darbus.

Jeigu didėja Gedimino universiteto matematikų vaidmuo, tai ar nesumažėjo pirmųjų dviejų Jūsų paminėtų institucijų matematikų vaidmuo?

Viskas daug paprasčiau. Lietuva nėra didelė ir nuo seno čia turime du solidžius matematikos centrus: Vilniaus universitete bei Matematikos ir informatikos institute. Bet labai malonu, kad per pastaruosius keletus metus išaugo ir trečiasis matematikų centras – Gedimino universitetas.

Kas turėjo didžiausios įtakos, kad Gedimino universitete susikūrė stiprus matematikos mokslo tyrimų židyns?

Priežastčių yra ne viena. Tai ir gyvenimo poreikiai, nes tikimybių teorija ir matematinė statistika yra taiko-

masis mokslas. Antroji priežastis irgi akivaizdi: tai teisingas Gedimino universiteto vadovų požiūris į matematiką ir supratimas, kaip šis mokslas skatintinas. Yra šioks toks ir mūsų Instituto vaidmuo.

Išties malonu, kad Gedimino universitete didelis dėmesys skiriamas ne tik studijoms, bet ir mokslui. Studijos juk ir turi remtis fundamentiniais mokslais.

Senas filosofinis klausimas apie mokslo ir studijų ryšį. Paprastai kalbant mano nuomonė būtų tokia. Man neatrodo labai svarbu, kaip administraciniu požiūriu organizuota mokslinė veikla: ar institutai valstybiniai, ar priklauso Mokslų akademijai. Svarbiausia, kad mokslas ir studijos glaudžiai siejasi. Užtektų kuriai nors valstybei likviduoti ar „sugadinti“ savo mokslą ir bemat nukentės

Dar vyksta kartų perimamumas matematikoje? Vyresnioji karta, kad ir kaip būtų gaila, matyt, jau ne paties didžiausio pajėgumo.

Lietuvoje stengiamasi, kad matematikų kartų perimamumas vyktų ir, mano galva, jis vyksta. Turime prof. Vidmantą Bentkų, prof. Vygantą Paulauską ir jau minėtus Henriką Pragarauską, Rimantą Rudzkį. Vienas iš naujųjų dabartinių krypčių atstovų kaip tik yra Vilniaus universiteto prof. Remigijus Leipus, o prof. Alfredas Račkauskas yra naujos Ekonometrikos katedros vedėjas.

Ko gero, ši konferencija dar labiau sustiprins tarptautinį Lietuvos matematikų autoritetą?

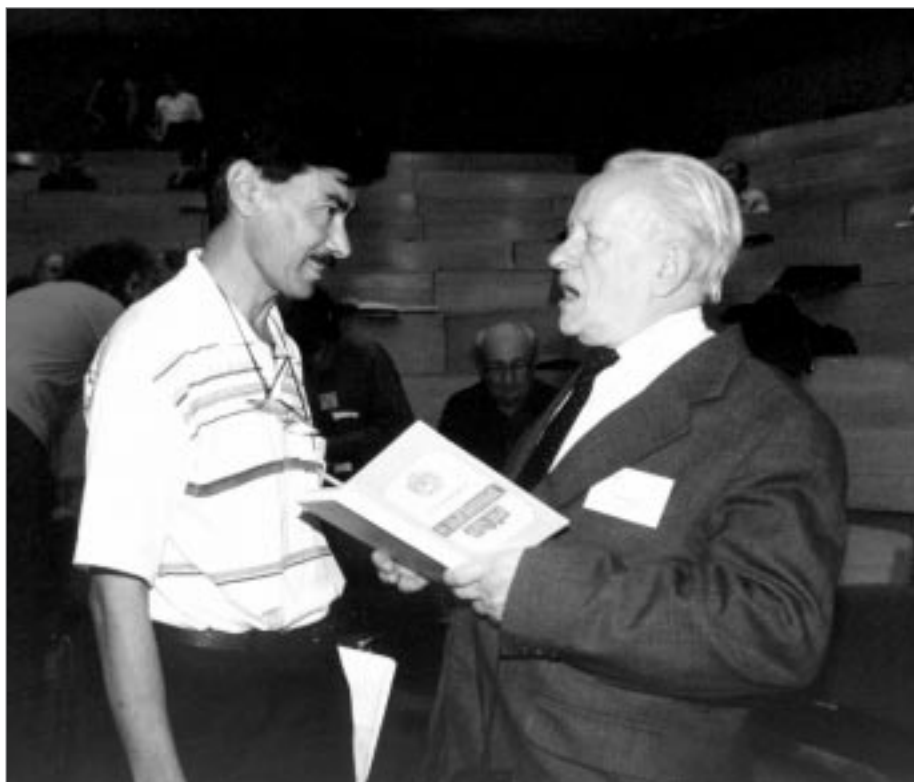
Žinoma, ši konferencija – tai dar vienas mūsų žingsnis į ateitį, nors turime solidžią ir gražią praeitį. Juk jau vyksta 8-oji konferencija. Nors

Lietuvoje mokslui laikai ir sunkūs, bet matematikos perspektyvas matau ir jos džiugina.

Kadangi jau kelios tarptautinės tikimybių ir matematinės statistikos konferencijos vyko Gedimino technikos universitete, tai gal į šį Universitetą persikėlė ir šių sričių mūsų šalies matematikos centras?

O ne, viskas turi savo vietą. Žinoma, kad mūsų Gedimino technikos universitetas negali rungtyniauti su Matematikos ir informatikos instituto ar Vilniaus universiteto Matematikos fakulteto matematikais. Mes esame po žinomų visame pasaulyje Vilniaus universiteto ir Matematikos ir informatikos instituto, o tai aukšta ir garbinga vieta.

Ačiū, Profesoriau, ir sėkmės Jums dirbant organizacinę šios konferencijos darbą.



Prof. Jonui Kubiliui (dešinėje) naują matematikos leidinį įteikia Gayrat Rakhimov iš Uzbekistano



Harry Kesten iš JAV skaito pranešimą, parengtą su Vladu Sidoravičiumi

studijos.

Kokius tikslus, kaip organizatoriai, kėlėte sau rengdamiesi šiai tarptautinei konferencijai?

Galima būtų kalbėti apie matematiką apskritai, nes daugelis tikimybių teorijai būdingų dėsnių yra svarbūs ir visai matematikai. Tačiau vis dėlto apsisistokime ties tikimybių teorija ir matematinė statistika. Iš tikrųjų Rytų Europos pokomunistinėse šalyse per paskutiniuosius 10–13 metų labai pasikeitė požiūris į matematikos taikymą. Visa tai nebūtinai reiktų sieti vien su politika – tokie pasaulio dėsniai. Per pastarąjį dešimtmetį tapo akivaizdu, kad matemati-

kos reikia ne tik inžineriniams, bet ir socialiniams, humanitariniams mokslams, ji reikalinga valdymo srityje. Ir čia, pasirodo, tikimybių teorija ir matematinė statistika esanti labai geras...

...darbinis arkliukas?

Galima ir taip pasakyti. Jeigu vyksta kurti tegu ir nelabai praktiškas teorijas, tai bent tas teorijas, kurios teikia geresnį supratimą, rekomendacijas apie valdymą plačiaja prasme. Juk ir šioje konferencijoje daug kartų buvo pabrėžta, kad yra visai naujos taikomosios matematikos šakos: ekonometrika,

Nukelta į 11 p.

ML

Lietuvių kalbos žodyno pabaigtuvės – tai ir latvių žodynininkų šventė

Šitaip teigia Latvijos universiteto Litanistikos centro vedėja, docentė, filologijos daktarė Laimutė Balode – nejaugi galėtume netikėti? Tuo labiau kad nuo seno plėtojami lietuvių ir latvių kalbininkų ryšiai neturėtų nutrūkti ir ateityje. Be latvių žodynininkų neįsivaizduojamos *Lietuvių kalbos žodyno* paskutiniojo – XX tomo pasitiktuvės ir šventiniai renginiai, lydėję visas *Žodyno* pabaigtuves. Vieno iš šių renginių pertraukėlės metu *Mokslo Lietuvos* atstovas ir turėjo galimybę bendrauti su viešnia iš Rygos.

Štai ką apie Laimutę Balode rašo *Lietuvių kalbos enciklopedija: 1977 baigė Vilniaus u-tą, kartu išklusė latvistikos specialybės dalykus Latvijos u-te. 1977–96 dirbo Latvijos MA Latvių kalbos i-te (iki 1992 – Kalbos ir literatūros). Nuo 1988 dėstė ir Latvijos u-te (tarp kitų disciplinų ir lietuvių kalbą); doc. (1992). (Nuo 2001 m. asocijuota profesorė.)* Nuo 1996 dirba Helsinkio u-te. Disertacija – „Latvijos TSR ežerų pavadinimų daryba“. Šiais ir kitais baltų kalbų hidronimų klausimais paskelbė straipsnių (...). Kartu su Jonu Balkevičiumi, Apolonija Buojaite, Valteriu Subatnieku parengė „Lietuviešu-latviešu vārdnīca=Lietuvių-latvių kalbų žodyną“ (Rīgā, 1995).*



Viešnia iš Latvijos doc. dr. Laimutė Balode ir Lietuvos MA tikrasis narys, Latvijos universiteto garbės daktaras prof. Vytautas Mažiulis Antano Salio šimtmečiui skirtosios konferencijos metu (2002 m. birželis)

Žodynas – tai kalbininko duona

Lietuviai išleido didžiojo Lietuvių kalbos odyno XX tomą. Kaip broliai latviai vertina šį mūsų žodynininkų, kalbininkų ir visos lietuvių tautos darbą?

Džiugu ne tik lietuviams, bet ir latviams. Mes, kalbininkai, iš senų laikų bendraujame, naudojames vieni kitų knygomis, be abejo, ir žodynais. Žodynas – tai be galo didelis indėlis, net abejoju, ar galima jį pervertinti. Tai tikrai kiekvieno kalbininko duona.

Latviai šių tiesą įsisavino, ko gero, nuo Janio Endzelyno laikų?

Ne tik nuo J. Endzelyno, jau nuo Karlo Miülenbacho (Kārlis Milenbachs, 1853–1916). K. Miülenbacho J. Endzelyno *Latvių kalbos odynas* pradėtas 1923 m., kaip ir *Lietuvių kalbos žodynas*. Bet latvių žodyno tomų daug mažiau, kartu su papildymais – 6 tomai. Tarybiniais laikais buvo išleistas aštuontomis *Dabartinės latvių bendrinės kalbos žodynas*, kurį sudaro 10 knygų.

Ar į šiuos 8 tomus „telpa“ visa latvių kalba?

Apžvelgta gal ne taip plačiai, kaip *Lietuvių kalbos žodyne*, bet pavyksta sutalpinti.

Lietuvių kalbos turtams sutalpinti prireikė 20 tomų. Nesinorėtų tikėti, kad latvių kalbai pakaktų aštuonių. Sprendžiant iš to, kad latviai yra nepralenkiami pagal užrašytų liaudies dainų kiekį, tai gal turi ne mažiau už lietuvius ir savo kalbinių turtų, šiuo atveju latviškų kalbos žodžių? Bet gal ši logika nėra teisinga?

Dabartinės latvių kalbos žodyne nėra tarminių odžių, pateikta mažiau pavyzdžių, ne taip plačiai paaiškintos žodžių reikšmės. Bet tai juk tik leksikografijos dalykas, nenulemian-

tis kalbos didingumo ar turtingumo.

Mokomės vieni iš kitų

Rinkdami ir užrašinėdami liaudies dainas, gyvosios kalbos žodžius lietuvių tautosakos rinkėjai bei kalbininkai turėjo gerą pavyzdį – latvius, kurie tą darbą atliko gerokai anksčiau. Kaip čia neprisiminti jaunatvių iniciatyvų, latvių dainų rinkimo pradininko Krišjano Barono, minėtojo Janio Endzelyno ir kitų latvių kultūros ir mokslo žmonių pastangų. Jie ne tik dirbo latvių mokslui ir kultūrai reikšmingą darbą, ne tik buvo latvių tautinės savimonės žadintojai, bet ir įnešė svarų indėlį į pasaulio mokslą bei kultūrą. Juk be jų pastangų neįmanoma išivaizduoti baltų kultūros tyrinėjimų. O kaip yra iandien? Ar daug galime pasimokyti iš brolių latvių? Turiu mintyje kalbininkus.

Sunku net pasakyti, kuris iš kurio mokomės. Kai kur gal žingsnelį pirmąja latviai, kai kur – lietuviai. Antai latviai daugiau padarė, išleisdami vietovardžių žodyną – du tomus. Dabar šis žodynas jau artėja prie pabaigos. Lietuvių onomastai tik pradeda tokią rengti. Vieni kitus konsultuojame, tariamės.

Kaip šiandien jaučiasi latvistai? Ar taip pat purtom ir kratomi rieda reformų keliu?

Nesigirsiu, kad lengvai gyvename. Atvykę į Vilnių džiaugiamės naujuoju Lietuvių kalbos instituto pastatu, kuris baigiamas statyti. Deja, Latvijoje mes negalime pasidžiaugti tokiomis kalbininkų patalpomis, šiuolaikiškomis darbo sąlygomis. Latvių kalbos institute darbuotojų labai sumažėjo:

liko tik 30 (!!) žmonių, t. y. trečdalis to, kas buvo seniau. Beveik neturime jaunimo. Atlyginimai menki.

Gal daugiau gaunate grantais, per konkursinį finansavimą? Ar vis dėlto pagrindas – atlyginimas? Dotacija – kaip dabar šaiposi lietuviai mokslininkai.

Nors grantų sistema Latvijoje ir labai kritikuojama, bet dar tebevyrauja. Daugiausia gauname per Latvijos mokslo tarybos finansuojamus projektus. Toli gražu ši sistema mūsų netenkina.

O kokias išėitis?

Och, labai sunku atsakyti. Dabar Latvių kalbos institutas įtrauktas į Latvijos universiteto sudėtį. Taip, moderniai pasakius, integruotas. Labai priešinė. Visi Instituto darbuotojai privalo skaityti paskaitas. Būtų gal ir neblogai, bet toli gražu ne kiekvienas mokslininkas gali stoti prieš auditoriją.

Reikia pedagogo pašaukimo, gūdzū, pagaliau ir noro būti lektoriumi, paskaitininku ar laboratorinių darbų vadovu. Tai kaip suderinti specializaciją ir integraciją?

Gal laikui bėgant ir suderinsime, bet kol kas negaliu pasakyti, kad latvių kalbininkams šitai sekasi.

Didžiausias latvių kalbos priešas – anglicizmai

Kokie latvių kalbininkų darbai šiuo metu svarbiausi, į ką sutelktos jėgos?

Turiu pasakyti, kad labai daug dėmesio skiriama kalbos politikai, yra stiprus sociolingvistikos skyrius, vadovaujamas prof. Inos Druvietės. Daug pastangų dedama kuriant latvių kalbos terminologiją, pastarajam skyriui vadovauja prof. Valentina Skujinina (Skujina). Rašome naują latvių kalbos gramatiką, kurios labai laukia visuomenė. Tradiciškai stipri yra latvių dialektologija. Šiuo metu leidžiamas *Bendras latvių tarmių žodynas*.

Kuo pastarasis žodynas skirsis nuo prof. Zigmo Zinkevičiaus Lietuvių kalbos dialektologijos (1978, 1994 – antaras leidimas)?

Z. Zinkevičiaus veikalas – tai monografija, analogišką veikalą apie latvių tarmes yra parašiusi Marta Rudzītė (*Latviešu dialektoloģija*, Rīga, 1964). Dabar latviai turės *žodyną*, kuriame bus visi tarminiai žodžiai su visomis reikšmėmis ir pavyzdžiais.

Kiek tomų sudarys latvių Bendrą dialektologijos žodyną?

Galėtų būti per 10 tomų. Tiksliau galėtų pasakyti mūsų dialektologai, kurių ši kartą gana daug atvyko į Vilnių. Džiaugiuosi, kad tai didelė delegacija: visi domisi, ką daro broliai lietuviai. Man be galo skaudu, kad kartais tie mūsų ryšiai nutrūksta, susvetimėjame, atitolstame, labiau domimės tolimais užjūriais, o ne artimiausiais kaimynais.

Gal apie kolegas galėtumėte pasakyti žodį kitą?

Atvyko ne tik iš Latvių kalbos instituto, iš Latvijos universiteto, bet ir iš Valstybinės kalbos centro (tai mūsų Valstybinės lietuvių kalbos komisijos analogas – G. Z. past.), bet daugiausia žodynininkų. Tai suprantama, nes jie nori pasveikinti lietuvių kolegas, kurie užbaigė leisti *Lietuvių kalbos žodyną*. Juk tai kartu ir latvių žodynininkų šventė.

Labai malonu girdėti. O kaip latvių kalbininkai, valstybinės kalbos tvarkytojai kaunasi prieš anglicizmus latvių kalboje?

Iš tikrųjų labai sunki kova, kartais net rankos nusvyra. Seniau kovojome su rusicizmais, o dabar didžiausias latvių kalbos priešas – anglicizmai, kurie skverbiasi į kalbą pro visus plyšius.

Ar jau pasiduodate, iškeliate rankas?

Toli gražu nepasiduodame. Per radiją, spaudą stengiamės daryti įtaką visuomenei. Latvijos universitete labai aktyvus yra lektorius Janis Kušis, kuris, ko gero, yra didžiausias kalbos kultūros dirvonų artojas. Tiesa, studentams nepaprastai reiklus, todėl šie daug vargsta, kai tenka turėti reikalų su J. Kuškiu. Kadangi iš Filologijos fakulteto išeina ir būsimieji spaudos darbuotojai, redaktoriai, korektoriai, tai privalo gerai kalbos išmokyti dar Universitete.

Rusakalbiai ir latvių kalba

Latvių kalba patirdavo didžiulę rusakalbių gyventojų įtaką. Ne paslaptis, jog tarybiniais laikais latvių kalbos padėtis buvo dramatiška. Šiuo metu ji patiria nepaliaujamas anglicizmų atakas. Kaip vis dėlto latvių kalba išsilaiko?

Latvių kalba sunkiai nukentėjo tarybiniais laikais, bet ir šiuo metu padėtis labai sunki. Ir dėl daugelio priežasčių. Nors priimtas valstybinės kalbos įstatymas, kuris gina latvių kalbą, bet toli gražu ne visi laikosi šio įstatymo. Aktyviai darbuojasi Valstybinės kalbos inspekcija, skiria baudas, bet didesnių laimėjimų nematyti. Tenka pripažinti, kad nors ir gyvename jau antrą nepriklausomos Latvijos valstybės gyvavimo laikotarpį, bet rusakalbiai vėl pradėjo aukštai kelti galvas.

Kas rusakalbių netenkina Latvijoje? O gal tai politinis spaudimas Latvijos vyriausybei?

Vienas dalykas, kad 57 proc. Latvijos gyventojų kalba latviškai, o Rygoje rusakalbių procentas yra gerokai didesnis negu Latvijos vidurkis. Suprantama, kad jie tarpusavyje bendrauja rusiškai. Valstybinės kalbos įstatymas reikalauja, kad valstybinių įstaigų vadovai, direktoriai laikytųsi Valstybinės kalbos įstatymo (kalbu ne tik apie dokumentacijos pildymą latvių kalba, bet kad ir lankytojai



A. Salio šimtmečio konferencijoje ir Lietuvių kalbos žodyno pabaigtuvių šventėje dalyvavo ir Latvijos kalbininkai

galėtų su tarnautojais susikalbėti latviškai). Tačiau į žmones ar įstaigą atėję rusakalbiai taip pat noriau kalba rusiškai, tad ir vieni, ir kiti lieka patenkinti. O latvių kalbai tai ne į naudą.

Latvijoje gana sudėtingas pilietybės klausimas. Daug rusakalbių jaunuolių nenori tarnauti Latvijos kariuomenėje, o nebūdamas Latvijos pilietis jaunuolis išvengia kariuomenės. Neturintiems pilietybės daug lengviau gauti Rusijos vizą ir išvykti į šią šalį.

Sukūrėme šeimą, ir jau 26 metus gyvenu Rygoje.

Baltų kalbas dėstau taip pat ir Helsinkio universiteto filologijos fakultete, kuris ten vadinamas Menų fakultetu. Yra trys kalbos dėstymo lygiai, be to, dar dėstoma kultūra, literatūra ir istorija bei specialieji dalykai (pvz., baltų skoliniai, baltų kalbotyros įvadas ir kiti).

Kam jiems reikia latvių ir lietuvių kalbų?

Vieni renkasi moksliniais tiks-



Lietuvių kalbos institutui latvių kalbininkai dr. Laimutė Balode ir dr. Agris Timuška padovanojo Krišjano Barono surinktų latvių liaudies dainų rinkinį

Gimė Baikalo ežero saloje

Bent keletą žodžių prašome pasakyti apie save, juk esate ne latvė, o lietuvaitė? Kaip atsidūrėte Latvijoje?

Buvau viena pirmųjų (gal ir pirmoji) mainų studentė, kuri buvo pasiųsta studijuoti į Rygą. Buvo 1973 metai. O išsiųsta buvau todėl, kad mokėjau latviškai – mano mama latvė, o tėtis – lietuvis.

Iš kur esate kilusi?

Tiesą pasakius, iš Sibiro tremtinių. Iš Baikalo ežero Olchono salos.

Didžiausia Baikalo sala. Mes su Jumis beveik giminaičiai. Dvejus metus teko tarnauti tarybinėje armijoje Užbaikalėje, Buriatijos sostinėje Ulan-Udeje.

Kaip domu. Koks mažas pasaulis. Mano tėveliai susitiko tremtyje: vienas išsiųstas iš Latvijos, kitas – iš Lietuvos. Susituokė. Todėl nuo mažens mokėjau dvi kalbas – latvių ir lietuvių, jas abi laikau gimtosiomis. Dėl to ir buvau išsiųsta studijuoti latvių kalbos į Rygą, o ten mane „pagavo“ iš Kuržemės kilęs inžinierius Erikas Balodis.

lais, kitiems rūpi verslo reikalai, dėl to reikia ir kalbos žinių. Kai kurie turi asmeninių motyvų, nes turi draugų ar draugių, įvairių šeimyninių ryšių, todėl dėmesys mūsų kalboms nėra menkas. Šiuo metu mokosi apie 10 studentų.

Latvių kalba suomiams atrodo svarbesnė praktiškai?

Šiuo metu gal ir taip, nes ryšių daugiau su Latvija. Lemia geografinė padėtis. Bet jeigu vertinsime moksliniu požiūriu, tai lietuvių kalba, aišku, būtų svarbesnė.

Ar suomiai turi mokslininkų, kurie šiuo metu labiau gilintųsi į liuanistiką, lietuvių kalbą?

Šiuo metu žymiausias yra Karis Liukonenas (Kari Arvo Kalevi Liukonen), kuris Helsinkio universitete dėsto baltistikos disciplinas. Jis parengė baltų filologijos specialybės programą, kuruoja baltistiką.

Ačiū Jums už šį pokalbį, matau, kad nekantraujate bendrauti su prof. Vytautu Mažūliu, todėl nedirštu daugiau trukdyti. Dar sykiū dėkoju.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

BIBLIOFILAI, RACIONALUMAS IR INTUICIJA (3)

Pradžia Nr. 11,12

Kalbamės su Sankt Peterburgo miškų technikos akademijos Kulturologijos, sociologijos ir politologijos katedros vedėju, žymiu bibliofilijos teoretiku, autografų rinkėju prof. Viliu Petrickiu (Vili Petricki). Be to, jis yra Rusijos mokslų akademijos Peterburgo mokslininkų namų Knygos ir grafikos sekcijos pirmininkas, kitaip sakant, Peterburgo miesto vyriausiasis bibliofilas.

Konkurencija tik turtina kultūrai

Grįžkime prie bibliofilų reikalų. Jeigu teisingai suprantu, tai tam tikras Maskvos ir Sankt Peterburgo konkuravimas, nuolatinės varžybos reiškiasi ir per bibliofiliją. Antai jeigu Maskvoje leidžiamas žurnalas Bibliofil, tai ir Sankt Peterburgas nė už ką nepasiduos, įkurs ir leis Nevos bibliofilą (Невский библиофил).

Patikslinsiu: Nevos bibliofilas pasirodė 1996 m., t. y. anksčiau negu Bibliofilas Maskvoje. Pastarasis leidinys

niaus universiteto Knygotyros katedros vedėjas prof. Domas Kaunas pasakojo, kad Žemaitijos mieste Plungėje leidžiamas vienintelis Lietuvoje bibliofilų laikraštis. Tai puiku. Kiek žinau, tam tikro lenktyniavimo esama ir tarp Vilniaus bei Kauno. Visa tai natūralu.

Bibliofilui svarbu neatsiriboti nuo pasaulio ir kaimynų

Žinau, kad Sankt Peterburge organizuojate bibliofilų konferencijas. Gal porą žodžių apie tai.

Mūsų konferencijose labai noriai dalyvauja estai. Savo konferencijų medžiagą visada publikuojame, tie leidiniai pasiekia ir kitas šalis, jie cituojami, jais remiamasi. Tai svarbu. Džiaugsimės, jeigu Sankt Peterburge nuo šiol išvysime ir kolegų iš Lietuvos.

Kaip pasirenkate konferencijų temas? Jos spontaniškai išsirutulioja, o gal turite daugiamečių veiklos planus?

Apgalvoto plano neturime, o ir naujos teorijos bibliofilijoje atsiranda ne taip jau dažnai. Kadangi konferencijas rengiame kas dveji metai, tai su-

kūrybą, pateikiame pagrindinių žinių ir apie pranešėjus.

Kalbant apie Baltijos šalių regioną

Štai Jūs priminėte Baltijos regiono savitumą. Tik kažin ko daugiau: šio regiono šalių panašumų ar skirtumų?

Svarbiausia, kad Baltijos jūros regionas ir pati ši jūra yra labai pažeidžiama Europos dalis. Todėl visų šio regiono šalių ir gyventojų pirmutinė pareiga – išsaugoti ateičiai išskirtinį gamtinį arealą. Tam reikia rūpintis įvairiausiomis veiklos sritimis – laivininkystės, tarptautinės prekybos, kultūros ir daugybe kitų dalykų. Beje, kai sakau kultūra, tai mintyje turiu ne tik dvasinius, bet ir materialaus gyvenimo reiškinius. Todėl kai šiandien kalbame apie Baltijos šalių regioną, jo išskirtines ypatybes, tai ne vien apie nacionalinius savitumus ir skirtumus, bet ir tuos bendrumus, kurie visas Baltijos regiono šalis jungia ir jungs ateityje.

Rusija taip pat yra labai svarbi šio regiono dalis.

Be abejonės, be Peterburgo, Didžiojo Novgorodo ir Pskovo sunku



Bibliofilai profesorius Vilis Petrickis iš Sankt Peterburgo ir Janusz Dunin iš Lenkijos

pradėjo eiti nuo 1999 m. ir pretenduoja tapti visos Rusijos bibliofilus vieningu leidiniu.

Vadinasi, tada Maskva randa reikalo nusileisti Šiaurės Palmyrai.

Ko stebėtis, kad tokioje didžiulėje šalyje, kaip Rusija, esama ne tik bendros visiems rusams kultūros, bet yra Novgorodo ir Šiaurės Rusijos kultūra, pagaliau Pavolgio, Sibiro ir kitos kultūros. Nieko stebėtino, kad esama skirtumų tarp Sankt Peterburgo ir Maskvos kultūrų. Peterburgo kultūra griežtesnė, europietiškesnė, o Maskvai būdingas ryškesnis spalvingumas, emocingumas, net tam tikras chaotiškumas.

Daugiau totoriškumo, Azijos tautoms būdingo prado?

Nepasakyčiau, bet tam tikro atspalvio esama. Nevos ir Didžiojo Novgorodo totorių antplūdis nepasiekė, o Maskva priklausė totoriams-mongolams. Nemanau, kad tarp Maskvos ir Sankt Peterburgo reikštųsi priešingumas, bet juk nacionalinė kultūra tuo ir yra turtinga, kad joje gyvuoja ne konfrontuodamos, o lenktyniaudamos įvairios kultūros kryptys. Argi ne panašiai esama ir Lietuvoje? Man Vil-

darome organizacinį komitetą, kuris ir numato būsimosios konferencijos kryptį. Esame rengę konferencijas Rusijos nacionalinės bibliotekos jubilėjui, krikščionybės Rusijoje jubilėjui ir pan. Keli pranešimai paprastai skiriami iškiliai paminėti, o kiti – dažniausiai bibliofilijos teorijai ir metodikai. Man pati įdomiausia bibliofilijos istorijai skirta konferencijos dalis. Tėn visada išgirstu daug naujo. Tą patį galėčiau pasakyti ir apie Vilniuje ir Plungėje 2001 m. rudenį vykusią bibliofilijai skirtą konferenciją, kurioje buvo labai daug įdomaus ir apie pasaulines, ir apie Lietuvos bibliofilijos dalykus. Štai buvo pranešimas apie norvegų bibliofilą. Labai gerai, kad lietuviai neatsiriboja nuo latvių, estų, norvegų bibliofilijos. Juk, kaip sakiau, mes visi esame tam tikros Baltijos regiono dalys. Labai savitos, turinčios turtingą istorinę patirtį. Čia pakaktų prisiminti kad ir buvusią Hanzos sąjungą, Vokietiją, Daniją ir kitas apie Baltijos jūrą išsidėsčiusias šalis.

Mūsų renginiuose Sankt Peterburge yra ir dar viena konferencijos dalis, skirta knygos grafikai ir ekslibrisui. Nagrinėjame knygos dailininkų

būtų įsivaizduoti Baltijos jūros regiono praeitį.

Vienu veidu į Europą, kitu į Aziją

Kaip save suvokia dabartinė Rusija? Ar kaip europinę šalį? O gal veikia kaip Eurazijos politinį, ekonominį ir kultūrinį darinį?

Išties Rusijoje šiuo klausimu aštriai diskutuojama. XX a. trečiajame ir ketvirtajame dešimtmetyje buvo paplitusi sąvoka – евразийство (Eurazijos). Tą teoriją sukūrė nuo bolševikų pabėgę rusų emigrantai. Pagal ją Rusijai buvo lemta viena veidą atsukti į Europą, o kitą – į Aziją. Šiuolaikinės nacionalinės idėjos paieškos šiuo metu nukreiptos Europos link. Dabartinis Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas – ryškus europietis. Neabejoju, kad jis Rusiją orientuoja Europos link.

Tiesa, mūsų šalyje yra ir tokių partijų bei judėjimų, kurių lyderiai šaukė, kad reikia jungtis, pvz., su talibais. Tai kraupu. Atvirai buvo reiškiamas toks reikalavimas. Yra tokių

Nukelta į 9 p.



PUSLAIDININKŲ FIZIKOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. liepos 9 d. 11 val. Puslaidininkų fizikos instituto posėdžių salėje (A. Goštauto g. 11, Vilnius) RAMŪNAS ADOMAVIČIUS viešai gins daktaro disertaciją tema „KRŪVININKŲ DINAMIKA NESTECHIOMETRINIAME GAAS IR GIMININGOSE MEDŽIAGOSE“. Mokslo sritis – fiziniai mokslai, mokslo kryptis – fizika, 02 P.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. A. KROTKUS (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

nariai:

prof. habil. dr. A. ŽUKAUSKAS (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

prof. habil. dr. A. DEMENTJEVAS (Fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

prof. habil. dr. J. DUDONIS (Kauno technologijos universitetas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

dr. J. KAVALIUSKAS (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P).

Disertacijos oponentai:

prof. habil. dr. G. J. BABONAS (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

prof. habil. dr. K. JARASIŪNAS (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P).

Su disertacija galima susipažinti Puslaidininkų fizikos instituto bibliotekoje.

Instituto direktorius S. Ašmontas



Prof. Vytautas Antanas Tamošiūnas pasakoja apie imunologijos naujoves

Pradžia Nr. 12

Vilniaus universiteto Imunologijos instituto direktoriui prof. Vytautui Antanui Tamošiūnui, Lietuvos MA nariui korespondentui, birželio 15 d. sukako 60 metų. Šia proga Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje birželio 19 d. buvo atidaryta mokslininko jubiliejinė paroda, Mokslų akademijoje vyko akademiniai skaitymai, kurių metu V. A. Tamošiūnas perskaitė didelį klausytojų susidomėjimą sukėlusią paskaitą *Kas slypi kraujo laše*. Kadangi toli gražu ne visi mokslo bendruomenės nariai galėjo šiuose renginiuose dalyvauti, tai tęsdami pašnekesį su profesoriumi V. A. Tamošiūnu tikimės perteikti žymaus mokslininko požiūrį ne tik į imunologams rūpimus dalykus, bet ir apskritai į mokslinę veiklą, gyvenimą, žmonių tarpusavio santykius.

Imuninė sistema ir psichologija

Jums leidus paklausti štai ko: kaip žmogaus imuninė sistema priklauso nuo psichologinių savybių, nuostatų? Kai skaitau ar girdžiu sakant, kad žmogus savo užsispyrimu, noru gyventi sugebėjo įveikti ligą, tai gal čia esama tiesioginio ryšio ir su imunine sistema? Gal gera nuotaika, teigiamos emocijos padeda stiprinti žmogaus imuninę sistemą?

Prisimenu kuriozišką atvejį, kai žurnale buvo išspausdinta raumeningo puikiai atrodančio vyro nuotrauka,

ka. Ją aš rodydavau studentams ar paskaitos klausytojams, kai populiariai pasakodavau apie žmogaus imunodeficitą: girdi, reikia laikytis sveikos gyvensenos normų, saikingai treniruotis, tobulinti kūną, sveikai maitintis. Žodžiu, teisingai gyvendamas gali būti štai toks, kokį matome skaidrėje. Net jeigu ir užsikrėsi ŽI virusu, tai vis vien susirgsi daug vėliau už tą, kuris savimi nesirūpina, nesitreniruoja. Likimo ironija: pasirodo, skaidrėje rodo gražuolį, kuris jau 5 metai buvo užsikrėtęs žmogaus imunodeficitu virusu. Tačiau jis pats buvo įsitikinęs, kad fizinis aktyvumas jį palaiko, neleidžia susirgti. Nebuvo pažeista jo imuninė sistema, kiti organai, o sveika gyvensena ir leido kurį laiką atsispirti ligai.

Prisimenu vienam iš daugelio reksmingų spalvotų žurnalų aprašytą atvejį. Vyras sirgo AIDS, o jo žmona, be galo jį mylėjusi, nutarė dalytis likimu su savo vyru. Jokių apsaugos priemonių nesiėmė, gyveno įprastą šeimos gyvenimą. Ir liga prie moters nelipo, tarsi būtų bejėgė prieš pasiaukojimą ir meilę. Koks būtų Jūsų komentaras?

Apie tai mes truputį ir kalbėjome: net ir šeimoje vienas gali būti infekuotas, o kitas – ne. Bijau, kad dabar statistika pakito į blogąją pusę, bet buvo metas, kai turėjome tokius duomenis: jeigu vyras tvarkingai gyvena šeimoje ir santykius palaiko tik su žmona, tai tikimybė užsikrėsti būdavo maždaug vienam iš dešimties. Tačiau homoseksualių santykių atveju tikimybė užsikrėsti priešinga: devyni iš dešimties.

Moralas aiškus: nepažeisk gamtos dėsnų, nes gamta baudžia. O gal Visagalis.

Tapo universitetiniu institutu

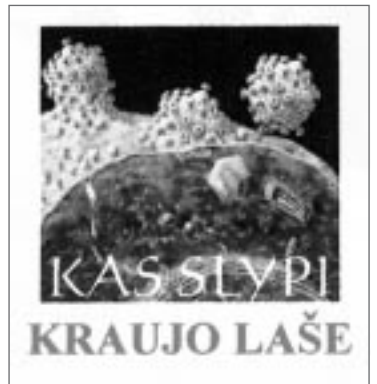
Jūsų vadovaujamas Imunologijos institutas nuo šiol yra Vilniaus universiteto padalinys – įgijo universitetinio instituto statusą. Galima Jus ir Jūsų vadovaujamą kolektyvą pasveikinti? O gal užjausti? Kokia Instituto darbuotojų savijauta?

Savijauta nebloga. Žinoma, šandien sunku numatyti, kokia bus mūsų ateitis, yra įvairių nuomonių, bet apskritai viso kolektyvo nuomonė teigiama. Nors ir labai garbinga būti valstybiniu institutu, bet pasaulinė praktika rodo, kad mokslo institutų veikla turi būti susijusi su universitetais. Ir šiuo metu glaudžiai bendradarbiavome su keliais Vilniaus universiteto fakultetais, tad ir mūsų susiejimas su Universitetu nėra mechaniškas. Sakyčiau – organiškai besivystantis procesas.

do, kad štai į Universitetą ateina institutas ir kiš ranką į tą pačią Universiteto kasą. Bet juk nieko panašaus, nes Universiteto nuostata aiški: turite pinigų – gerai gyvensite, tačiau jeigu neturite, tai ir iš mūsų nelaukite. Universitetas ir Imunologijos institutas sudarys bendradarbiavimo sutartį, kurioje aptarsime visas sąlygas. Institutas pats turės galvoti apie savo pinigus, grantus, kitus finansavimo šaltinius. Šiandien valstybinio finansavimo mums net Sodros mokesčiams neužtenka.

Žodžiu, jeigu blogai gyvensite, tai iš Universiteto nieko gero nesitikėkite, bet jeigu gerai, tai gali tekti ir pasidalyti? Bet kuriuo atveju garbe tai tikrai.

Nemanau, kad taip tiesmukai būtų daroma. Turime atsakingai galvoti ir apie studentus, kaip geriau panaudoti dėstytojų žinias ir mūsų turimą



Jūs klausiate apie universitetinį bendradarbiavimą. Mes vaisingai dirbome, pvz., ECOSLIT programoje, kuriai vadovavo akad. Leonardas Kaičiūskis. Bendradarbiavome su Lietuvos onkologijos centru, kuris dabar irgi tapo Vilniaus universiteto institu-

Visam gyvenimui pamilęs limfocitus (2)



Pasvaliečiai matematikas prof. Bronius Grigelionis ir prof. Vytautas Antanas Tamošiūnas pastarojo 60-mečio parodos metu Lietuvos MA bibliotekoje

Įgijote stiprų užnugarį?

Dėl užnugario sunku ką nors pasakyti, bet vis dėlto – bent pastogę, kur galima pasislėpti nuo didelio lietaus.

Dalį atsakomybės naštos dabar bus galima perkelti Universitetui.

Kaip tik Universitetas ir nelinkęs priimti jokios atsakomybės naštos. Kol kas universitetai ir institutai, deja, dar nelabai suvokia, kas yra ta naujoji universitetinių institutų kategorija. Kai šis jungimo procesas prasidėjo, man teko skaityti pranešimus Medicinos ir Gamtos mokslų fakultetų tarybose, kartu svarstėme galimas pasekmes. Štai koks išpūdis man susidarė: daugeliui atro-

aparaturą. Ja galės geriau pasinaudoti dėstytojai, o su Gamtos mokslų ir Medicinos fakultetų studentais jau dabar gana aktyviai bendradarbiaujame – skaitome jiems paskaitas, vedame pratybas. Šiuo metu įvesta medicinos biologijos magistrantūra, tad studentai dirba imunologijos darbus. Jau šiemet Imunologijos instituto laboratorijoje ir Universiteto klinikose parengtus imunologijos darbus sėkmingai apgynė 3 magistrantės.

Tenka dairytis ir į Vakarų projektus

Ar Instituto bendradarbiavimas ir apsiribos Gamtos mokslų bei Medicinos fakultetais? Sakote, jog ir ligi šiol buvo bendradarbiaujama, tad kas pasikeis Institutui įgijus naują statusą? Ką galėtumėte pasakyti apie tarpuniversitetinius ryšius? Arba, pvz., apie bendradarbiavimą su Veterinarijos institutu, kuris dabar yra Lietuvos veterinarijos akademijos padalinys? Arba su Lietuvos gyvulininkystės institutu Baisogaloje? Kiek pastarųjų institutų mokslinė veikla siejasi su gyvulių imunologijos problemomis?

Kai kuriuos darbus su tais institutais mes ir anksčiau dirbome, tačiau

tu, taip pat su Higienos institutu, AIDS centru bei Lietuvos veterinarijos akademija. Tyrėme aplinkos veiksnių įtaką žmogaus ir gyvūnų imuninei sistemai. Dirbo genetikai, onkologai, medikai, genomo pažeidimų tyrinėtojai ir pan.

Dabar tenka orientuotis daugiau į projektus, kurie teiktų ir finansinę naudą, o Lietuvoje tokių projektų beveik nėra, tad tenka dairytis į Vakarų. Šiek tiek dalyvavome ES Bendrosios programos (Framework) projektuose ir dabar turime parengę pasiūlymų. Bendradarbiaujame su Stokholmo Karolinskos institutu, taip pat ir su Švedijos institutu. Turime parengę projektą, kurį pateikėme Freiburgo universitetui Vokietijoje. Palaikome ryšius ir su Miuncheno technikos universitetu.

Ryšiai su medikais itin glaudūs

Kuri imunologijos mokslo sritis Jūsų vadovaujame institute stipriausia, perspektyviausia?

Matote, fundamentinių tyrimų kryptys Lietuvoje nėra taip vertinamos, kaip būtų vertos. Dabar



Prof. V. A. Tamošiūną sveikina Vilniaus universiteto Lietuvos onkologijos centro klinikos vadovė Janina Didžiapetrienė, prof. Elena Eringienė ir Centro direktorius prof. Konstantinas Povilas

bendradarbiaujame su klinikomis, kurias domina įvairios patologijos, susijusios su imuninės sistemos pažeidimais. Pvz., astmos ligą tyrinėjame kartu su alergologais – prof. R. Dubakiene, doc. R. Ėmužyte ir kt. Viena disertacija iš šios problematikos jau apginta, kita doktorantė dabar tyrinėja alerginius dermatitus. Arba endometriozė – nevaisingumo problema, kuri taip pat siejasi su imunine sistema. Šiuos procesus tiria dr. A. Eidukaitė, dirbanti Vilniaus universitetinėje greitosios pagalbos ligoninėje. Pagaliau inkstų ligos – bendradarbiaudami su Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Pediatrijos centro vedėju prof. Petru Kalteniu tiriamė šių ligų imuninę patogenezę. Tai įvairios ligos, kai pažeidžiama žmogaus imuninė sistema, o patologiją sukelia imuni-



Po V. A. Tamošiūno paskaitos Kas slypi kraujo lašėje jie sveikino kolegos: VU Gamtos mokslų fakulteto Botanikos ir genetikos katedros vedėjas prof. Vytautas Petras Rančelis, Fakulteto dekanas prof. Jonas Remigijus Naujalis ir Botanikos instituto Augalų fiziologijos laboratorijos vadovas prof. Alfonsas Merkys

Virusinių infekcijų atvejais viskas daug sudėtingiau, negu kilus bakterinėms infekcijoms. Skirtingi patogeniniai mechanizmai, kiti pažeidimai. Paprastas pavyzdys: mikroskopu bakteriją galima pamatyti, o viruso – ne. Todėl ir neaišku, ar jis yra ląstelėje, ar jo nėra.

Paskelbčiau moratoriumą visoms reformoms

Grįžkime prie Jūsų, kaip Instituto direktoriaus, kasdienybės. Ar nuolatinių reformų sąlygomis įmanoma dirbti normalų mokslinį darbą? Tuo labiau Instituto direktoriui, kurio galva išvarginta daugybės rūpesčių.

Labai sudėtinga, nes kiekvienais metais vyksta vis koks nors vėjus: mokslo institutų reforma, naujų statutų rašymas, svarstymas ir tvirtinimas, ekspertizės, vertinimai ir kontrolės. Institutas akademinis, paskui valstybinis, dabar štai universitetinis. Kasmet vis nauji vertinimo ir finansavimo kriterijai. Jeigu būtų mano valia, paskelbčiau moratoriumą visoms reformoms. Nestabilumas labai trukdo mūsų darbui, šitaip neturėtų būti.

Gal tuo ir įdomus mokslininko gyvenimas – nuolat kurti problemas ir jas įveikti?

Apskritai mokslininko gyvenimas įdomus. Jei pavyktų atskirti administravimą nuo mokslo – būtų labai įdomu. Vaisingiausias mano, kaip mokslininko, veiklos periodas – tai laikotarpis, kai apsigynęs disertaciją vadovauja jaunų mokslininkų grupei. Jau turėjau tam tikrą mokslinio darbo patirtį, buvo galima generuoti idėjas ir vadovauti jas įgyvendinant.

O dabar kas sudaro Jūsų mokslinio darbo grupę? Žinau, kad esate parengęs daugiau kaip dvi dešimtis biomedicinos mokslo daktarų bei habilituotų daktarų.

Mano darbo grupėje – doktorantai, stengiuosi juos šefuoti, nors savo rankomis padėti jau nebeįstengiu. Kai vadovavau mažai grupei, tai viską darėdavau pats. Beje, taip pat ir Eksperimentinės bazės sienas turėjome statyti, montuoti aparatūrą ir prižiūrėti bandymų traukus – visko buvo. Tokia buvo pradžia.

Deja, ne kartą tekdavo susidurti, kai jauni žmonės, išvydę, kad trūksta to ir ano, tuojau rankas nuleidžia – negali dirbti. O kad susirastų, menkiausių pastangų parodytų – to nėra. Šiais laikais jauniems žmonėms puikios galimybės: yra įvairūs fondai, kompiuterių galimybės. Viso to mes neturėjome. Kai apsigyniau pirmąją disertaciją ir vadovavau grupei, pats važiuodavau į daržovių bazę ir tardavau, kad duotų mūsų bandymų traukams pašaro, kurį ir atsiveždavau. Visą darėme savo rankomis. Kas nori dirbti – ieško priemonių, o kas nenori – ieško priežasčių. Mes ieškojome tiktai priemonių.

Bus daugiau

Apie mokslo institutų finansavimą

Mokslas ir pinigai

Švietimo ir mokslo ministerijos (ŠMM) vadovai konstatuoja, kad mokslo institucijų finansavimo tvarka yra tobulintina. Šių pastabų autoriui tenka susidurti su finansavimo tvarkos pasekmėmis ir tai verčia galvoti, kokia finansavimo sistema būtų teisinga, racionali ir atitiktų valstybės interesus.

Akivaizdūs reikalavimai finansavimo sistemai yra: 1) valstybinis finansavimas yra ir turi būti vienas iš svarbiausių mokslo politikos instrumentų; 2) finansavimo sistema turi skatinti gerai dirbti.

Įprasta, kad valstybinis mokslo finansavimas teikiamas 2 būdais, būtent: 1) reguliarus finansavimas, skiriamas mokslo institutams kasmet; 2) tikslinis finansavimas, skiriamas konkrečioms programoms ribotam laikui. Apie pastarąjį bus kalbama rašinio pabaigoje, o didžiausias dėmesys bus nukreiptas į reguliarų finansavimą, kuris yra pagrindinis mokslo institutų lė-

riant baziniam finansavimui 60% ir skatinimo finansavimui 40% visų lėšų ($B = 0,6A$; $S = 0,4A$). Lėšų suma B padaliję iš viso finansuojamų institutų mokslo darbuotojų skaičiaus (N), gauname vieno Lietuvos mokslo darbuotojo bazinį finansavimą ($b = B / N$). Šį skaičių padauginę iš paskiro instituto mokslo darbuotojų skaičiaus (N_{inst}), gauname instituto bazinio finansavimo reikšmę ($B_{inst} = b \times N_{inst}$).

Svarbu, kad skaičiuojant mokslo institutų duomenys būtų maksimaliai patikimi, pvz., mokslo darbuotojų skaičius turi būti pateiktas nurodant pareigas, pavardes, etato dalį ir kt., o pateikiama informacija turi būti pasirašyta instituto direktoriaus, kuris asmeniškai atsakingas už jos teisingumą. Lygiai taip pat patikimai turi būti surinkti ir kiti duomenys: pateiktos mokslinių straipsnių, patentų, sutarčių kopijos ir kt. dokumentacija. Neteisingų duomenų pateikimas turėtų būti baudžiamas



Kauno 3-osios klinikinės ligoninės direktorius, Lietuvos gydytojų vadovų sąjungos prezidentas doc. dr. Stasys Gendvilis savo pagarbą prof. V. A. Tamošiūnui išreiškė jubiliejaus proga jam įteikdamas duonos kepalą

nai mechanizmai. Tiriamė, kas vyksta nuslopintose ir aktyvuotose ląstelėse. Kartais tirdami tikėtiną priežastį, randame visai kitą.

Tad kalbant apie mūsų stiprybę gal reikėtų prisiminti naująjį išsigytą aparatą – srovės tėkmės citometrą, kuris kainavo apie 450 tūkst. Lt. Šiuo aparatu galime nustatyti įvairių rūšių ląsteles: viskas kompiuterizuota, automatizuota, rezultatus gauname grafikų pavidalu. Tai viena stipresnių mūsų pozicijų. Santariškių klinikos tokią aparatūrą turi, bet medikai užsiima rutininiais dalykais, o mes galime keisti sąlygas, nustatyti ląstelės ciklus, stebėti, kaip atskiri baltymai dalyvauja įvairių pažeidimų metu ir pan. Galime manipuluoti ir atskirai su klinikiniais atvejais, nustatyti gydymo galimybes.

Kita mūsų dirbamų darbų kryptis susijusi, minėjau, su ekologija, deja, ne visai aiškus naujai parengtos programos EUROLIT likimas. Gaila, nes buvo jau suburtas įvairių sričių tyrinėtojų kolektyvas, turėjome ir bendradarbiavimo sistemą. Kai kurie mūsų specialistai apsigynė disertacijas ir išėjo į kitas mokslinės veiklos sritis. Mums tie darbai buvo svarbūs, nes juk virusinių infekcijų išplitimas taip pat siejasi su ekologiniais veiksniais: kuo daugiau kenksmingų veiksnių, tuo daugiau virusinių susirgimų, ir priešingai.

Ar imunologams svarbu skirtumai – virusinės, bakterinės infekcijos?

Imunologams didelis skirtumas, nes skiriasi sukėlėjai.

Šitai suprantama, bet turiu mintyje organizmo atsaką: ar jis labai skiriasi?



LIETUVOS MOKSLO PREMIJŲ KOMITETAS

DĖL MOKSLO DARBŲ PATEIKIMO LIETUVOS MOKSLO PREMIJŲ KONKURSIUI

Lietuvos mokslo premijų komitetas praneša, kad darbai 2002 m. Lietuvos mokslo premijų konkursui priimami iki 2002 m. spalio 1 d.

Mokslo darbus premijai teikia Lietuvos mokslų akademijos prezidentas, mokslo ir studijų institucijų senatai (tarybos), mokslo draugijos.

Darbai turi būti atrinkti ir pateikti remiantis Lietuvos mokslo premijų nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

KOMITETUI PATEIKIAMA

1. Mokslo darbas (-ai), pasiūlytas (-i) premijai (3 egz.).

Darbas (-ai) turi būti publikuotas (-i) ne vėliau kaip prieš metus iki jo (jų) pateikimo premijai. Pristatant darbų ciklus kartu pateikiama apibendrinta anotacija. Jei tarp jų yra straipsniai, būtina juos atitinkamai sugrupuoti ir įrišti.

2. Pateikėjo rašte turi būti išsamiai motyvuotas darbo (-ų) originalumas, jo (jų) reikšmė mokslui ir pateiktas kiekvieno kandidato kūrybinio indėlio įvertinimas. Pageidautina, kad premijavimui pristatomų autorių nebūtų daugiau kaip 6.

3. Kandidato spausdintų mokslo darbų sąrašas.

4. Žinios apie autorių (autorius) [kiekvieno *Curriculum vitae*].

Mokslo darbai bei atsiliepimai apie juos siunčiami: Lietuvos mokslų akademija (1 kab.), Gedimino pr. 3, LT-2600 Vilnius.

Lietuvos mokslo premijų komitetas



Diskutuoja mokslo institutų direktoriai

šų šaltinis ir sukelia daugiausia ginčų.

Visa reguliariam finansavimui skirta lėšų suma (A) turėtų susidėti iš lėšų, skirtų baziniam finansavimui (pažymėkime jas B) ir lėšų, skirtų skatinti už gerą darbą (S): $A = B + S$. Be to, dalis lėšų gali būti skirta valstybinės reikšmės mokslo infrastruktūros objektų (pvz., Geologijos muziejaus) išlaikymui. Toliau kalbant apie lėšas A turima omeny lėšos, likusios atėmus specialias lėšas, skirtas minėtiems infrastruktūros objektams išlaikyti. Bazinio finansavimo paskirtis yra užtikrinti minimalų mokslo instituto išlaikymą. Jis galėtų būti skiriamas visiems po lygiai atsižvelgiant į mokslo darbuotojų skaičių (šiuo atveju „mokslo darbuotojais“ vadinami visi mokslinių tyrimų instituto darbuotojai, užimantys bet kurio lygio mokslo darbuotojo pareigas, ir doktorantai, t. y. visi asmenys, gaminantys „mokslinę produkciją“). Skatinimo finansavimas – kita finansavimo dalis, skiriama atsižvelgiant į rezultatus, t. y. realizuojant principą – kas geriau dirba, tas daugiau gauna. Maždaug tokia tvarka ir buvo įvesta per pastaruosius porą metų, kai finansavimo metodinius klausimus tvarkė komisija, kurioje dominavo pažangioms reformoms nusiteikę mokslininkai. Dabartinė tvarka ir šių pastabų autorias pasiūlymai skiriasi tik detalėmis.

Taigi bazinis finansavimas galėtų būti apskaičiuojamas tokiu būdu. Visas reguliariam finansavimui skirtas lėšų kiekis (A) dalijamas į 2 dalis, ski-

sumazinant skiriamas lėšas.

Skatinimo finansavimas yra priemonė, ugdanti norą geriau dirbti ir konkuruoti. Jis turi apimti visus mokslinio darbo tipus (fundamentinius, taikomuosius tyrimus, mokslo taikomąją veiklą), jį skirstant reikia atsižvelgti į pasauliniu mastu pripažįstamus mokslinio darbo rezultatus. Skatinimo finansavimas galėtų būti paskirstytas tokiu būdu (% nuo viso finansavimo A):

- 1) už fundamentinių tyrimų srities darbus – 10%;
- 2) už taikomųjų tyrimų srities darbus – 10%;
- 3) už mokslo taikomąją veiklą – 10%;
- 4) už pasiekimus gaunant užsienio grantus ir sudarant sutartis – 10%.

Kiekvienoje šių sričių apskaičiuojami finansuojamo instituto darbo efektyvumo koeficientai (K), t. y. fundamentinių tyrimų (K_f), taikomųjų tyrimų (K_t), mokslo taikomosios veiklos (K_v) ir dalyvavimo tarptautiniuose projektuose (K_g) efektyvumo koeficientai. Jie apskaičiuojami tokiu būdu. Pirmiausia nustatomi instituto vidutiniai veiklos rodikliai (R), t. y. fundamentinių tyrimų (R_f), taikomųjų tyrimų (R_t), mokslo taikomosios veiklos (R_v) ir tarptautinių grantų ir sutarčių rodikliai (R_g). Vidutiniai rodikliai (R_i) apskaičiuojami padalijus instituto atitinkamų mokslinio darbo rezultatų (R_{inst}) skaičių/kiekį iš

Nukelta į 12 p.

ML

Ar vaiko lūpomis vis dar tebekalba tiesa (3)

Pradžia 2001 m. Nr. 16, 17

Mūsų pašnekesys su prof. VINCU AURYLA nutrūko dėl 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių Niujorke. Prof. V. Auryla yra Jungtinių Tautų Vaikų fondo (UNICEF) Lietuvos nacionalinio komiteto valdybos vicepirmininkas, Tarptautinės vaikų knygos tarybos Lietuvos skyriaus valdybos narys. Profesorius kartu su Lietuvos vyriausybine delegacija praėjusių metų rugsėjo 18 d. rengėsi keliauti į Niujorką, kur turėjo prasidėti JT Generalinės Asamblėjos Specialioji sesija vaikų teisių klausimais. Dėl rugsėjo 11 d. teroro akto ši sesija neįvyko. Tik š. m. gegužės 7–10 d. vyko JT Generalinės asamblėjos XXVII sesija vaikų klausimais ir priėmė artimiausiam dešimtmečiui reikšmingą dokumentą – Veiksmų planą. Prieš šią sesiją, gegužės 5–7 d., Niujorke, JT pastate, vyko Pasaulio vaikų forumas, kurio ištakas esame aptarę praėjusių metų *Mokslo Lietuvoje*, kalbėdamiesi apie Samantą Smit ir Katią Lyčiovą. Jos pirmosios buvo JT Generalinės Asamblėjos tribūnoje ir kreipėsi į sesijos dalyvius.

Pasaulį vaikams reikia kurti su vaikais

Gerbiamasis Profesoriau, JT Generalinės Asamblėjos XXVII specialiojoje sesijoje vaikų klausimais buvo suformuluoti teiginiai, kad pasaulis toks, koks buvo ligi šiol, toliau egzistuoti negali. Ar tam apsisprendimui įtakos turėjo ir tragiški praėjusių metų rugsėjo 11-osios įvykiai Niujorke?

Potekstėje – taip. Sesijoje ta idėja buvo rutuliojama ir virto teze, kuri skamba šitaip: pasaulį turi kurti ne suaugusieji suaugusiems, bet pasaulis turi būti kuriamas vaikams su vaikais. Šitaip pavadinta net viena Generalinės Asamblėjos vienbalsiai priimto Veiksmų plano antrašė: *Vaikams pritaikyto pasaulio kūrimas*.

Pasaulio Vaikų forume dalyvavo 300 vaikų iš įvairių šalių. Iš Lietuvos dalyvavo Vilniaus jėzuitų gimnazijos moksleivė Rimantė Merkevičiūtė, kurią siuntė Lietuvos moksleivių parlamentas. Turėjo dalyvauti ir Jono Jablonskio vid. mokyklos moksleivis Justinas Bėčius, tačiau jis negavo JAV vizos ir į JT Generalinės Asamblėjos sesiją išvykti negalėjo.

Argi ne keista, kad Lietuvos moksleivijos ir šalies jaunimo atstovas negalėjo dalyvauti pasaulio Vaikų forume?

Tai tik parodo, koks komplikuoatas ir įtarus mūsų pasaulis. Apie tą atsargumo foną, t. y. kokiomis sąlygomis vyko JT Generalinės Asamblėjos sesija ir Vaikų forumas, kaip tik ir norėčiau papasakoti. Neatsitiktinai pavartoju sąvoką *pasaulis įtarus*. Vaikukas iš Lietuvos negavo vizos tik dėl to, kad keletą mėnesių iki tos kelionės jo motina kaip viešnia buvo išvykusi į JAV ir baigėsi jos vizos galiojimo laikas.

Ko bijo Amerika

Skridome per Amsterdamą, kur pirmiausia pajutome Amerikos atmosferos alsavimą. Skridau su Lietuvos delegacijos vadove, socialinės apsaugos ir darbo ministre Vilija Blinkėvičiūte. Amsterdame turėjome persėsti į *Deltos* aviakompanijos lėktuvą. Prie patikrinimo punkto ministrę, kaip delegacijos vadovę ir diplomatinio paso savininke, o kartu ir mane savotiškai tardė ne mažiau kaip pusvalandį ir be sentimentų, neatsižvelgdami į pareigybes, kelionės tikslą ir pan. Klausimai buvo painūs, netikėti, neįprasti. Kodėl skrendame dviese? Kur kiti delegacijos nariai? Kodėl pakeitėme bilietus? Amsterdame jau buvo žinoma, kad mūsų bilietai pakeisti. Ir kiti klausimai neįprasti: kas jums krovė lagaminus? Kas nuvežė į oro uostą?



Delegacijos narys prof. Vincas Auryla prie Jungtinių Tautų vėliavų

Kas lydėjo?.. Kiti delegacijos nariai irgi buvo sudėtingai tikrinami. Mūsų delegacijos nariams, skridusiems kita oro linija, susidarė įspūdis, kad Amerika lyg kažko bijo, lyg lauktų nemalonių įvykių. Tokio atsargumo skrendant į JAV anksčiau nebūdavo.

Savotiškai nuteikė ir aplinka, kurioje vyko JT Generalinės Asamblėjos sesija ir Vaikų forumas. Eidami į sesiją dar tolokai nuo JT būstinės išsirikiojome į netrumpą eilutę, kuri vis ilgėjo, ir tik po 1,5 valandos buvome įleisti į specialų kambarį, kad kiekvieną nufotografuotų ir įteiktų asmens kortelę su leidimu patekti į JT pastato teritoriją.

Magistraliniai keliai aplink pastatą jau buvo užtvirti sunkvežimiais su žvyru ar skalda, sustabdytas eismas, o į pastato teritoriją patekome tik pro siaurokus vartelius. Norint patekti į Generalinės Asamblėjos posėdžių salę reikėjo gauti specialų leidimą. Jį mums parūpino LR nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius prie JT Gediminas Šerkšnys. Pamatęs leidimą prarastum teisę dalyvauti posėdžiuose. Prie posėdžių salės durų budėjo JT policininkai ir asmenys civiliais drabužiais. Jie skvarbiais žvilgsniais nužvelgdavo įeinantįjį. Mane netikėtai sustabdė, nes, pasirodo, numeriu į apačią buvo apsivertęs leidimas, kurį kiekvienas delegacijos narys gavome su grandinėle, kabinama ant kaklo. Net ir įeinančių žmonių spūstyje buvau pastebėtas ir turėjau atversti leidimą su nuotrauka ir parašu.

Tarsi lankytumėte superslaptą karių objektą, nuo kurio priklausytų žmonijos likimas.

Juokaujant ir taip galima sakyti. Bet atsargumas buvo neįsiterštas, neperdėtas, išvalgus. Kitą dieną su ambasadoriumi G. Šerkšniu automobiliu įvažiuojome į JT pastato požemį, kur yra automobilių stovėjimo aikštelės. Čia atvyksta tarnybinis ir pasaulio vadovų transportas. Ten patekti taip pat sudėtinga, nepaisant to, kad ambasadoriaus automobilis turėjo diplomatinį numerį, o ambasadorius – savo ypatingą ženklą. Ir vis dėlto kelis kartus automobilis buvo stabdomas ir tikrinamas.

Tikrinimas suprantamas, nes Generalinės Asamblėjos sesijoje dalyvavo 192 valstybių delegacijos. Diskusijose kalbėjo 216 oratorių, tarp jų keli karaliai, šachai, princai ir princesės, 37 valstybių prezidentai, 27 ministrai pirmininkai, 120 ministrų, o kiti 27 – tai specialus Romos popiežiaus atstovas, pasaulinių

organizacijų komisari, direktoriai.

Taigi saugumo priemonės galima suprasti, bet jos rodo didelį nerimą, kuris apėmęs pasaulį, bet labiausiai JAV, kurios turėjo tomis dienomis užtikrinti beveik viso pasaulio valstybių delegacijų saugumą ir sklandų darbą.

Mes – vaikai

Tad kas tas nematomas ir, matyt, visur esantis priešas? Gal tai baimė, kuri kausto žmoniją, o Amerikoje po Rugsėjo 11-osios tai jau hipertrofuotas reiškinys?

Nematomas priešas kaip tas fantastinio romano *angelų sniegas*, kuris nežinia iš kur krinta, yra nuodingas,

fragmentą buvau įdėjęs į tik ką išėjusią antologiją *Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra 1945–1990*.

Ir kita problema, apie kurią irgi noriu užsiminti – tai nelengvos užkulisinės derybos tarp kai kurių valstybių rengiant ir priimant JT Generalinės Asamblėjos Specialiosios sesijos vaikų klausimais Veiksmų planą artimiausiam dešimtmečiui. Šis Jungtinių Tautų Veiksmų planas, matyt, palietė daugelio valstybių interesus, kadangi čia bandyta suformuluoti naujus pasaulio kūrimo vaikams principus, kurie ligi šiol nebuvo mums įprasti. Nelengva buvo 192 valstybėms susitarti, jog Vaiko teisių konvencija, plačiausiai pasaulyje ir per visą jos istoriją ap-



Jungtinių Tautų sodelyje prie Žemės gaublio Lietuvos delegacija (iš kairės): Vincas Auryla, Vilija Blinkėvičiūtė, Giedrė Purvaneckienė bei nepaprastasis ir įgaliotasis Lietuvos ambasadorius prie Jungtinių Tautų Gediminas Šerkšnys

užkemša bet kokių prietaisų variklius ir visus padaro bejėgius, kyla nerimas, auga įtampa. Panika atslūgsta, kai sutelktomis mokslininkų ir išvalgių bei atkaklių moksleivių pastangomis surandamos į kelmo puvėsius panašaus nuodingo angelų sniego ištakos ir visuotinis pavojus likviduojamas. Labai pranašiškas man pasirodė dar 1981 m. išleistas JAV lietuvių rašytojos D. Brazytės-Bindokienės fantastinis romanas *Angelų sniegas*, iš kurios

imanti žmogaus teises ir jos Papildomi protokolai bei kiti su vaikais susiję tarptautiniai aktai yra nepaprastos svarbos normos. Net JT Generalinio sekretoriaus Kofio Anano pranešimas buvo neįprastai pavadintas *Mes – vaikai*.

Ilgai galvojau, kodėl tokia svarbiame forume, dalyvaujant karaliams, prezidentams, ministrams pirmininkams ir kitiems valstybių vadovams, šitaip „vaikiškai“ suformuluotas



LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. rugsėjo 12 d. 16 val. Lietuvos teisės universitete (Ateities g. 20, Vilnius) ERNESTAS SPRUOGIS gins daktaro disertaciją „ŠIUOLAIKINĖS DEMOKRATINĖS VALSTYBĖS SOCIALINĖ PASKIRTIS IR FUNKCIJOS“ (socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Doktorantūros komiteto pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. Mindaugas MAKSIMAITIS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Nariai:
prof. habil. dr. Viktoras JUSTICKIS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S),
prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus MATULIONIS (Socialinių tyrimų institutas, socialiniai mokslai, sociologija, 05 S),
prof. habil. dr. Alfonsas VAIŠVILA (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S),
prof. habil. dr. Pranciškus Stanislovas VITKEVIČIUS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Oponentai:
prof. habil. dr. Vilenas VADAPALAS (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S),
doc. dr. Stasys STACIOKAS (Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Su disertacija galima susipažinti Nacionalinėje Martyno Mažvydo ir Lietuvos teisės universiteto bibliotekose.

Rektorius

Susirūpinę, kad mūsų mieli skaitytojai rudenį ir žiemą neliktų be Mokslo Lietuvos, primename, kad laikraštį galima užsiprenumeruoti bet kuriame pašto skyriuje.

pranešimas *Mes – vaikai*. Prisimintau pokario metais vienos amerikiečių majorės ir rašytojos iniciatyvą ir desperatiškas pastangas organizuoti pasaulinį forumą, kuris būtų skirtas aptarti, kaip gelbėti karo nuniokoto pasaulio vaikus. Niekas tuo metu rimčiau tos idėjos nesuprato. Kažkuris iš bičiulių patarė organizatorei kreiptis į garsų ispanų filosofą Ortega'ą i Gasetą (Ortega y Gasset, 1883–1955). Pastarasis Franko valdomo laikais ir ilgokai iki tol nebuvo viešai taręs nė žodžio, nes buvo nusivylęs pasaulio beprotyste. Filosofas sutiko baisių karų ir suiručių išskankintame pasaulyje pradėti forumą ir tarti žodį dėl žmonių atgimimo ir jaunosios kartos vaidmens būsime nelaimių prislėgta pasaulyje. Forumas įvyko, atrodo, 1946 m., susirinko beveik 2 tūkst. dalyvių. Mat dalyvių masino Ortogo i Gaseto būsimoji kalba apie naujo pasaulio perspektyvas. O jis kalbėjo trumpai ir pasakė pagrindinę mintį – aksiomą, panašiai kaip dabar Kofis Ananas: *Būkime tyri kaip vaikai, žaiskime nuoširdžiai ir sąžiningai kaip vaikai*. Matyt, dabar prie šios idėjos, skelbtos dar Platono, sugrįžtama JT Generalinėje Asamblėjoje sukvičiant 300 pasaulio vaikų forumą ir valstybės vadovų sesiją. Tai, atrodytu, irgi tam tikras suaugusiųjų žaidimas su vaikais ir per vaikus, apie kurį esame kalbėję ir praėjusiais metais.

Ne tik Vaikų forume, bet ir precedento neturinčioje JT Generalinės Asamblėjos sesijoje vaikai dalyvavo kaip valstybių delegacijų partneriai. Gabriela Azurdi Arieta ir Odri Čeninat – pasaulio vaikų forumo įgaliotos delegatės iš JT tribūnos sesijos dalyvius supažindino su jų forumo rezultatais ir sprendimais. Savo ruožtu valstybių ir vyriausybės vadovai savo deklaracijoje patvirtino, kad *esame pasiryžę pasinaudoti šia istorine proga pakeisti pasaulį vaikams ir su vaikais*, pabrėžė reikalą ir *savo išpareigojimą kurti vaikams pritaikytą pasaulį, kuriame ilgalaikė žmogiškoji plėtra, geriausių vaikų interesų paisymas būtų pagrįsti demokratijos, hygybės, nediskriminacijos, taikos ir socialinio teisingumo principais bei visų žmonių teisių, įskaitant teisę į plėtrą, visuotinumą, nedalijamumą, tarpusavio priklausomybę ir tarpusavio ryšiu*. Papildomuose sesijos renginiuose, apskritojo stalo diskusijose, kasdieninėse spaudos konferencijose dalyvavo vaikai ir pasakė kartais naivokų, bet savo esme svarbių dabartiniam žmonijos egzistavimui minčių, į kurias neatsižvelgti būtų neprotinga. JT Generalinės Asamblėjos tribūna tapo ne suaugusiųjų monologo, o jų atsakingo dialogo su vaikais vieta.

Mergaitė iš Togo už širdies griebiančiais žodžiais pasakojo apie nepakeliamą mažamečių vaikų darbą, baisią nelygybę, badmiriavimą, ligas. Ugandos Respublikos prezidentas į tribūną įžengė su 15 savo dukterų, kad vaikų lūpomis patvirtintų, jog jo šalyje trūksta mokyklų, pedagogų, daugelis vaikų nemoka skaityti ir rašyti, vyrauja lyčių diskriminacija. Olandijos delegacijos vadovė, socialinių reikalų ir darbo ministrė iš tribūnos kalbėjo dialogo principu kartu su savo jaunąja tautiete, kuri įžvalgiai matė savo krašto ir Europos vaikų reikalus. Su Norvegijos tarptautinių reikalų ministre į tribūną įžengusi tos šalies moksleivė Chaidi Bigrande sesijos dalyvius kvietė tartis su vaikais, įsiklausyti jų balsų, jausmų ir proto. Oratoriai dėstė racionalias mintis ginant vaikų interesus, o vaikų lūpomis pasakytos mintys dvelkė ypatinga nuojauta ir autentiškumu.

Rutulota mintis, kad pasaulį reikia kurti ne tik šiandieniniam suaugusiam žmogui, bet kartu ir vaikams, kurie netrukus užaugs. Ir užaugs kitokie žmonės. Kurti atsižvelgiant į to žmogaus pageidavimus, norus, mintis, plėtojant su juo dialogą. Svarbiausia, kad būtų kartų dialogas, nes kitaip nebus įmanoma sėkmingai kurti pasaulio, nes jis taip ir liks kupinas prieštaravimų. Tėvai prieštarauja vaikams, šie – tėvams, kartos – kartoms, valstybės – valstybėms. Tada ir nebus supratimo, kas yra gyvenimo tikslas, prasmė, idealas ir apskritai koks turi būti pasaulis.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

BIBLIOFILAI, RACIONALUMAS IR INTUICIJA (3)

Atkelta iš 5 p.

jėgų atstovų net Valstybės dūmoje ir jų lyderių postringavimai, kartais net absurdiški, turi įtakos tam tikrai višiuomenės daliai.

Esu Sankt Peterburgo atstovas ir laikaisi tvirtos nuomonės, kad Rusija ne tik geografiškai (juk iki Uralo – tai Europa), bet ir pagal savo kultūrinę tradicijas yra Europos valstybė.

Matyt, su tam tikra išlyga. Kad ir ką sakytumė, o pirmas tikras ir neabejotinas europietis Rusijoje – tai caras Petras I.

Iš tiesų tenka sutikti. Mokėsis Olandijoje, Anglijoje, ten išmoktas naujoves diegė Rusijoje. Įsteigdamas Rusijos mokslų akademiją įgyvendino vokiečių matematiko ir filosofo Leibnico patarimą. Ir vis dėlto man nekyla abejonių, kad Rusijos ateitis visų pirma sietina su Europa.

30 gyvenimo metų sušildyta Lietuvos saulės

Ką pasakytumėte apie ryšius su Baltijos valstybėmis, tarp jų ir Lietuva? Ar labai sumenko Rusijos kultūriniai ryšiai su kitomis buvusiomis Tarybų Sąjungos respublikomis, dabar savarankiškomis valstybėmis?

Ką aš galiu pasakyti? Štai Jūs tikriausiai matėte, kad Vilniuje per bibliofilų konferenciją buvo platinama

buvo išleista Vilniuje Lietuvos mokslų akademijos pastangomis. Iki V. Žemaičio Rusijoje iš šios srities nieko neturėjome ir po jo nieko neturime, o Lietuvoje sugebėta išleisti storiausią tomą. Tai mokslinis ir kultūrinis žygdarbis. Jaučiu gilią pagarbą tokioms asmenybėms kaip Vincentas Žemaitis, kurie tokiais milžiniškais darbais savo pačių jėgomis sugeba padaryti. Daugelio žymių etikos srities mokslininkų nebėra – mirė, kai kurie išvyko į užsienį, o atsiverčiu Vilniuje išleista *Etika* ir girdžiu tų mokslo žmonių balsus, aš juos visus tarsi matyčiau kartu su mumis.

Tai gi mūsų ryšiai gyvi, nenutrūkę. Tą patį galėčiau pasakyti apie Estiją, Baltarusiją, Ukrainą. Gal kiek sudėtingesnė Gruzijos padėtis, bet ir su tos šalies mokslo žmonėmis mūsų ryšiai nenutrūkę. Tautoms nėra ko kivirčytis, reikia civilizuotai formuoti naujus ryšius. Svarbu, kad visa tai būtų daroma abipusės pagarbos pagrindu.

Ką žmonijai atneš garso ir vaizdo era

Bibliofilus pats jų interesų objektas įpareigoja stiprinti tarptautinius ryšius, antraip būtų pakirstos gyvybingiausios bibliofilijos šaknys.

Lygiai tą patį galėčiau pritaikyti visiems kultūros žmonėms, net ir poli-



Sankt Peterburgo bibliofilų almanachas. Ats. redaktorius V. Petrickij.

laiko tam tikrų gerų poslinkių, regis, esama ir dėl būsimosios knygos istorijos muziejaus Vilniuje.)

Aš Jums taip atsakysiu: jokio interneto nebūtų, jeigu ne knyga. Viena peraugo į kitą. Internetas – tai nauja socialinė ir kultūrinė paradigma, kuri apskritai būtų negalėjusi be knygos atsirasti. Labai svarbu suvokti, iš kur atėjome ir kur einame. Juk ir internetas – toli gražu ne paskutinis žmonijos plėtos žodis, žingsnis fiksuojant ir perduodant žinias.

Su knyga įprasta sieti humanizmo idėjas, žmonių civilizacinę ir kultūrinę pažangą, nors ir tose knygoje gali visko rasti. Nenorečiau priešinti šiuolaikinių technologijų ir knygos, bet kažkodėl technologijas sieti su humanizmu ne visada paprasta. Net priešingai: šiuolaikinės technologijos labiau primena iš butelio išlaisvintą džiną, kurio norų ir ketinimų visiškai nepažįstame, todėl ir jaučiamės ne itin užtikrinti. Ką tas džinas iškrės, ką atneš – gerį ar blogį? Gal tai bus dvasine prasme pasekmės ir netektys palyginamos nebent su AIDS ar branduolinio ginklo panaudojimu?

Palaikau šiuos nuogaštavimus. Pasauliniame internete šalia naudingos, reikalingos ir humaniškos informacijos yra ir tai, kas skatina nesąmoningus žmonių biologinius pradus. Mintyje pirmiausia turiu internetinį seksą, seksualinius išskrypimus. Tai virtuali realybė, bet ja skatinami žemiausi instinktai. Blogiausia, kad paaugliai dar nežinia ką iš to interneto išsigaibo. Štai mano vaikaitis jau suaugęs, bet ką jis daro? Be saiko žaidžia kompiuterinius žaidimus – jam patinka. Aš jį skatinu internetu pakeliauti po pasaulio muziejus, juk jis dar nebuvo Florencijoje, Uficių galerijoje ar Milano pinakotekoje, bet visa tai jo nedomina. Todėl ir Jūsų nuogaštavimus suprantu. Garso ir vaizdo era gali atnešti žmonijai daug nenumatytų pasekmių. Štai kodėl esu įsitikinęs, kad tradicinė knyga dar ilgai gyvuos, nes bus būtina. Knyga teikia individualią galimybę skverbtis į pasaulio kultūrą. Į rankas paėmęs knygą gali tarsi nutolti nuo likusio pasaulio, su ja likti vienu du. Jūs atsimenate reikalingą knygos puslapį, bet kada galite jį atsiversti.

Beje, konferencijos metu Vilniuje mėginau įrodyti, kad bibliofilija, kaip ją šiandien suvokiame, gyvuos dar mažą mažiausiai pusimtį metų. Aišku, keisis bibliofilų psichologija, bet pati bibliofilija nors ir keis savo formas, bet dar ilgai gyvuos.

Bus daugiau



Vilniaus universiteto Bibliotekinių katedros vedėja doc. Audronė Glosienė, senosios knygos žinovas dr. Juozas Tumelis ir prof. Vilis Petrickis Vilniaus universitete bibliofilų konferencijos metu

mano knygelė rusų kalba *Nusilenkite motinai*. Tai lietuviškos novelės. 30 mano gyvenimo metų sušildyta Lietuvos saulės. Pažinojau jūsų tautos žymiausius rašytojus (deja, ne visus šiandien Lietuvoje noriai minime). Man skaudu, kad mažai kalbate ir rašote apie Eduardą Mieželaitį. Tai buvo labai didelis poetas, europinio, o gal ir pasaulinio lygio.

Panašiai ir Rusijoje šiandien keiksnojamas Maksimas Gorkis. Turi praėti kiek laiko, kad iš naujo sugebėtume apmąstyti ir įvertinti savo tikrąsias vertybes. Neabejoju, kad visa stos į savo vietas.

Man yra tekusi laimėti draugauti su lietuvių rašytoju Vytautu Sirijos Gira, poeto Liudo Giros sūnumi. Teko daug bendrauti su filosofu Rolandu Pavilioniu, kuris šiuo metu yra LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas. Turiu ir R. Pavilionio knygų.

Todėl visai nejauci, kad mūsų ryšiai būtų nutrūkę. Štai į Vilniaus bibliofilų konferenciją buvo atėjęs filosofas ir etikas Vincentas Žemaitis, kuris pirmas tuometinėje Tarybų Sąjungoje sudarė bibliografinę rodyklę *Etika*. Ji

tikams. Visi turėtų vadovautis šia taisykle. Pasaulis ankštas.

Mokslo Lietuvos skaitytojams tikriausiai būtų įdomu išgirsti, ką, be bibliofilijos dar gyvenimo kasdienybėje veikiate?

Esu Peterburgo miškų technikos akademijos Kultūrologijos, sociologijos ir politologijos katedros vedėjas. Be to, esu Rusijos mokslų akademijos Peterburgo mokslininkų namų Knygos ir grafikos sekcijos pirmininkas, kitaip sakant, Peterburgo miesto vyriausiasis bibliofilas. Štai kodėl man yra tekę teikti rekomendacijas, kaip Lietuvoje reikėtų įkurti knygos istorijos muziejų. Peterburge mums tenka teikti įvairius pasiūlymus, pradedant nuo merijos, gubernatoriaus ir baigiant Rusijos premjeru ministru. Kimbame prie įvairiausių problemų ir mėginame šį bei tą naudingą padaryti.

Jeigu Lietuvoje pasiūlytume kokią nors su internetu susijusią programą, tai lėšų, ko gero, pavyktų išpešti, bet kai knygos istorijos muziejui... Atsiranda daugybė priežasčių atidėlioti sprendimą. (Tiesa, jau nuo šio pokalbio praėjus gerokai



VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. rugpjūčio 30 d. 13 val. VDU CR Mažojoje salėje (Daukanto g. 28, Kaunas) bus ginama **EDITOS KORZONAITĖS** daktaro disertacija tema „**ŽMOGAUS ELGESIO SU MIRUSIAISIAIS IR VĖLĖMIS RAIDAI SAKMĖSE IR PAPROČIUOSE**“ (humanitariniai mokslai, etnologija, 07 H).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkė – prof. habil. dr. Bronislava **KERBELYTĖ** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, etnologija, 07 H);

nariai:

prof. habil. dr. Irena Regina **MERKIENĖ** (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, etnologija, 07 H);

habil. dr. Rimutė **RIMANTIENĖ** (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija, 05 H);

prof. habil. dr. Valerijus **ČEKMONAS** (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

doc. dr. Gražina **KAZLAUSKIENĖ** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, etnologija, 07 H);

oponentai:

prof. habil. dr. Vacys **MILIUS** (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, etnologija, 07 H);

dr. Rimantas **BALSYS** (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, etnologija, 07 H).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo, Vytauto Didžiojo universiteto bei Lietuvos istorijos instituto bibliotekose.

Rektorius



Berklio konferencijos tęsiamos Vilniuje

Atkelta iš 2 p.

teorijos problemas, o visas išlaidas (kelionė, viešbutis, pragyvenimas) apmokėdavo simpoziumo rėmėjai. Pritarus akademikams A. Kolmogorovui, J. Linikui, N. Smirnovui, J. Prochorovui simpoziumas TSRS Mokslo ir technikos komiteto nutarimu buvo perkeltas į Vilnių, tik, aišku, daug kuklesnėmis sąlygomis ir nuo šiol vadinasi Vilniaus tarptautinė tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencija. Tai buvo labai svarbus įvykis mokslo gyvenime ir pirmoji tokio lygio konferencija Sovietų Sąjungoje. Joje su užsienio kolegomis galėjo laisvai bendrauti šalies mokslininkai, o tarp jų buvo daug tokių, kuriems sovietų valdžia neleido išvykti į užsienį.

Pirmoji Vilniaus konferencija įvyko 1973 metais, kitos vyko po jos kas ketveri metai, o ši konferencija – jau aštuoni. Gausiausia (per 800 dalyvių) buvo penktoji Vilniaus konferencija, įvykusi 1989 metais.

Vilnius jau nebuvo matematikos dykvietė

Kad tos Berklio konferencijos būtų perkeltos ne tik į Tarybų Sąjungą, bet ir į Lietuvą, matyt, reikėjo ir dar kažkokių veiksmų? Kokių?

Pats J. Neimanas buvo kilęs iš Augustavo miškų, kurie dabar priklauso Lenkijai, pažinojo Joną Kubilių ir mane. Vilnius toms Berklio konferencijoms rengti atrodė priimtina vieta, matyt, ir todėl, kad tai jau nebuvo matematikos dykvietė. Tuo metu Lietuva jau buvo stiprus matematikos centras, Druskininkuose ir Palangoje būdavo rengiamos visos Tarybų Sąjungos tikimybių teorijos mokyklos. Žodžiu, Lietuva jau buvo pripažinta matematikų konferencijų bazė, todėl TSRS mokslo ir technikos komiteto, kurio pirmininkas tuo metu buvo akad. Jurijus Prochorovas, nutarimu Vilnius ir buvo pasirinktas tų konferencijų rengimo vieta. Joms vadovavo TSRS MA V. Steklovo fizikos ir matematikos institutas. Taigi J. Prochorovas būdavo pirmųjų konferencijų organizacinio komiteto pirmininkas, aš – pavaduotojas, vėliau ir pirmininkas. Nuo to niekas nepasikeitė, kadangi viskas buvo daroma Lietuvoje.

Neturėtume pamiršti, kad idėjų rengti tas konferencijas Vilniuje palaikė ir mudviejų su J. Kubiliumi mokytojas akad. Jurijus Linikas, taip pat ir kitos matematikos įžnybės – Andriejus Kolmogorovas, Vladimiras Smirnovas. Jų dėka konferencijas ir galėjome pradėti rengti Lietuvoje.

Matematika keičiasi kaip ir gyvenimas

Ar galima per šias konferencijas pajusti, kaip keičiasi pats matematikos mokslas?

Jeigu prisiminsime kelias seniau vykusias konferencijas, tai įsitikinsime, jog jose buvo daugiau grynosios tikimybių teorijos ir matematinės statistikos. Dabar atsirado finansų matematika, matematinė ekonomika arba ekonometrika, labai aktuali statistinė fizika. Pvz.,

šios 8-osios konferencijos programinio komiteto pirmininkas prof. Peteris Jagersas iš Geteborgo (Švedija) kalbėjo apie matematinius metodus biologijoje.

Dažnai apskritai susimąstoma: kas yra matematika? Dabartinis apibrėžimas yra toks, kad matematika yra mokslo kalba, ypač kai paplito kompiuteriai, dirbtinis intelektas. Turiu galvoje kompiuterius ne kaip rašomąją mašinėlę, bet kaip žmogaus intelekto pakaitalą – ten būtini matematiniai modeliai. Ateityje bus siekiama, kad į kompiuterį būtų galima kreiptis kaip į žmogų. Jeigu ko nežinau – balsu klausiu. Kompiuteris turi suprasti ir atsakyti balsu. Pasaulyje daug dirbama sprendžiant šią problemą. Lietuvoje taip pat yra grupė žmonių, kurie šioje srityje darbuojasi.

Mažai valstybei visas matematikos šakas sunku plėtoti. Tikimybių teorija bei diferencialinės lygtys ir artutiniai metodai yra tos pagrindinės šakos, kur sėkmingai dirba Lietuvos matematikai. Sprendžiant diferencialines lygtis ir taikant jų artutinius metodus pagrindiniai vadovai yra Matematikos ir informatikos instituto direktorius M. Sapagovas ir prof. K. Pileckas, Vilniaus universiteto prof. F. Ivanauskas, Gedimino technikos universiteto prof. R. Čiegis. Yra grupelė tyrinėjančių dirbtinio intelekto problematiką. Ši grupelė turėtų plėstis.

Tapti pasaulinio mokslo proceso dalimi

Kaip plėtojamos įvairios matematinės kryptys Lietuvoje? Iškilus kurios nors krypties lyderiui, o gal pagal iš anksto numatytas programas?



Matematikai randa išeitį iš bet kokios padėties: konferencijos dalyvis Ross Leadbetter iš JAV prisistato registratorėms VGTU doktorantei Dovilei Deltuvienei ir Matematikos ir informatikos instituto Optimizavimo skyriaus darbuotojai Jolitai Bernatavičienei

Ką reiškia lyderis? Lyderis reiškia, kad yra grupė, kuri dirba pasaulinėje tos srities „virtuvėje“. Mokykla ar grupė bus tik tada žinoma, jeigu dalyvaus pasaulinio mokslo procese. Tokios konferencijos ir įdomios, kad jose sužinoma, kas nauja, kokios perspektyvos, kokios šakos plėtojasi. Tam skirta ir Vilniaus konferencija.

Pasaulyje daugybė konferencijų...

Pasaulio matematikai

Tokia vienintelė. Yra tarptautiniai matematikų kongresai, bet ten aprėpiamos visos šakos. Vilniaus konferencija jau tapo tradicinė ir matematikų pripažinta.

Kokių sunkumų paprastai išskyla organizuojant tokias konferencijas?

Matote, jeigu būtume labai turtingi, tai būtų paprasčiau. Ir šiandien pradėdamas konferenciją LR Ministras Pirmininkas Algirdas Brazauskas pažadėjo, jog Vyriausybė stengsis labiau remti mokslą. Šalyje mokslui ir studijoms skiriama mažiau nei 1,2 proc. BVP, o reikėtų bent 2 proc. BVP. Taigi ir šią konferenciją organizuojant reikėjo rūpintis, kur gauti lėšų. Laimei, pavyko rasti rėmėjų: tai LR Vyriausybė, Švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, *Baltic Amadeus* bendrovė, dr. Juozo Kazicko fondas, SP AB *Stumbras*, leidyklos *TEV* ir *VTEX*. Konferencijos dalyvio mokestis nedidelis – 150 JAV dol., o pokomunistinių šalių atstovams – tik 50 dol. Daugelyje tarptautinių konferencijų renkama po 300 dol. Mums daugiau rinkti būtų neteisinga, nes svečiai iš Rytų paprasčiausiai neįstengtų susimokėti. Pavyko susitarti su užsienio reikalų ministru A. Valioniu, kad nereikėtų mokslininkams mokėti mokesčio už vizas, kad vizos būtų išduodamos skubiai.

Kuriozų, suprantama, nepavyksta išvengti. Štai šiandien naktį buvau prikeltas: skambina iš Kenos, kur įstrigo iš Novosibirsko atvykęs matematikas, nes apskritai neturėjo vizos. Bet jis jau yra šioje konferencijoje – pavyko sutvarkyti. O vakar iš Sankt Peterburgo atvyko nepranešę, niekas nesutiko. Būna, kad žmonės rengiasi atvykti, paskutinę minutę atsisako, o viešbučiai užsakyti, pinigų reikia mokėti – tokių nesklandumų būna, bet ne tiek daug. Teko ieškoti dalyviams pigių viešbutėlių, čia daug padėjo Vilniaus Gedimino technikos universitetas, nes turi tokių galimybių. Esame jam dėkingi. Apskritai be VGTU



Visų aštuonių Vilniaus tarptautinės tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijų organizatorius prof. Vytautas Statulevičius (dešinėje) su svečiu iš Bostono universiteto (JAV) Murad S. Taqqu

ši bei tą pavyksta padaryti. Kad ir mokslo padėtis – priklauso nuo biudžeto. Vakarų šalyse nemokėti mokesčių yra nusikaltimas, ir kiekvienas tai supranta. Lietuvoje – priešingai, nemokėti mokesčių yra tam tikras didvyriškumas. Dabar sudaryta grupė, kurioje yra ir mano mokinių – Rimantas Rudzkiš ir Raimondas Bentkus, kurie stengsis taip sutvarkyti, kad mokesčių nemokėti būtų nenaudinga. Pvz., jeigu Vyriausybė surinktų 1 proc. mokesčių daugiau, tai sudarytų 0,5 mlrd. Lt. Iškart būtų galima pagerinti mokslo, švietimo, sveikatos apsaugos ir daugybės kitų sričių padėtį.

Argi tai ne mokesčių inspekcijos rūpestis – rinkti mokesčius? Kuo čia dėti matematikai?

Raimondas Bentkus (nepainioti su Vidmantu Bentkumi) ir dirba mokesčių inspekcijoje, o Rimantas Rudzkiš yra vienas pagrindinių Lietuvos sta-

ku palyginti su tradiciniu ligi šiol buvusiu matematiko darbu.

Jau sakiau, kad šiandienos matematikos apibrėžimas yra toks: matematika yra mokslo kalba. Jeigu neturėsime matematinio modelio, tai kompiuteris tebus rašomoji mašinėlė. Norint ką nors skaičiuoti ekonomikoje ar biologijoje, socialiniuose moksluose neapsieinama be modelio. Rūpinamasi, kad būtų tinkamas matematinis aprūpinimas, nes tai viena pagrindinių sričių. Mūsų Matematikos ir informatikos institutas dirba labai daug šioje srityje.

Paprasta? Bet neįrodyta

Jūs pabrėžiate taikomąjį, praktinį matematikos pobūdį. Gal išties nėra nieko praktiškesnio už matematiką? Ar seniai čia vis būdavo didžiuojantis pabrėžiama fundamentinė matematikos vertė?

Ką reiškia taikomasis pobūdis? Jūs galite rasti taikomųjų uždavinių, bet kai pradėsite spręsti, tai prireiks algebros, topologijos, t. y. teks paimti į abstrakčias matematikos šakas. Juk ką reiškia abstrakti matematika? Tai pati logika. Juk jeigu problema sudėtinga, tai bandoma išsivaduoti nuo konkrečių dalykų. Bet yra dalykų, kurie ligi šiol nelengvai suprantami, pvz., buvo daug ginčų dėl Didžiosios Ferma problemos. Ir Lietuvoje atsirado žmonių, kurie mėgino ją spręsti. Galų gale ta problema buvo išspręsta.

Arba štai kitas dalykas. Ir vaikai galime parodyti, kad kiekvieną lyginį skaičių galima užrašyti dviejų pirminių skaičių suma. Pvz., $4=2+2$, $6=3+3$, $8=3+5$ ir t. t. Bet šito įrodyti matematiškai nepavyksta. Kompiuteriu perskaičiuota iki milijono, bet logiška įrodyti vis viena nesiseka. Deja. Tai mūsų mąstymo problema. Regis, kažkokia firma skyrė milžinišką premiją tiems, kuriems pavyktų įrodyti. Nesukūrus naujų galingų metodų, tą įrodyti beviltiška, ir mėgina tai padaryti. Kai kurie matematikai mano, jog šitai įrodyti beviltiška, nors formuluojama devintos klasės mokiniui suprantamais terminais.

Ką tai reiškia? Vien tik žmogiškojo mąstymo netobulumą?

Matematika yra ir logikos patikrinimas. Aišku, kad jeigu bus išspręsta, tai dedant labai daug pastangų,

Nukelta į 11 p.

rinkosi į Vilnių

Atkelta iš 3 p.

finansų matematika, draudos matematika. Nenorėčiau pasakyti, jog dabartinė matematika gali duoti receptus, kaip išvengti visų ar bent daugelio ekonominių bėdų. Ne. Matematikos vaidmuo kitas: ji ne tik duoda gatavą kiekybinį rezultatą, bet ir padeda keisti mąstymą, leidžia suvokti, nuo ko bankininkystėje kas priklauso, kas gali priklausyti ir nuo ko mažai priklauso. Matematika panaši į kompiuterių mokslą ar informatiką: jos galutinė išraiška yra kiekybinis rezultatas, skaičius, bet didžiausia vertė yra kokybė, mąstymas. Matematika kažką paneigia, iškelia naujas hipotezes, teikia naują supratimą. Aš asmeniškai labai vertinu tas matematikos sritis, kurios padeda išskirti naujas hipotezes. O specialistai tegu apmąsto, patvirtina ar paneigia.

Kam Lietuvoje reikalinga matematika

Jeigu taip, tai ar šiandieninė matematika neperėmė to vaidmens, kuris nuo seno buvo būdingas filosofijai? Šis mokslas padėdavo aprėpti visumą, bet dabar Jūs teigiate, kad naujas daugelio sričių idėjas padeda išskirti būtent matematika.

Palyginimas neblogas. Dar noriu pasakyti, kad šalia ekonomikos ar socialinių mokslų matematika ir informatika nepaprastai svarbi kultūrai, lituanistikai. Mūsų Institutas viena svarbiausių savo taikomųjų kryptų laiko matematinių metodų, informatikos ir kompiuterių taikymą lituanistikoje, kalbos mokslui. Dar jeigu valstybės mastu pridėtume statistiką, paremtą matematinės statistikos metodais, tai ir būtų atsakymas, kam Lietuvoje reikalinga matematika ir informatika. Prieš keletą dešimtmečių galėjome pasigirti, kad rimti inžinieriniai

ir techniniai skaičiavimai reikalingi Lietuvai, o dabar be matematinės statistikos ir tikimybių teorijos neįsivaizduojama lituanistika, bankininkystė, statistika.

Tačiau šioje konferencijoje nėra vieno lituanisto nematau.

Yra susiklosčiusios tam tikros tradicijos: čia matematikų forumas, žmonių, kurie save laiko būtent matematikos profesionalais.



Pranešimus rengiasi skaityti dr. Rimas Banys, prof. Leonas Saulis bei programinio komiteto pirmininkas prof. Peteris Jagersas

Kokių šios konferencijos rezultatų galima laukti?

Tiesioginių materialiu ar ekonominių tikslų mokslinės konferencijos, žinoma, nekelia. Tačiau mokslininkų bendravimą, reikalų aptarimą lydi kiti dalykai: naujos tyrimų kryptys, bendri darbai. Dabar Lietuvos jaunimas noriai važinėja po užsienį ne tik braškių skinti, bet ir semtis mokslo žinių. Tad ir konferencija gali suvaidinti tam tikrą vaidmenį, kad tos išvykos būtų tikslinės, planuotos.

Ši konferencija žinoma pasaulyje ir pripažinta. Žmonės, dirbantys tikimybių teorijos arba matematinės statistikos srityje, taip pat ir artimo-

partneriai. Su jais susitinkame ne tik per konferencijas, bendraujame ir tarp konferencijų. Mus sieja ir bendras rūpinimasis jaunimu.

Vilnius tebelieka Rytų ir Vakarų matematikų bendravimo vieta

Ar drąsiai verždamiesi į Vakarus ne-pamirštame garsios Rusijos matematikų mokyklos, kuriai turi būti dėkingi ir mūsų matematikos didieji – prof. Jonas Kubilius, prof. Vytautas Statulevičius bei kiti?

Daugiau kaip prieš 30 metų pagrindinis Berklio simpoziumų JAV

se srityse gerai žino, kad yra tokia Vilniaus konferencija. Čia suvažiuoja žinomi pasaulyje matematikai. Tai tie žmonės, kurie intensyviai dirba ir pasiekia puikių rezultatų. Kaip čia nepaminėti Peterio Jagerso iš Švedijos, Friedricho Götze iš Vokietijos ir daugelio kitų – nuo seno jie mūsų geri

tikimybių teorijos klausimais iniciatorius statistikas Ježis Neimanas ėmėsi iniciatyvos perkelti pagarsėjusias konferencijas į Europą. Turėjo vieną iš tikslų – kad intensyviau bendrautų Rytų ir Vakarų šalių matematikai. Šitaip Vilnius tapo tų konferencijų rengimo vieta. Jau aštuntą kartą vyksta iš Berklio atkeltoji konferencija ir išskirtinis jos bruožas tas, kad pavyko išsaugoti vieną svarbiausių tos konferencijos ypatybių: Vilnius tebelieka Rytų ir Vakarų matematikų bendravimo vieta. Ir į šią 8-ąją konferenciją atvyko maždaug per pusę Vakarų ir Rytų, t. y. buvusios Tarybų Sąjungos, matematikų. Rusijos, Ukrainos, Uzbekijos matematikų laimėjimai tikimybių teorijos srityje yra labai reikšmingi ir garsūs.

O kaip Lietuvos tikimybininkai?

Jie pasaulyje žinomi ir pripažįstami. Produktiviai tebedirba vyresniosios kartos atstovai – Jonas Kubilius, Vytautas Statulevičius, Bronius Grigelionis. Ypač džiugina, kad turime ir pasaulyje pripažintų vidurinėsios kartos matematikų – Donatas Surgailis, Vidmantas Bentkus, Vygantas Paulauskas, Leonas Saulis, Remigijus Mikulevičius, Alfredas Račkauskas, Eugenijus Manstavičius, Henrikas Pragarauskas, Rimas Rudzkiš, tiesiog visų nesuminėsi.

Yra ir talentingų jaunųjų šios srities atstovų: neseniai habilituoto daktaro disertacijas apgynė Mindaugas Bloznelis, Rimas Norvaiša. Labai produktyviai dirba dabar Brazilijoje gyvenantis buvęs mūsų Instituto darbuotojas Vladas Sidoravičius. Įdomu, jog konferencijos atidarymo pasiskaitė skaitė Harry Kesten iš JAV, kurio pranešimas kaip tik ir parašytas su V. Sidoravičiumi. Ryšių su mūsų Institutu jis nenutraukė, bendradarbiauja su Lietuvos matematikais. Kas jis bus ateityje – Brazilijos ar Lietuvos matematikas? Sunku pasakyti, bet svarbiausia, kad mokslui nežus.

Ir pabaigai?

Mokslas šalyje gyvena ne pačius geriausius laikus, bet reikia būti objektyviam, šiek tiek nuolaidžiam ir pasakyti štai ką. Jeigu valdžios žmonės priekaištaus mokslui, kad jis nesprenžia šiandien svarbiausių valstybės problemų, o mokslininkai bėdos, kad valstybė finansuoja mokslą ne taip, kaip reikėtų, tai vargu ar pasieksime pažangos. Jos pasieksime tik tada, kai tas pačias problemas pradės geriau suprasti politikai, mokslininkai ir verslininkai. Tokios konferencijos, kurias organizuoja mokslininkai ir sprendžia mokslines problemas, o jas šefuoja, remia verslininkai, atidarant ir kitu metu renginiuose dalyvauja valstybės, politikos atstovai, kaip tik ir yra geras pavyzdys. Tai siekis suprasti bendras problemas, o tai visiems tik į naudą.

Ačiū už pokalbį.

Berklio konferencijos tęsiamos Vilniuje

Atkelta iš 10 p.

kaip ir sprendžiant Didžiąją Ferma teoremą. Pastarąją sprendžiant buvo sukurta nauja matematikos šaka – žiedų teorija. Lygiai ir pastarąjį uždavinį sprendžiant, matyt, bus sukurtas naujas matematikos metodas, kuris ir išjudins šią matematikos šaką.

Gerai, bet atsigręžkime į XVII a., kai Ferma formulavo savo Didžiąją teoremą. Juk jis tvirtino šį uždavinį išsprendęs?

Ir Lietuvoje tą uždavinį tvirtino išsprendęs savamokslis matematikas entuziastas Genius Strazdas. Kai laipsnio rodiklis 3, tai G. Strazdas išties Didžiąją Ferma teoremą išsprendė. Bet reikia įrodyti bet kokio laipsnio rodiklius. Dar vadinamojoje smetoninėje Lietuvoje tai problemai spręsti daugelis žmonių atidavė savo laisvalaikį, kai kas tvirtino išsprendęs. Atskiru atveju – taip. Dabar jau oficialiai paskelbta, kad Didžioji Ferma teorema išspręsta, ją tikrino beveik metus laiko, kol buvo įsitikinta, kad viskas teisinga.

Jau yra kam palikti skyrių

Bet ar bus lietuvių vardas tarp sprendėjų?

Skaičių teorija yra abstrakti matematikos šaka. J. Kubilius yra skaičių teorijos specialistas ir jo mokslų kandidato disertacija buvo kaip tik iš skaičių teorijos. Tačiau nuvykęs į Leningradą (dabar Sankt Peterburgas) suprato, kad Lietuvai vis dėlto reikia daugiau taikomosios matematikos. Skaičių teorijoje daug dalykų, panašių į atsitiktinius skaičius, pvz., pirminiai skaičiai: 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19... Jie pasiskirstę beveik atsitiktinai – neįmanoma pasakyti, kad kitas skaičius bus pirminis. Nėra formulės, kuri galėtų pasakyti. Pirmuosiuose darbuose tyrinėtus pirminių skaičių pasiskirstymas ir kaip tik J. Kubilius suprato, kad tikimybių metodus galima plėtoti skaičių teorijoje. Nors yra ir priešingų mėginimų: mūsų Vilniaus konferencijos dalyvis prof. Friedrichas Götze iš Bylefeldo (Vokietija) kaip tik

mėgina skaičių teorijos metodus taikyti tikimybių teorijoje. Skaičių teorijoje tai išspręsta, o tikimybių teorijoje šis klausimas nepajudintas.

Tad kaip sekėsi prof. F. Götze?

Apskritai F. Götze su mūsikiu Vidmantu Bentkumi gavo daug gerų fundamentinių rezultatų šioje srityje. V. Bentkus yra vienas perspektyviausių jaunųjų lietuvių matematikų. Aš labai patenkintas, kad jis visam laikui grįžo į Lietuvą iš Bylefeldo. Esu nusprendęs, kad savo skyrių Institute, dar kiek padirbėjęs, atiduosiu V. Bentkui. Noriu atiduoti į tokias rankas, kuriomis būtų galima pasikliauti. Žinote, ką reiškia būti skyriaus vadovu? Tai ne vien pasirašyti ant dokumento Mokslo institute, jeigu nori, kad mokslas vyktų. Šiaip eiliniai matematikai universitetuose turi po dešimt valandų per savaitę, o itin gabūs – 4 val. per savaitę. Išmintingas dekanas ar vadovas turi tausoti ypač talentingus žmones, antraip jų neteks – išsibėgios.

Bus daugiau



PUSLAIDININKŲ FIZIKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą į Puslaidininkų fizikos instituto fizikos mokslų krypties doktorantūrą. Doktorantūros trukmė 4 metai. Asmenys, dalyvaujantys konkurse, iki š. m. rugsėjo 5 d. pateikia: prašymą; gyvenimo, kūrybinės ir mokslinės veiklos aprašymą; magistro kvalifikacinio laipsnio diplomo ir jo priedų kopijas; dviejų mokslininkų rekomendacijas; paskelbtų mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas. Dokumentai priimami adresu:

A. Goštauto g. 11, Vilnius, tel. 61 98 21, 61 97 59.

Instituto direktorius S. Ašmontas



LIETUVOS ŽEMDIRBYSTĖS INSTITUTAS

SKELBIA KONKURSUS: Į AGRONOMIJOS MOKSLŲ KRYPTIES DOKTORANTŪRĄ (4 vietos dieninėje ir 2 neakivaizdinėje) agrochemijos, augalininkystės, augalų apsaugos, mikrobiologijos, žemdirbystės ir agroekologijos šakose. Dokumentai priimami mėnesį po konkurso paskelbimo dienos. Konkursas vyks 2002 m. rugpjūčio 22 d. Lietuvos žemdirbystės institute, Akademija, Kėdainių r.

MOKSLO DARBUOTOJŲ PAREIGYBĖMS UŽIMTI vyriausiojo mokslo darbuotojo – 1 vieta Dotnuvoje, Kėdainių r., mokslo darbuotojo – 5 vietos Dotnuvoje, 3 vietos Vokės fil. Vilniaus r., 2,5 vietos Vėžaičių fil. Klaipėdos r., po 1 vietą – Rumokų, Kaltinėnų bandymų stotyse ir Agrocheminių tyrimų centre (Kaunas), jaunesniojo mokslo darbuotojo – 4 vietos Dotnuvoje, po 1 vietą – Rumokų ir Perlojos bandymų stotyse.

VEDĖJŲ PAREIGYBĖMS UŽIMTI Rūgščių dirvožemio tyrimų ir Regioninės žemdirbystės skyriuose Vėžaičių filiale, Klaipėdos r. Dokumentai priimami 2 mėnesius po konkurso paskelbimo dienos. Konkursas vyks 2002 m. rugsėjo 17 d.

Dokumentai konkursams priimami adresu: Lietuvos žemdirbystės institutas, Instituto alėja 1, 5051 Akademija, Kėdainių r. Informacija teikiama telefonais (8 347) 37271, 37654 ir interneto puslapyje <http://www.lzi.lt>

Direktorius



Atkelta iš 7 p.

mokslo darbuotojų skaičiaus (N_{inst}), t. y. $R_i = R_{inst} / N_{inst}$.

Mokslinio darbo rezultatai laikomi:

1) fundamentinių tyrimų srityje – mokslinių straipsnių ISI (Mokslinės informacijos instituto) sąrašo žurnaluose ir monografijų skaičius 1 mokslo darbuotojui. Monografijoms turėtų būti taikomas papildomas daugiklis (pvz., $k = 3$);

2) taikomųjų tyrimų srityje – užsienio patentų (tačiau ne patentų-analogų) skaičius 1 mokslo darbuotojui. (Patentai-analogai gaunami registruojant vieną išradimą įvairiose šalyse.);

3) mokslo taikomosios veiklos srityje – lėšų kiekis, gautas už mokslinius darbus, atliktus įmonių, viešųjų įstaigų, valstybės institucijų užsakymu, parduotas išradimų, technologijų licencijas, irgi 1 mokslo darbuotojui;

4) tarptautinėje mokslo veikloje – lėšų kiekis, gautas už užsienio grantų ir sutarčių vykdymą, 1 mokslo darbuotojui.

Kodėl imami tik šie rezultatai? Todėl, kad būtent šie rezultatai geriausiai parodo mokslininkų darbo kokybę, originalumą ir vertę. Be to, jie daugiaž sutampa su mokslo vertinimo institucijų požiūriu į mokslo darbuotojų veiklos rezultatus (žr. V. Dautotis, *Mokslas ir technika*, 2002, (2), 4–6). Daugiau komentarų ir argumentų dėl tokio pasirinkimo pateikta A. P. straipsniuose (*Respublika*, skyrelis *Žinių visuomenė*, 2002-01-09, 2002-01-29).

Kurio nors mokslo instituto vidutinis veiklos rodiklis (R_i) bus didžiausias. Maksimalią $R_{i,max}$ reikšmę atitinka koeficientas $K_i = 1,0$. Kitų mokslo institutų veiklos efektyvumo koeficientai proporcingi jų veiklos rodiklio santykiui su geriausiu rodikliu, t. y. $K_i = R_i / R_{i,max}$. Jeigu kurios nors veiklos rezultatų iš viso nėra, koeficientas $K_i = 0$. Taip nustatomi K_i koeficientai visose 4 veiklos srityse.

Po to apskaičiuojamas visų institutų skatinimo finansavimas kiekvienoje iš 4 veiklos sričių atsižvelgiant į veiklos efektyvumą. Iš pradžių sumuojamos visų institutų darbuotojų skaičiaus, padauginto iš jų veiklos koeficiento, reikšmės, t. y. randama $\sum (N_{inst} \times K_i)$. Padaliję visą skatinimo lėšų sumą kiekvienoje iš 4 minėtų veiklos sričių S_i iš $\sum (N_{inst} \times K_i)$, gauname sąlyginį vieno mokslo darbuotojo skatinimo finansavimą (s_i). Jis rodo, koks būtų finansuojamų mokslo institutų vieno darbuotojo skatinimo finansavimas, jeigu jo rezultatų skaičius/kiekis būtų toks pats, kaip geriausio instituto darbuotojo, o bendras darbuotojų skaičius būtų toks, koks reikalingas faktiškai gautiems rezultatams pasiekti. Šį skaičių padauginę iš instituto darbuotojų skaičiaus ir veiklos efektyvumo koeficiento, gauname institutui skiriamą lėšų kiekį už veiklą kiekvienoje srityje ($S_i = s_i \times N_{inst} \times K_i$). Susumavę lėšas už veiklą atskirose srityse, gauname visą instituto skatinimo finansavimą ($S_{inst} = S_f + S_x + S_y + S_z$).

Pateikta schema yra paprasta ir aiški. Kad būtų vaizdžiau, ją galima iliustruoti tokiu pavyzdžiu. Yra 4 vieno dydžio, bet nevienodai dirbantys institutai: W, X, Y ir Z , ir jiems skirta 10 mln. Lt. Kiekviename institute dirba po 60 mokslo darbuotojų. Vienas institutas (W) stiprus teoriniais darbais, sėkmingai konkuruoja dėl užsienio grantų, bet atlieka mažai taikomųjų tyrimų. Kitas (X), atvirkščiai, turi nedaug fundamentinių tyrimų rezultatų, bet labai aktyvus taikomųjų tyrimų ir mokslo taikomosios veiklos srityje. Trečias (Y) ga-

Apie mokslo institutų finansavimą



Lietuvos mokslo institutų direktoriai posėdžiauja Raudondvarėje

nėtinais stiprus visose srityse, o ketvirtas (Z) akivaizdžiai silpnas visose srityse. Institutų veiklos rodikliai ir finansavimo skaičiavimo rezultatai parodyti lentelėje.

Galima teigti, kad institutų finansavimas nevienodas, bet teisingas ir racionalus. Teisingas, nes už pastangas ir intensyvų darbą reikia atlyginti, racionalus, nes lėšos skiriamos ten, kur geriausiai panaudojamos, o finansavimo tvarka skatina gerai dirbti. Šis finansavimo modelis universalus ir nesuteikia išankstinių pranašumų jokiame institutui: jeigu darbai yra daugiau teorinio pobūdžio – institutas gauna skatinimo finansavimą už straipsnius pasauliui žinomuose leidiniuose, jeigu jis kuria originalias technologijas – gauna už užsienio patentus, jeigu vykdo užsakytus taikomuosius tyrimus, mokslo taikomąją

veiklą (pvz., rašo vadovėlius pagal ŠMM užsakymą) – jo veikla irgi įvertinama. Toks modelis turėtų nepatikti tik tiems institutams, kurie mažai turi mokslo pasaulyje priimtų rezultatų, o atsiskaito pasauliniam mokslui nežinomais straipsniais Lietuvos žurnaluose, tezėmis ir pan. menkaverčiais rezultatais. Skatinimo lėšų paskirstymas tarp 4 veiklos sričių (po 10%) būtų priimtinas esant racionaliam fundamentinių ir taikomųjų tyrimų balansui – maždaug po lygiai išteklių abiejose srityse. Dabartiniu metu taikomieji tyrimai, duodantys originalius bei konkurencingus pasauliui produktus, technologijas ir kt., Lietuvoje menkai išplėtoti. Todėl taikomiesiems tyrimams skirtas skatinimo lėšas pasidalytų keletas institutų. Atsižvelgiant į tai, iš pradžių skatinimo lėšų paskirstymas tarp aukščiau paminėtų sričių

galėtų būti 12, 4, 12 ir 12%, o ateityje artėtų prie vienodų dydžių – po 10%.

Tikslinis finansavimas skiriamas per mokslo programas ir jo organizavimo tvarka, matyt, galėtų būti tokia. ŠMM kartu su Ūkio ministerija (ŪM) ir kitomis valstybės institucijomis nustato perspektyvias (prioritetines) mokslo kryptis, kurias tikslinga sparčiausiai plėtoti. Prioritetinių krypčių nustatymo procesas, pradėtas rašant *Lietuvos mokslo ir technologijų baltąją knygą*, po truputį juda į priekį. Toliau turėtų būti taip, kaip priimta pasaulyje. Vyriausybė skiria lėšas prioritetinių krypčių plėtrai ir paveda ŠMM kartu su ŪM ir kitomis institucijomis įgyvendinti prioritetinių krypčių plėtros programas. Ministerijos, padedant ekspertams bei specialistams (būtų gerai, kad dalyvautų už-

sienio, pvz., Norvegijos ekspertai ir specialistai), detalizuoja prioritetinių krypčių plėtros programų turinį ir skelbia konkursus pateikti atitinkamų mokslinių tyrimų (fundamentinių ir taikomųjų) projektus. Projektai vertinami kvalifikuotų ir bešališkų užsienio ekspertų pagal Lietuvos vyriausybės institucijos nustatytus kriterijus. Projektai ekspertams pateikiami be juos rengusios institucijos pavadinimo. Po to jie klasifikuojami pagal vertinimo rezultatus, atrenkami laimėję projektai, sudaromos jų vykdymo sutartys ir pradėdamas darbas. Paprastai finansavimą turėtų gauti 40–50% pateiktų projektų.

Šiose pastabose išdėstyti pagrindiniai teiginiai. Jūs reikia detalizuoti ir paversti veikiančia finansavimo metodika. Pereinant prie kitos finansavimo tvarkos svarbu, kad institutai nepatirtų staigių finansavimo pokyčių. Tai nesunku pasiekti įvedus taisyklę, kad reguliarus instituto finansavimas, palyginti su praėjusiais metais, nesikeistų daugiau kaip 10%, atsižvelgus į visų valstybės biudžeto lėšų, skiriamų mokslo institutams, kitimą, t. y. instituto finansavimas nagrinėjama metais turėtų būti $A_i = (0,9 - 1,1) \times A_{i-1} \times A_m / A_{m-1}$, kur A_{i-1} – reguliarus instituto finansavimas ankstesniais metais, A_m – bendras visų institutų reguliarus finansavimas nagrinėjama metais, A_{m-1} – tas pats ankstesniais metais. Maždaug tokia taisyklė galiojo skaičiuojant visų institutų (išskyrus Kultūros ir meno institutą) finansavimą 2002 m. Trūkstamos arba perteklinės lėšos būtų paimamos iš skatinimo fondo (S) arba perkeliamos į jį. Būtų naudinga surengti mokslininkų ir mokslo administravimo atstovų diskusiją finansavimo tvarkos klausimais. Pravartu turėti aišką ir visiems žinomą metodiką, nes dabar tik nedaugelio institutų vadovai galėtų tiksliai pasakyti, kaip apskaičiuojamos biudžeto lėšos institutams.

Ar toks finansavimo būdas tinkamas humanitariniams ir socialiniams mokslams? Atsakymas – taip. Tačiau pirmiau reikėtų išspręsti klausimą dėl „prestižinių“ Lietuvos žurnalų, kurių turime jau net 104! Sprendimas galėtų būti toks: Lietuvoje reikia finansiškai remti ir įtraukti į MSD leidinių, kuriuose publikuoti straipsniai pripažįstami suteikiant mokslo laipsnį, sąrašą tik tuos leidinius, kurie pagal spausdinamą darbų kokybę prilygsta tarptautiniams žurnalams. Labai trumpai tariant tokie leidiniai būtų: 1) leidžiami anglų kalba (išskyrus lituanistikos leidinius); 2) jų redakcinė kolegijose apie 50% narių turėtų būti autoritetingi užsienio mokslininkai; 3) recenzentai – kvalifikuoti ir bešališki užsienio specialistai; 4) leidžiami reguliariai – 4, 6 ir t. t. numeriai per metus. Vis dėlto ši tema per plati, todėl ir detalesni komentarai apie aprašomo finansavimo būdo tinkamumą humanitariniams ir socialiniams mokslams paliekami ateičiai. Kol „prestižinių“ Lietuvos žurnalų sąrašas būtų tinkamai sutvarkytas, humanitarinių ir socialinių mokslų institutai galėtų būti finansuojami taip pat, kaip iki šiol, t. y. padalijant jiems tam tikrą dalį visų skirtų lėšų. Beje, humanitariniai institutai ir dabar galėtų sėkmingai varžytis dėl skatinimo lėšų, gaudami gerus fundamentinių tyrimų įvertinimo koeficientus už monografijas, kurių daugiausia ir sukuriama humanitarinio profilio institutuose.

Algimantas Pauliukonis
Biotechnologijos instituto
direktorius

INSTITUTŲ VEIKLOS RODIKLIAI IR FINANSAVIMO SKAIČIAVIMO REZULTATAI

Nr.	Rodikliai	W	X	Y	Z
1.	Bazinis finansavimas 1 darbuotojui, b	25,0	25,0	25,0	25,0
2.	Bazinis finansavimas institutui, B_{inst}	1500	1500	1500	1500
3.	Straipsnių ISI sąrašo žurnaluose skaičius, R_f	0,72	0,06	0,48	0
4.	Koeficientas K_f	1,0	0,083	0,667	0
5.	Užsienio patentų skaičius, R_x	0	0,10	0,05	0
6.	Koeficientas K_x	0	1,0	0,5	0
7.	Lėšų kiekis, gautas už darbus, atliktus pagal sutartis su užsakovais ir parduotas licencijas, R_y	1,0	12,0	7,0	1,0
8.	Koeficientas K_y	0,083	1,0	0,583	0,083
9.	Lėšų kiekis, gautas užsienio grantais ir pagal sutartis, R_z	20,0	2,0	14,0	0
10.	Koeficientas K_z	1,0	0,1	0,7	0
11.	Instituto finansavimas S_f	571,4	47,5	381,1	0
12.	Instituto finansavimas S_x	0	666,7	333,3	0
13.	Instituto finansavimas S_y	47,5	571,8	333,3	47,5
14.	Instituto finansavimas S_z	555,6	55,6	388,9	0
15.	Skatinimo finansavimas, iš viso, S_{inst}	1174,5	1341,6	1436,6	47,5
16.	Skatinimo finansavimas 1 mokslo darbuotojui	19,6	22,4	23,9	0,8
17.	Reguliarus finansavimas, iš viso, A_{inst}	2674,5	2841,6	2936,6	1547,5
18.	Reguliarus finansavimas 1 mokslo darbuotojui	44,6	47,4	48,9	25,8

Liovešis ieškoti povandeninių laivų, ėmėsi liaudies dainų

Mokslo Lietuvos pašnekovas – Matematikos ir informatikos instituto Atpažinimo procesų skyriaus ir UNESCO katedros Informatika humanitarams įkūrėjas ir vadovas, Nuolatinės informacinės visuomenės komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmininkas, Lietuvos MA tikrasis narys Laimutis Telksnys. Jį kalbina Gediminas Zemlickas.

„Sausas“ informatikas niekada nebuvo

Gerbiamasis Profesoriau, dažnai Jus tenka sutikti įvairiuose humanitarų renginiuose, tad ar labai išsižeistumėte, jei Jus pavadintų dideliu humanitaru?

Tai toks gražus pavadinimas – kaip čia išžiūsi. Garbė – negali prieštarauti. Bet iš tiesų esu informatikas. O su humanitarais tenka gražiai bendradarbiauti, ir jau ne vienerius metus, todėl ir susitinkame tuose renginiuose.

Ko gero, tas bendradarbiavimas ir prasidėjo, kai Matematikos ir informatikos institute įkūrėte UNESCO katedrą Informatika humanitarams? Kaip keitėsi Jūsų požiūris į humanitarinius mokslus ir tu mokslų atstovus? Juk iš pradžių buvote grynus technikos mokslų atstovas, „sausas“ informatikas, tad Jūsų patirtis, kaip reikėtų bendradarbiauti skirtingų mokslų atstovams, gali būti ne tik įdomi, bet ir vertinga.

„Sausas“ informatikas niekada nebuvo, net ir teorinius informatikos srities darbus darydamas visada galvodavau, kaip tą teoriją panaudoti praktiškai. Vienas iš tokių, galima sakyti, humanitarams skirtų darbų buvo bandymas taikyti informatikos metodus medicinoje. Konkrečiau – atpažinimo procesų analizės metodus. Matote, medicina taip pat juk ne visai humanitarinis ir ne technikos mokslas.

Bet svarbiausia tai, jog rašydamas net ir teorines formules svarstydavau, kaip jas būtų galima praktiškai taikyti. Įrankis, kuriuo galima praktiškai naudoti teoriją, yra kompiuteris. Kai buvo kalbama apie vienokius ar kitokius procesų atpažinimo metodus, tai vis sukdamavau galvą, kaip tas formules padaryti tokias, kad jas būtų galima „įdėti“ į kompiuterį ir jos pradėtų veikti. Taigi teorinių rezultatų taikymas praktiškai man visada buvo svarbiausias dalykas.

Garsas išduoda povandeninį laivą

Dar anais, sovietiniais, laikais tyrimų rezultatus tekdavo naudoti praktiškai, bet kokia tai buvo praktika – karinis taikymas, pvz., povandeniniams laivams atpažinti.

Povandeniniams laivams atpažinti pagal jų sukliamą garsą?

Taip. Kai povandeninis laivas plaukia po vandeniu, tai jį pasiekti labai sunku, nes jis gali grimzti į kelių šimtų metrų gylį. Bet sraigtai, kurie tą povandeninį laivą varo, sukdamiesi skleidžia garsą. Pagal garsus galima atpažinti, koks plaukia laivas – savas ar svetimasis, ir net jo tipą nustatyti.

Tuos pačius dalykus taikėme taip pat skraidantiems aparatams – lėktuvams, raketoms nustatyti. Skrendant lėktuvui, pasireiškia vibracija (jeigu reaktyvinis). Jeigu lėktuvas su besisukančiais propeleriais, tai tam tikro tipo radiolokatoriai apšviečia tą erdvę, sudarydami elektromagnetinį lauką, o judančios lėktuvo dalys ore sukelia bangas. Vaizdas būtų panašus, jeigu ramaus vandens paviršiuje ką nors pradėtume judinti – susidarys bangos. Jeigu tas bangas pradėtume analizuoti, tai būtų galima pasakyti, kas skrenda.

Nepriklausomos Lietuvos valstybės sąlygomis visų šių įdomių technikos uždavinių jau nebeteiko spręsti. Nejaugi ir tų darbų rezultatų nebeprirėkė, visa tai virto tik praeitimi, mokslo istorijos dalykais?

Kai ištrūkome iš didžiojo kaimyno glėbio, pradėjome svarstyti, kur galėtume taikyti savo žinias? Bendradarbiavome ir toliau tęsiame bendrus darbus su Vilniaus, Kauno, Palangos medikais. Bet tada kilo ir tokia mintis: juk turime daugybę vertingų garso įrašų – lietuviškų tarmių, liaudies dainų ir pan. Kodėl savo sukaupia patirtimi nepasinaudoti naujiems poreikiams tenkinti?

Kaip suderinti matematiką ir kompiuterį

Tačiau ši idėja tikriausiai kilo ne informatikams, o humanitarams – kalbininkams ir muzikologams? Juk jiems rūpi šį vertingą mokslo ir kultūros paveldą išsaugoti.

Deja, idėja šovė į galvas informatikams. Juk koks skirtumas, ką informatikos metodais tirti: širdies ritmą, povandeninio laivo ar lėktuvo sukeltus virpesius ar liaudies dainos įrašus.

Matematikai tas pats, nes virpesiai aprašomi lygtimis?

Aš ne matematikas, kaip sakiau, esu informatikas.

Tačiau jei kalbame apie kokius nors procesus, tai jie juk aprašomi diferencialinėmis ar kitokiomis lygtimis. Argi ne taip?

Štai čia ir noriu pabrėžti, kuo skiriasi informatikas nuo matematiko. Matematikas kartais yra savotiškas menininkas, kuris grožisi formulėmis – puiku. Bet kad tą matematinę poeziją galėtume praktiškai naudoti, vien matematinę žinių nepakanka. Formulės – gražus darinys pasižiūrėti, gal paskatinti ir kitus darbus daryti. Tačiau informatikai matematiką naudoja tik kaip vieną iš priemonių. Mes, informatikai, turime tam tikrus uždavinius ir turime du



Lietuvos istorijos institute seminare-diskusijoje Kada renkamės multimedijos knygą? Lietuvos MA tikrasis narys Laimutis Telksnys (antras iš dešinės)

parankinius: teoriją ir kompiuterį. Mūsų tikslas ir yra suderinti šiuos du dalykus. Mat, jeigu turite formulę, tai dar nereiškia, kad ją galėsite kur nors panaudoti kompiuteryje. Štai sakote: procesą aprašyti diferencialine lygtimi. O kompiuteryje išvis netinka naudoti diferencialinę lygtį, kadangi tą lygtį pirmiausia reikia perkelti į diskretinę erdvę. Turi būti skirtuminė lygtis. Būdų, kaip pereiti iš diferencialinės į skirtuminę lygtį, yra ne vienas.

Kai gautąją skirtuminę lygtį įrašysime į kompiuterį, tai vėl iškils daug niuansų. Jeigu naudosisime tikslesnį kompiuterį, tai gausime vienokią rezultatą, jeigu turime pigesnį kompiuterį, taikysime prastesnes programas, tai gali atsitikti, kad skaičiuodami gausime nesąmonę. Būna blogai sąlygotų matricų, kai pakitus vienam parametru gali į daugias nueiti.

Šiame kambaryje, kur dabar kalbamės, tekdavo diskutuoti su aukščiausio lygio matematikos korifėjais. Juk yra įvairių teorijų, pvz., procesų pasikeitimo savybėms aptikti. Garsus prof. Širijevas, pasaulinio garso specialistas, stebėjosi, ką čia mes darome. Sakau: *Gerai, prašome imti tą savo formulę ir padaryti, kad veiktų.* Ir ką gi – nepavyko.

Procesai – tai plačiau už garsą

Procesas – tolydi erdvė, viskas gražu. Dabar mes kalbame, oras gražiai virpa – jokių lygčių nereikia. Bet kai aš norėsiu šį garsą arba kokius nors audiovizualinius įrašus perkelti į kompiuterį, tai virpesius turėsime suskaidyti laike, suskaidyti amplitudę ir tik tada su tuo virpesiu galėsime pradėti dirbti kompiuteriu. Štai tuos konstruktyvinius teorinius metodus ir taikome. Tada gali būti analizuojamas ir mūsų tiriamas procesas – povandeninio laivo skleidžiamas garsas, skrendančio lėktuvo ar raketos virpinamas elektromagnetinis radiolokatoriaus laukas, širdies ritmo procesai, smegenų encefalogramos ir pan.

Minutėlė! Jūs sakote, kad tyrinėjate įvairius garsus, tačiau smegenų encefalograma – argi čia garsas?

Tada grįžkime atgal. Procesas gali būti ir mums negirdimas. Negirdime labai lėto arba labai greito proceso. Garsas tėra tik viena iš proceso rūšių. Apskritai kas yra procesas? Tai tam tikrų įvykių seka. Važiuojančio automobilio ratas virpa ant grindinio – irgi procesas. Garsas po vandeniu, radiolokatoriaus sukeltas

elektromagnetinis laukų virpėjimas, širdies ritmas, elektrocheminiai ir elektriniai reiškiniai smegenyse, taip pat ir mūsų kalba – visa tai yra procesai. Tačiau tik siauro diapazono procesus – nuo 20 Hz iki 20 kHz – mes girdime.

Noriu štai ko paklausti. Ar galima sakyti, kad Sovietų Sąjungoje tuo metu vykę procesai neišvengiamai kreipė ir mūsų technikos, informatikos atstovus į humanitarinių mokslų sritį? Jeigu Sąjungos fenomenas ir toliau būtų gyvąs, tikriausiai ir toliau būtumėte sėkmingai dirbę pradėtuose baruose, gal ir vykdant kosmines programas?

Vykdant kosmines programas mums ir taip yra tekę dirbti. Visos prietaikymo sritys yra gana įdomios. Tačiau Jūs paklausėte apie informatikų darbus Lietuvos kultūrai – tai ne tik įdomūs, bet ir labai sunkūs darbai. Niekas, be mūsų, šių darbų nepadarė. Juk galėjome ir toliau dirbti pradėtosios krypties darbus. Tegul tai būtų ne kariniai užsakymai, bet juk yra techninė diagnostika, kad ir diagnostikai neardant variklių. Puikiausiai galėjome toje srityje dirbti. Leisti lėktuvui kristi ar neleisti? Ardyti variklį ir tikrinti kiekvieną mazgą būtų nepaprastai brangu. Tačiau analizuodami įvairius veikiančio variklio procesus galime pasakyti, ar variklis dar tinkamas skrydžiams, ar kuo greičiau keistinas.

Patikra neardant variklių atliekama pagal garsą? Tą garsą suvokiant iš plataus svyravimų diapazono, taip pat ir ultragarso?

Jūs mane gerai užvedėte ant kelio ir aš dabar įkibau: tai yra procesai, įvykių sekos. Atliekant variklių diagnostiką, tai gali būti vibracija, kurios mes gal ir negirdime. Gali būti ir girdimi vibracijos elementai, degimo procesai, kuriuos galime tirti taikydami kitus daviklius. Arba temperatūros svyravimai. Visa tai procesai, kuriuos suvokiame ne vien savo klausos aparatu.

Žodžiu, tai gerokai sudėtingiau negu mechaniko pasiklausyta, kaip užia automobilio variklis?

Su mechanikais siūlyčiau elgtis atsargiau. Ir geras gydytojas pasiklausęs gali padaryti išvadą, kurios ne visada prastesnės už tomografo teikiamus duomenis. Tomografas padeda tik gauti informacijos, o interpretuoja gydytojas. Jeigu patyręs gydytojas ar kitos srities diagnostikas prikišęs vamzdelį klausosi, tai jis juk ne tik klausosi, bet ir analizuoja, pateikia sprendimą. Taigi geras mechanikas – kaip ir gydytojas, vertas didelės pagarbos savo srities diagnostikas.

Kaip kelias vedė prie lietuviško paveldo

Ir vis dėlto kaip Jums šovė mintis skaitmenizuoti lietuvių kalbos tarmių ar liaudies dainų įrašus? Būtų galima, jeigu kokį nors esminį momentą praleistume?

Labai paprastas dalykas. Mes ir anksčiau žinojome, kad senieji lietuvių liaudies dainų įrašai padaryti daugiau kaip prieš 80 metų. Iš pradžių rašyta ant vaško cilindro, pasakui – ant greitai besisukančios plokštelės, po Antrojo pasaulinio karo mūsų šaunieji humanitarai tas dainas ir tarmes įrašinėjo į magnetinę juostą. Visi tie įrašai su triukšmais. Kai gauname radiolokatoriaus ar povandeninio laivo garso signalą, tai taip pat esama ir triukšmų. Reikia tuos triukšmus pašalinti, naudingą signalą išskirti ir analizuoti. Tad mums visai natūraliai išėjo: turime ne militarines, o humanitarines paskirties garsus, o jie mums labai brangūs ir pasauliniu mastu didžiai vertinami. Lietuvoje turime 200 tūkst. liaudies dainų įrašų – tai sunkiai išvaizduojamas turtas. Štai šitaip ir pradėjome tuos metodus, kuriuos seniau taikėme technikos reikalams, naudoti humanitariniams poreikiams.

Maždaug 1990 m. pradėjome rimtai galvoti ir apie UNESCO projektą. Beje, su UNESCO mūsų ryšiai užsimezgė visai kitoje – kompiuterių tinklų panaudojimo – srityje. Tada ir kilo mintis įsteigti katedrą. Štai šiame kambaryje ir buvo suformuluota idėja: kurkime katedrą, kuri vadintųsi *Informatika humanitarams*.

Kai klausėte, kaip šovė mintis pradėti skaitmenizuoti senuosius dainų ir tarmių įrašus, tai taip ir trinkelėjo: žinojome, kad turime didelės vertės turtą ir jį reikia apsaugoti, naudojantis naujausiomis technologijomis, t. y. kompiuteriais. O tam prirėkė mūsų sukaupytą žinių.

Iš pradžių rūpėjo paprasčiausias dalykas – perkelti senus įrašus į saugią terpę. O saugi terpė – tai kompaktinės plokštelės. Jie maždaug tuo metu ir pasirodė. Jeigu tiksliau – tai pasirodė apie 1982-uosius metus. O tokie, kuriuos galima plačiai naudoti – tik apie 1990-uosius. Dabar tai visiems įprastas dalykas, programinę įrangą juk taip pat saugome kompaktinėse plokštelėse. Jau turime 300 plokštelių, kuriose įrašytos lietuvių tarmės. Tačiau reikia turėti ne vien įrašą, bet ir aprašą.

Bus daugiau



Iševijos lietuvių indėlis į Lietuvos ir pasaulio mokslą

Atkelta iš 1 p.

šio ganėtinai jauno chemiko organinės sintezės darbai jau šiuo metu yra įspūdingi ir labai vertinami.

Kad Vilnius jau antrą kartą tapo ryškiausių pasaulyje organinės sintezės autoritetų susibūrimo vieta, didelis nuopelnas tenka prof. Viktorui Algirdui Sniečkui. Šio 65 metų mokslininko darbai gerai žinomi pasaulyje, o jo eksperimentinėmis paslaugomis naudojasi garsiausios vaistų gamybos bei kitos organinės sintezės metodus taikančios kompanijos. Priminsime, kad vienas organinės chemijos metodas vadinamas jo atradėjo Sniečkaus vardu.

Jau ne pirmi metai prof. V. A. Sniečkus daug daro, kad Lietuvos mokslas būtų plačiai žinomas pasaulyje, o mūsų chemikai kuo efektyviau įsitrauktų į tarptautinius darbus. Tam ir surengtos BOS2000 ir BOS2002 konferencijos, jau spėjusios įgyti ir platų tarptautinį pripažinimą. Netenka abejoti, kad ir 206 dalyviai iš 28 valstybių, kurie dalyvavo BOS2002 konferencijoje, ilgam įsimins šį puikų organinės sintezės forumą Vilniuje. Visi dalyviai, su kuriais tik teko bendrauti, neišskiriant nė Nobelio premijos laureato K. Barry Sharpless, pabrėžė, kad skaityti pranešimai buvo labai aukšto lygio, o mokslinės diskusijos buvo turiningos ir gilios, jos virė ne tik po pranešimų, bet ir konferencijos kuluaruose.

Valstybės ir Lietuvos karaliaus

Mindaugo karūnavimo dienos proga Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus už nuopelnus Lietuvos valstybei ir pastangas garsinančias Lietuvos vardą pasaulyje Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu apdovanojo Viktorą Algirdą Sniečką, profesorių, Kanados karališkosios mokslų akademijos narį ir Lietuvos mokslų akademijos užsienio narį.

Kadangi po konferencijos Vilniuje V. A. Sniečkaus laukė kita konferencija Vokietijoje ir Valstybės dienos renginiuose liepos 6-ąją jis negalės dalyvauti, tai LR Prezidentas V. Adamkus rado galimybę valstybės apdovanojimą mokslininkui įteikti anksčiau. Birželio 26-ąją į Prezidento rūmus buvo pakviesti BOS2002 konferencijos organizacinio bei programinio komitetų nariai, taip pat ir Lietuvoje gyvenantys V. A. Sniečkaus giminės.

Trumpoje prakalboje lietuvių ir anglų kalbomis Prezidentas V. Adamkus patikino, jog jam labai malonu visų lietuvių vardu pasveikinti prof. Viktorą Algirdą Sniečką už didelį įnašą garsinant Lietuvos vardą bei mokslinius laimėjimus. Prezidentas išreiškė viltį, kad V. A. Sniečkaus ryšiai su Lietuvos mokslu ir toliau tvirtės, o tai turės didelės reikšmės ir mūsų šaliai, ir visam pasaulio mokslui.

Dėkodamas už aukštą savo veiklos įvertinimą Didžiojo Lietuvos ku-



Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus Didžiojo Lietuvos kunigaikščio ordinu apdovanoja prof. Viktorą Algirdą Sniečką

nigaikščio Gedimino ordino kavalierius V. A. Sniečkus apgailestavo dėl vieno: kad kartu su visais šiuose rūmuose nėra jo tėvelių – Viktoro ir Paulinos Sniečků. Prieš 15 metų mirė V. A. Sniečkaus tėvas, o prieš savaitę jis neteko ir motinos, kuri sulaukė 105 metų. Beje, V. A. Sniečkaus mama Paulina buvo estė, su kuria tėvelis susipažino dar prieš Antrąjį pasaulinį karą, studijuodamas su būs-

mąja žmona veterinariją Tartu universitete.

Turintis lietuviško ir estiško kraujo V. A. Sniečkus stengiasi ir daug savo laiko skiria Baltijos šalių mokslo autoritetui stiprinti pasaulyje, o Baltijos organinės sintezės konferencijos BOS ir yra pats ryškiausias šių pastangų vaisius. Galima neabejoti, kad po 2 metų sulauksime BOS2004 konferenci-

jos, o prie Lietuvos, Latvijos ir Estijos prisijungs ir daug organinės sintezės srityje dirbančių mokslininkų iš kitų Baltijos jūros šalių. Šito ir siekia mūsų bičiulis prof. Viktoras Algirdas Sniečkus ir daugybė jo bendraminčių, kurių po šios konferencijos pasaulyje atsirado dar daugiau.

Gediminas Zemlickas

Kuriant naujus vaistus kartais reikalinga ir Dangaus malonė

Kontaktai yra viskas, – teigia dr. Jonas Vytautas Duncia (John Vytautas Duncia), dirbantis Bristol-Myers Squibb kompanijoje. Mūsų tautietis gyvena Vilmingtone, JAV, ir buvo abiejų Baltijos organinės sintezės (Balticum Organicum Synthetium) konferencijų BOS2000 ir BOS2002 Vilniuje organizacinio komiteto narys. Jonas Vytautas Duncia ir šiais metais rengėsi atvykti į Vilnių, tačiau šeimininės aplinkybės sutrukdė. Laimei, diktofono juostelėje turime įrašą, padarytą jam anksčiau lankantis Lietuvoje. Kalbame apie dalykus, kurie negreit pasens. Mūsų tautietį iš JAV kalbino Gediminas Zemlickas, o pokalbio tekstą iliustruojame nuotraukomis iš konferencijos BOS2002 – jos turėtų perteikti BOS konferencijoms būdingą nuotaiką.

Laikas parodys, ką reiškia mums BOS konferencijos

Kiek žinau, Jums tenka nemažai bendradarbiauti su Baltijos organinės sintezės konferencijų organizatoriumi

prof. Viktoru Algirdu Sniečkumi iš Kanados. Gal bent trumpai apie tai, o kartu ir apie save.

Dirbu vaistų gamybos firmoje Bristol-Myers Squibb, kuri nupirko DuPont Pharmaceuticals, esantį į pietus nuo Filadelfijos, Vilmingtono mieste. Pri-

klausau Filadelfijos lietuvių parapijai, esu aktyvus lietuvis. Kadangi tenka bendrauti su prof. Viktoru Algirdu Sniečkumi, kuris iš Kanados atvyksta konsultuoti į mūsų firmą, tai bandžiau jį taip pat įtraukti į lietuvių bendruomenę. V. A. Sniečkus visuomet norė-



Vienas aktyviausių visų diskusijų dalyvių konferencijoje BOS2002 buvo Nobelio premijos laureatas K. Barry Sharpless iš JAV

jo bendrauti su lietuviomis, o kai pavyko užmegzti ryšius su Lietuva, jis labai mielai atvyksta į gimtinę. Aktyviai dalyvauja ir užsienio lietuvių bendruomenės veikloje.

Jūsų pastangos nenuėjo veltui, kadangi prof. V. A. Sniečkus išties labai aktyviai įsitraukė į Lietuvos mokslinį gyvenimą, jau antrą kartą organizuoja Baltijos organinės sintezės konferencijas – BOS2000 ir BOS2002. Tai mums išties reikšmingas įvykis, kadangi ir į pirmąją, ir dabar į antrąją konferenciją atvyko žymiausi organinės sintezės mokslo atstovai, pasaulyje gerai žinomos asmenybės. Štai prieš dvejus metus dalyvavo prof. Ryoji Noyori. Jis 2001 m. tapo Nobelio premijos laureatu kartu su amerikiečiu prof. K. Barry Sharpless iš JAV, kuris buvo šių metų BOS2002 konferencijos dalyvis. Be prof. V. A. Sniečkaus pastangų, tokio masto mokslinės asmenybės vargu ar būtų susidomėjusios ir atvykusios į Lietuvą. Lieka tik priminti, kad prof. V. A. Sniečkus prieš trejus metus buvo išrinktas Lietuvos mokslų akademijos užsienio nariu.

Išties tai prof. V. A. Sniečkaus idėja – rengti Vilniuje BOS konferencijas. Šią idėją labai mielai palaikėme, kai

profesorius kreipėsi pagalbos ją organizuojant. Kaip galima atsisakyti.

Ar iš pradžių neatrodė, kad užsimate savotiška labdara? Gal Baltijos šalys organinės sintezės srityje tėra gūdi provincija?

Verta ar neverta Vilniuje panašaus masto konferencijas rengti, gali pasakyti tik laikas. Reikia bandyti, padėti chemikams lietuviams užmegzti kontaktus su Vakarų pasauliu. Kontaktai yra viskas, nes Lietuvos chemikams išties reikia pagalbos iš Vakarų. O be kontaktų jokios pagalbos nepavyks gauti. Tai pirmieji žingsniai ir mes tikimės, kad iš to kas nors išeis.

Lietuviams nesvetimi ir kombinatorinės chemijos darbai

Pagalba – labai savotiškas žodis, kuris rodo, kad dar esame ir silpnoki – bent jau tam tikroje srityje, o gal ir pagal veiklos aplinkybes. Štai jeigu šalia žodžio pagalba išgirstume dar žodį interesas, t. y. abipusis susidomėjimas, tada lietuviams tikriausiai būtų ramiau. Ar Jūs, dirbdamas pasaulyje garsioje firmoje, talkindamas prof. V. A. Sniečkui jo kilnioje veikloje tėvų



Konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas prof. V. A. Sniečkus pranešėjams įteikdavo dailininko Mindaugo Breivos paveikslus su Vilniaus vaizdais



Po apdovanojimo Lietuvos Respublikos Prezidento rūmuose V. A. Sniečkų (viduryje) po apdovanojimo sveikina R. Duthaler (Šveicarija), M. Makosza su žmona Ania (Lenkija), E. Butkus, L. Truesdale (JAV), I. Kalvins (Latvija), J.-P. Vors (Prancūzija), K. B. Sharpless (JAV) ir S. Haydor (JAV)



Kavos pertarukos metu diskusijoje R. Grubbs (JAV), H. Kagan (Prancūzija), K. B. Sharpless (JAV) ir V. A. Sniečkus



Pranešimą skaito M. Reetz (M. Planko institutas, Vokietija)



Konferencijos dalyviai aptaria stendinius pranešimus

žemėje rengti pasaulines organinės sintezės konferencijas, manote, kad Lietuvos mokslininkai gali būti įdomūs, aktualūs garsioms pasaulio vaistų gamybos ir kitoms, pvz., biotechnologijos, firmoms?

O taip, man atrodo, kad jie yra reikalingi. Man asmeniškai patinka Vilniaus universiteto prof. Eugenijaus Butkaus darbai. Manau, kad vaistų firmos gali naudoti jo sukurtus junginius kaip pradines medžiagas ar struktūras. Dabar vaistų chemijoje yra sritis, kur bandoma rasti tam tikrą, vaizdžiai tariant, tarsi kokį padėklą, ant kurio pavyktų sudėlioti atskirų funkcijų, junginius. Mums svarbiausia – ta pradinė trimatė struktūra. Jei ji vykusi, tai ant įvairių atomų galima „kabinti“ įvairias papildomas funkcines grupes. Visa tai padidina galimybę išrasti naujus vaistus. Ši nauja chemijos mokslo šaka vadinasi kombinatorinė chemija. Labai daug naujų cheminių junginių pavyksta sukurti bandant „užkabinti“ naujas funkcines grupes, bet svarbu turėti tą pradinę struktūrą. E. Butkaus sukurtos pradinės struktūros yra labai įdomios.

O kuo jos įdomios?

Jos nėra kasdienės, nedaug kas pasaulyje su jomis dirba. Tai sintetinės medžiagos, su kuriomis nėra lengva dirbti, iššifruoti jų struktūras, kai vyksta daug reakcijų su pradine medžiaga. Džiaugiuosi, kad prof. E. Butkus labai daug jų pagaminęs ir ištyręs – tai didelis darbas. Tikiuosi, kad medicininės chemijos darbuotojai tas medžiagas panaudos.

Dirbant kompiuteriu galima gauti ir priešingą rezultatą

Labai malonu, kad pastebite ir vertinate lietuvių mokslininko darbus. Manau, kad mūsų skaitytojui būtų apskri-

tai įdomu sužinoti, kas yra toji šiandieninė organinė sintezė? Gal jau nuoatskirų cheminių reagentų ir medžiagų nuveinama į kompiuterinio modeliavimo sritį, kur modeliuojamos naujos erdvinės struktūros? Gal virtualioji erdvė išstumia tradicinę organinės chemijos laboratoriją?

Turiu pagalvoti prieš atsakydamas. Man atrodo, kad organinė chemija dar nėra tokio lygio, apie kurį kalbate. Tai, kas sugalvojama kompiuteriu, dar turi būti išbandoma laboratorijoje. Mes dažnai naudojames kompiuteriu, bet dažniausiai naują idėją paprasčiau išbandyti laboratorijoje, negu valandas praleisti prie kompiuterio nežinant, ar bus kokia nauda. Matote, aš esu medicininės chemijos atstovas. Fermentai, receptoriai – jie juda, gali įgyti įvairias konformacijas, todėl nėra lengva vienareikšmiškai nustatyti, kad fermentų aktyvios grupės taip ir bus numatytose erdvės vietose. Dažnai gauname priešingą rezultatą, negu tikimės. Užtat neužtenka vien kompiuterio, bet būtina dirbti ir laboratorijoje. Norint išrasti naują vaistą, tenka naudoti abu metodus.

Ar norint nustatyti medžiagos savybes pakanka žinoti erdvinę medžiagos struktūrą? Ar vis dėlto būtina tas savybes tirti laboratoriniais būdais?

Dar per tolimas kelias. Dažniausiai tyrinėjame empiriškai, nors ir ne viską. Daug kas cituoja mano darbą, kuris vadinamas vienu pirmųjų racionalaus medžiagos ar junginio projektavimo (rational design) pavyzdžių, kai kompiuteriu palaipsniui tobulinta tol, kol buvo sukurtas vaistas. Tačiau atsakydamas galiu pavartoti du žodžius: taip ir ne, kadangi be eksperimento vaisto nebūtume išradę. Užtat ir manau, kad reikia taikyti abu metodus.

Kaip išrado losertoną

Bet gal tai natūralius tradicinius metodus naudojančių chemikų organiku priešininis virtualiosios realybės, kurios simbolis yra kompiuteris, veržimuisi į junginių ir medžiagų sintezę?

Neteisybė, nes daug kam kaip tik smagiau dirbti kompiuteriu. Man labai patikdavo, tačiau kompiuteris atima labai daug laiko.

Nejaugi darbas tradicinėje laboratorijoje taupo laiką?

Kartais taupo, kartais ne. Priklauso nuo to, ar labai sudėtingą junginį siekiama padaryti. Kartais tik po 10 stadijų galima gauti galutinį junginį, o kartais pakanka ir vienos reakcijos. Man pasisekė: Dievas man buvo labai geras ir leido nutikti įvykiams, kurie šiaip neturėjo įvykti. Pvz., mums buvo skirta užduotis rasti naują vaistą, kurio mažintų aukštą kraujospūdį ir kurio poveikis būtų visiškai naujas. Tai angiotenzino II peptido inhibitorius.

Mes su peptidais dirbome porą metų, mėgindami surasti vis mažesnių peptidų: suskaldėme oktapeptidą angiotenziną į mažesnius peptidus ir neradome nieko, ką būtų galima susieti su biologine veikla. Staiga patentų literatūroje atsirado Japonijos firmos *Takeida* patentas. Jame buvo surašyti mums rūpimi junginiai ir jų veikimas. Mes greitai pagaminome ir išitikinome, kad tų junginių veikimas labai silpnas. Po kelerių metų kalbėjau su japonais ir jie pripažino negalėję tų junginių patobulinti, todėl užpatentavo ir, metę tą darbą, pradėjo dirbti kitos srities darbus. O mums buvo tarsi dovana iš dangaus, nukritusi ant mūsų stalo.

Kitos firmos (pvz., *Merck*) tų junginių taip pat neįstengė patobulinti. Mes tada panaudojome kompiuterį, uždėjome *Takeida* junginį ant angio-

tenzino II peptido ir pažiūrėjome, kaip tas junginys iš dalies mėgdžioja peptidą. Prikūrėme bene 5 hipotezes, nes kompiuteriu tais laikais (ir net šiais laikais) neįmanoma žinoti, kaip nepeptidas mėgdžioja peptidą.

Kokia galimybė turint 5 hipotezes ką nors padaryti?

Labai maža tikimybė, bet mums pavyko. Pasitvirtino mūsų hipotezė, kad toje molekulėje trūksta dar vienos rūgšties grupės. Mat angiotenzino (II) peptidas turėjo porą rūgštinųjų grupių – tirozinas turėjo fenolinę grupę ir dar tame peptide buvo asparagino rūgštis. Mes uždėjome karboksirūgšties grupę toje vietoje, kur mūsų modelio peptide buvo kitos dvi rūgščių grupės. Staiga biologai pranešė, kad mūsų molekulės prisirišimas prie receptoriaus padidėjo 10 kartų. Buvo aišku, kad teisingai dirbame. Paskui patobulinome 10 kartų, vėliau dar 10 kartų ir gavome, kad naujoji medžiaga veikli vartojant oraliniu būdu. Šitaip sukūrėme naują vaistą.

Šitaip buvo išrastas garsusis losertonas?

Taip. Galėčiau paminėti dar ne vieną atvejį, kai mus lydėjo neįtikėtina sėkmė. Pvz., prarijus *Cozaar* vaisto, jis metabolizuojamas, t. y. paverčiamas į kitą junginį, kuris dešimteriopai stipresnis. Dažniausiai metabolitai netenka savo poveikio ir iš organizmo pašalinami, tačiau šiuo atveju yra priešingai: būdamas dešimteriopai stipresnis, veikia išties 24 valandas. Tą vaistą kuriant mums taip pat neįtikėtina pasisekė.

Mokslininkai iš Baltijos šalių turi tarptautinį autoritetą

Kai nuolat sekasi, tai nejučia žmonės gali pradėti tikėti antgamtinėmis jėgomis.

Dievas gal ir padeda gyventi, bet man ne paslaptis, kad Lietuvoje žmonės vargsta, viskam trūksta lėšų. Turiu giminių ūkininkų, kurie skundžiasi dėl įvairiausių sunkumų. Amerikoje gyventi daug lengviau, bet ne todėl, kad ponas Dievas padėtų. Žinau viena: jeigu į Dievą tiki, tai vis vien į gera išeina, net jeigu ir ne materialiaja prasme. Esu ne pats gabiausias žmogus, yra daug gabesnių. Klausydamasis *BOS* konferencijos pranešėjų suvokiu, koks, palyginti, menkas yra mano paties protas. Bet ir iš menkų žmonių Dievas gali visokių stebuklų sukurti.

Kas Jums daro didžiausią įspūdį, kai klausotės organinės sintezės atstovų paskaitų? Juk tikriausiai ir šioje srityje, kad ir kokia kūrybiška būtų, pakanka ir rutinos?

Labiausiai žaviuosi, kad baltijiečiai chemikai, kurie dirba Vakarų šalyse, yra pasiekę didelių laimėjimų. Štai kad ir dr. Romas Kazlauskas iš McGill universiteto Kanadoje. Arba *BOS2000* konferencijoje dalyvavęs latvis Edvinas Vedejas (Vedejs), labai garsus chemikas, šiuo metu dirbantis Mičigano universitete, o prieš tai dirbęs Viskonsine. Tai labai gerų organinės chemijos mokyklų atstovas. Estas Ivaras Ugi šiuo metu dirba Miuncheno universitete. Jo vardu pavadinta visame pasaulyje žinoma Ugi reakcija. Žinoma, galima didžiuotis ir Viktoru Algirdu Sniečkumi, kuris žinomas viso pasaulio organinės sintezės srityje dirbantiems chemikams. Jo dėka ir susitinkame Vilniuje.

Bus daugiau

Vilniaus Gedimino technikos universitete išrinktas rektorius

Birželio 20 d. Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato posėdyje buvo renkamas šios aukštosios mokyklos rektorius.

Pretendento laukia nelengva dalis, nes bet kuriuo atveju bus lyginamas su energinguoju ligšioliniu rektoriumi prof. Edmundu Kazimieru Zavadsku, kuris tryliktus metus vadovauja VGTU. Šio Universiteto laimėjimų nepastebėti neįmanoma: per dešimt metų studentų daugiau negu padvigubėjo, pastatyta nauja moderni biblioteka, Universitetas puikiai kompiuterizuotas, įgijo naujų ir remontuoja senus pastatus įvairiose sostinės vietose. Profesorijų ir habilituotų daktarų skaičius padidėjo maždaug 4 kartus, keliolika kartų padaugėjo mokslinių publikacijų. Šiandien Gedimino universitetas yra didžiausių šalies universitetų trejetuke, o svarbiausia, kad jo absolventai lengvai randa darbą. Pagal užsirašiusių į VGTU studijų programą skaičių ši aukštoji mokykla užima antrąją vietą po Vilniaus universiteto. Vadinasi, dirbama teisinga lin-

kme. Yra sritis, kur Gedimino universitetas šalyje neturi konkurentų: tai vienintelis universitetas, kurio visi fakultetai yra atviri užsieniečiams, kadangi parengtos studijų programos taip pat ir anglų kalba.

Senato posėdyje buvo išsakyta ir tokia mintis: jeigu ne dabartinio rektoriaus E. K. Zavadsko entuziazmas ir nepaprastas veiklumas, platus požiūris į inžinerijos mokslus, tai VISI niekada nebūtų tapę universitetu, veikiausiai šiandien tebtų tik seniausio šalies universiteto statybos fakultetas.

Pretendentais į VGTU



Tryliktus metus VGTU vadovaujantis rektorius prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas pasiekė, kad Universitetas taptų vienu iš trijų geriausių šalyje

Gedimino Zemlicko nuotraukos



VGTU Senato pirmininko pavaduotojas doc. Vincentas Stragys pristato pretendentes rektorius vietai užimti: prof. Algirdą Vaclovą Valiulį ir prof. Romualdą Ginevičių



VGTU Senato nariai pasirenge balsuoti

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS PREZIDIUMAS

Praneša, kad pagal 2002 04 11 paskelbtas MA narių ekspertų vakancijas ir remiantis MA Statuto 21 p., iškelti ir įregistruoti į Mokslų akademijos narius ekspertus šie kandidatai (pagal specialybes):

BIOLOGIJOS, MEDICINOS IR GEOMOKSLŲ SKYRIUS

MEDICINA (2 vietos)

1. **Gintautas Jurgis ČESNYS**, VU Medicinos fakulteto profesorius (iškėlė VU Senatas ir akad. A. Marcinkevičius).
2. **Giedrius UŽDAVINYS**, VU Širdies chirurgijos klinikos profesorius (iškėlė VU Senatas ir akad. V. J. Sirvydis).

BIOLOGIJA (1 vieta)

1. **Narimantas ČĖNAS**, Biochemijos instituto Ksenobiotikų biochemijos skyriaus vedėjas (iškėlė Biochemijos instituto Taryba).
2. **Jonas Remigijus NAUJALIS**, VU Gamtos mokslų fakulteto dekanas (iškėlė VU Senatas).

ŽEMĖS ŪKIO IR MIŠKŲ MOKSLŲ SKYRIUS

MIŠKININKYSTĖ (1 vieta)

1. **Romualdas DELTUVAS**, Lietuvos žemės ūkio universiteto mokslo prorektorius (iškėlė LZŪU Senatas).
2. **Remigijus OZOLINČIUS**, Lietuvos miškų instituto direktorius (iškėlė Lietuvos miškų instituto Senatas).

TECHNIKOS MOKSLŲ SKYRIUS

MEDŽIAGOTYRA (1 vieta)

1. **Stėponas AŠMONTAS**, Puslaidininkų fizikos instituto direktorius (iškėlė Puslaidininkų fizikos instituto Senatas, akad. A. Kudzys ir akad. J. Vilemas).
2. **Kęstutis JARAŠIŪNAS**, VU Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto profesorius (iškėlė VU Senatas).
3. **Antanas Feliksas ORLIUKAS**, VU Fizikos fakulteto profesorius (iškėlė VU Fizikos fakulteto Taryba, akad. A. P. Piskarskas ir n. k. J. Grišas).
4. **Sigitas TAMULEVIČIUS**, KTU Fizikinės elektronikos instituto direktorius (iškėlė KTU Senatas).

PASTABA: visi kandidatai į MA narius ekspertus turi habilituotų mokslo daktarų laipsnius bei profesorių mokslo vardus.

Atsiliepimus ir siūlymus dėl kandidatų siųsti Lietuvos mokslų akademijai per du mėnesius nuo paskelbimo dienos adresu: Gedimino pr. 3, 2600 Vilnius.



Kolegų gėlės naujai išrinktam rektoriumi prof. Romualdai Ginevičiui

GEOLOGIJOS IR GEOGRAFIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą geografijos krypties (06 P) 2 vyriausiųjų mokslo darbuotojų pareigoms užimti.

Prašymas direktoriaus vardu, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas, mokslo laipsnių liudijančio dokumento kopija, mokslo darbų, paskelbtų po daktaro laipsnio suteikimo, sąrašas priimami Geologijos ir geografijos instituto sekretariate (T. Ševčenkos g. 13, Vilnius) iki š. m. liepos 25 dienos.

Informacija teikiama tel. 210 46 90.

Direktorius



PUSLAIDININKIŲ FIZIKOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. rugsėjo 16 d. 14 val. Puslaidininkų fizikos institute (A. Goštauto g. 11, Vilnius LT-2600) vyks atviras habilitacijos komiteto posėdis, kuriame dr. **KAROLIS POŽELA** gins habilituoto daktaro disertaciją „ELEKTRONŲ SKLAIDA POLINIAIS OPTINIAIS FOTONINIAIS KVANTINĖJE DUOBĖJE“ (fiziniai mokslai, fizika, 02 P).

Habilitacijos komitetas:

- prof. habil. dr. **Arvydas MATULIONIS** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P) – pirmininkas;
 prof. habil. dr. **Gintautas Jurgis BABONAS** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);
 prof. habil. dr. **Kęstutis JARAŠIŪNAS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);
 prof. habil. dr. **Ramūnas KATILIUS** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);
 prof. habil. dr. **Algimantas MATULIS** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);
 prof. habil. dr. **Juozas Vidmantis VAITKUS** (Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų institutas, Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);
 akad. habil. dr. **Zenonas RUDZIKAS** (Teorinės fizikos ir astronomijos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P).

Su disertacija galima susipažinti Fizikos instituto bibliotekoje (A. Goštauto g. 12).

Instituto direktorius S. Ašmontas

rektorius buvo iškelti du kandidatai. Senato pirmininko, Verslo vadybos fakulteto dekanas, Įmonių ekonomikos ir vadybos katedros vedėjas prof. habil. dr. Romualdo Ginevičiaus kandidatūrą iškėlė Verslo vadybos, Aplinkos inžinerijos, Architektūros fakultetų tarybos, Statybos, Elektronikos fakultetų tarybos ir dekanatai, Antano Gustaičio aviacijos instituto taryba ir administracija, Transporto vadybos ir Kūno kultūros katedros.

Infrastruktūros ir užsienio ryšių prorektorius, Medžiagotyros ir suvirinimo katedros vedėjas, Senato narys, Mechanikos fakulteto tarybos narys, Universiteto Medžiagų inžinerijos mokslo krypties komisijos pirmininkas, mokslo žurnalo *Medžiagotyra* redakcinės kolegijos narys, Lietuvos mokslų akademijos narys ekspertas, pagaliau 7 vadovėlių ir mokytojų knygų bei monografijos autorių prof. habil. dr. Algirdą Vaclovą Valiulį pretendentu į VGTU rektorius pasiūlė Mechanikos fakulteto taryba.

Kad abu pretendentai verti vienas kito, įrodo visa jų ligšiolinė mokslinė, pedagoginė ir organizacinė veikla, abiem Gedimino technikos universitetams yra jų gimtieji namai: šioje aukštojoje mokykloje abu baigė aspirantūrą, įgijo pedagoginės ir mokslinio darbo patirties – čia prabėgo didžioji dalis gražiausių ir kūrybingiausių jų gyvenimo metų. Profesoriai turi ir aiškią viziją, kaip veikti vis didėjančios konkurencijos sąlygomis, koks turi būti ateities Gedimino technikos universitetas. Šitai patvirtino ir abiejų profesorių pateiktos rinkiminės programos. Visai nesunku suprasti daugelio Senato narių apgailėstą, kad iš dviejų vertųjų tenka rinktis tik vieną.

Slaptame balsavime dalyvavo visi 49 VGTU Senato nariai. Už prof. R. Ginevičių savo balsus atidavė 30, prieš balsavo 18 ir 1 biuletenis pasirodė bešas netinkamai užpildytas. Už prof. A. V. Valiulį balsavo 16, prieš – 32 ir vienas biuletenis pripažintas netinkamas. Taigi balsų dauguma Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektoriumi 2002–2006 m. išrinktas prof. Romualdas Ginevičius.

Iki rugsėjo 2 d. rektorius pareigas eis prof. E. K. Zavadskas. Rugsėjo viduryje bus surengti VGTU Senato pirmininko rinkimai, o naujojo rektoriaus – prof. R. Ginevičiaus inauguracija numatyta spalio 31-ąją. Tai diena, kai Vilniaus inžinerinės statybos institutas tapo Vilniaus technikos universitetu.

Gražvydas Kantvydas

Lietuvos pirmajai valstybinei džiovos sanatorijai Varėnoje 75-eri (2)

Pradžia Nr. 12.

Doc. dr. Gražina Jaronienė

Tęsiame pasakojimą apie 1927-08-01 Varėnos carinės armijos lageriuose įsteigtą Lietuvos pirmąją valstybinę džiovos sanatoriją ir jos direktorių gydytoją Albiną Grigaitį.

Personalas

Sanatorijos direktoriaus daktaro Albino Grigaičio organizaciniai gebėjimai buvo svarbiausias sėkmingo sanatorijos darbo veiksnys. Tam, be abejo, įtakos turėjo jo darbas kariuomenėje, bet ir paties išsiugdytas darbštumas, valingumas, draugiškumas, tolerancija. Senieji varėniškiai daktarą Grigaitį apibūdino kaip demokratišką, humanišką, labai pareižingą, kuklų, paslaugų, neatsisakančių padėti žmonėms bet kuriomis sąlygomis.

Kurdamas sanatoriją, suformavo 17 asmenų personalą visiems būtinoms darbams atlikti, daugiausia įdarbindamas vietinius gyventojus. Todėl sanatorijos įkūrimas Varėnoje buvo sutiktas labai palankiai, nes sprendėsi to meto nedarbo klausimai.

Sanatorijos personalą sudarė sanatorijos vedėjas direktorius, ūkio vedėjas, trys medicinos seserys, šeimininkė, technikas, virėjas, dvi tarnaitės, du sanitarai, dvi slaugytojos, dvi skalbėjos, vienas sargas [1].

Be etatinių darbuotojų, sanatorijoje buvo samdomi žmonės ir sezoniniams darbams. Siekiant ekonomiško ir rūpinantis kokybiška ligonių mityba buvo samdomos merginos ir moterys rinkti miško gėrybes (uogas, grybus, vaistažoles, riešutus ir kt.). Jos taip pat tvarkė sanatorijos aplinkos gėlynus, gyvatvores, vejas, takus, augino daržoves, paukščius bei kiaules. Tokia darbo organizacija buvo visapusiškai naudinga ir sanatorijai, ir miestelio gyventojams, ir besigydančioms ligonims.

Sanatorija nuo Varėnos nutolu-



Gydytojas Albinas Grigaitis su žmona vyr. medicinos sesele Jadvyga Gurauskaitė-Grigaitiene (Nuotrauka dovanotoji marii Irena, fotografija Algirdo Grigaičio)

si per 3 kilometrus. O reikalų miestelyje buvo kiekvieną dieną: pašto parvežimas ir nugabenimas, algos, kai kurių maisto ir ūkinių prekių pristatymas ir kt. Šį klausimą dr. A. Grigaitis išsprendė sudarydamas terminuotas darbo sutartis su arklį ir vežimą turinčiu varėniškiu. Žodžiu, buvo apgalvoti visi darbo barai, kiekvienam numatant atsakingus apmokamus kadrus.

Žmonės vertino savo darbo vietas, nes sanatorijoje uždirbdavo daugiau nei pas ūkininkus (pas ūkininkus Jadvyga Kazlauskienė už metų darbą gaudavusi 100 litų, o dirbdama virėja sanatorijoje – 130 litų per mėnesį).

Iš Kauno atvykęs 34 metų gydytojas A. Grigaitis dar tebebuvo vien-

gungis. Vyr. medicinos seselė jis pasikvietė Kauno ligoninėje dirbusią aukštos kvalifikacijos vyr. medicinos seserį Jadvygą Gurauskaitę, kuri, anot Varėnos sanatorijoje kelis kartus besigydyjusio rašytojo Rapolo Šaltenio, buvusi sanatorijos tvarkančioji jėga: sanitarai ir kiti darbuotojai bijoję jos labiau nei daktaro ir visą darydavę taip, kaip nurodydavusi seselė.

1930 metais gydytojas Albinas Grigaitis vedė vyr. seselę Jadvygą Gurauskaitę. Šeima susilaukė sūnaus Algirdo, kuris pradžia mokyklą pradėjo lankyti dar Varėnoje.

Gydytojo Albino Grigaičio gydymo metodai ir asmenybė

Nepavyko gauti paties gydytojo užrašytų jo džiovos gydymo metodų, todėl juos bandysime aprašyti remdamiesi buvusių Varėnos sanatorijos pacientų pasakojimais.

Gana išsamiai apie tai pasakoja jau minėtas rašytojas Rapolas Šaltenis [8]. Pagal jį, sanatorijos valgykloje kabojęs plakatas: *Nuo džiovos vaistų nėra. Tikrieji vaistai – tai sielos ir kūno ramybė*, kurią turinti sudaryti aplinka: grynas pušų oras, sotos maistas, gydytojo nurodymai, sesučių globa. Anot Rapolo Šaltenio, mūsų, ligonių, „darbas“ – tik gulėjimas, valgymas, pasivaikščiojimai, gydytojo vizitacija, injekcijos, vonios, kvar-



Sanatorijos personalas su 1930 Vytauto Didžiojo metais sanatorijoje gulėjusių dalies ligonių grupe (Nuotrauka gauta iš Marijos Matukonytės)

cas. Kiekvienam ligoniui atskiros dozės, atskiri nurodymai. Ir visa tai 60-iai ligonių atlieka vienas gydytojas ir dvi sesutės. Gydytojas mažakalbis, apžiūrėdamas ligonį, gestais rodo, ką tas turi daryti – gulti, sėsti, nusivilkti. Labai įdomų išpūdį jis padarydavęs vos tik atvykusiems, kai gestais rodydavęs, kad reikia nusivilkti. O tiems matėsi, kad gydytojas juos peržegnojais... Pagarbiamai kai kurie ligoniai skleidė gaudą, kad gydytojas esąs labai dievotas, nuolat ligonius peržegnojais. Toks jo elgesys tartum padėjo ligoninėje išgaleti tylai, ramybei, kažkokiam paslaptinumu, kuris ir esąs svarbi gydymosi priemonė. Nesigirdėjo, kad jis ką nors bartų ar bent smarkiau suriktų. Buvo labai tvarkingas, punktualus, drausmingas. Kalbėta, kad jis anksčiau dirbęs kariuomenės gydytoju ir ten tokias būdo

kystėje išgelbėjęs Albinas Grigaitis.

Mokytojos Marijos Matukonytės atsiminimuose rašoma, kad dr. A. Grigaitis ligonius mokęs autosugestijos metodo, kuris dažnai padėdąs efektyviau nei vaistai. Jis būvęs ir geras psichologas, jautęs, kokios sąlygos kuriam ligoniui geriau tinkančios...

Gydytojas domėjosi ir fitoterapija. Pasinaudojęs kraštotyrine medžiaga parašė brošiūrėlės *Vaistingieji augalai Lietuvos liaudies medicinoje* rankraštį.

Jį jaudino ir moraliniai klausimai. Yra likęs rankraštis *Jaunuolių nusikaltimai*, kuriame jis svarsto didelio Amerikos jaunuolių nusikaltimų skaičiaus priežastis (rankraštis rašytas jau gyvenant Amerikoje).

Bus daugiau



Sanatorija samdė vežėją parvežti paštui ir maistui. Laisvalaikiu jis veždavo ligonius susipažinti su Varėnos apylinkėmis (Nuotrauka gauta iš Jadvygos Kazlauskienės)

vertybes išsiugdęs. Bet, matyt, daugiausia gero buvo paveldėjęs iš savo tėvų, šeimos. Kartą jis buvo prasitaręs, kad jo brolis esąs kunigas, kitas – gydytojas. Nors atrodė, kad daktaras uždarus, šaltas, bet ne – jis buvo baisiai geros širdies, kiek galėdamas bet kam padėdavo. Jis veltui gydydavo apylinkės gyventojus, tuo metu jis buvo vienintelis valstybėje gydytojas. Tai labai doras, kuklus, nuoširdus, darbštus, ne plepio žmogaus pavyzdys. Šitai gydytoją Albiną Grigaitį apibūdino Rapolas Šaltenis. Taip pat jį apibūdina ir mokytoja Marija Matukonytė (1902–1996 m.), kuri su grupe kitų mokytojų gydėsi sanatorijoje 1930 m. – Vytauto Didžiojo metais (išlikęs jos atsiminimų rankraštis). Vien geru žodžiu šiandien gydytoją tebemini varėniškė Izabelė Čereškevičienė, kurios tėvelio ir jos pačios gyvybę vai-

Literatūra

1. Akiras Biržys. *Lietuvos miestai ir miesteliai*. T. 1: Alytaus apskritis, Kaunas, 1931.
2. A. Ryliskis. *Fragmentai iš praėitės miglų*, Chicago, 1974.
3. B. Kviklys. *Mūsų Lietuva*. T. 1, 1989, 412–419 p.
4. *Lietuvos enciklopedija*. T. 33, JAV, Bostonas, 1965, 121–125 p.
5. *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, III tomas R-Ž. Vilnius, 1971.
6. J. Meškauskas. *Lietuvos medicinos istorija*. Chicago, 1987, 561–579 p.
7. Varėnos klimatologinio posto užrašų knyga. 1941 m. kovo ir rugpjūčio mėn.
8. Rapolas Šaltenio laiškai G. Jaronienei, 1999-03-01.



Valstybinė džiovos sanatorija su sutvarkyta aplinka apie 1933 m. (Nuotrauka gauta iš mokytojo Antano Devyžio)

Švenčių diena Lietuvos karo akademijoje

Birželio 6-oji Karo akademijos istorijoje tapo viena įsimintiniausių dienų. Tą dieną vyko absolventų išleistuvės ir sukako 10 metų, kai buvo įkurta Krašto apsaugos mokykla, kuri 1994 m. tapo Lietuvos karo akademija.

Iškilmingą karininko laipsnio suteikimo ceremoniją, kuri paprastai vyksta birželį, galima vadinti Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos metų įvykiu. Ši ceremonija apipinta ritualais, kurių ištakos siekia viduramžių epochą, kada į riterius būdavo išventinama paliečiant kalavijo smaigaliu.

Tarpukario Lietuvos karo mokykloje prezidentas Antanas Smetona kardu paliesdavo kiekvieno absolvento petį ir išstardavo žodžius: *Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk.*

Visais laikais kardas buvo narso, vyriškumo ir karininko garbės simbolis. Karo akademijos viršininkas plk. Algis Vaičieliūnas savo sveikinimo kalboje absolventams kalbėjo: *Tikroji karininko garbė – visada daryti tai, kas naudinga Lietuvos valstybei ir jos žmonėms.*

Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas LR Prezidentas Valdas Adamkus atliko visiems įsimintiną ritualą: kardu palietė 110 absolventų kairiuosius antpečius. Išventinti karininkai davė prisaišką, iškilmingai pasizadėdami negailėti jėgų ir gyvybės ginti Lietuvos Respubliką, jos laisvę ir nepriklausomybę.

Kaip ir pernai, Karo akademijoje įvyko geriausio absolvento rinkimai. Šiemet juo tapo Edikas Ringys. Absolventų išleistuvių ceremonijos metu krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius Ediką Ringį apdovanojo kardu. Šiam absolventui taipogi buvo skirta Pasaulio lietuvių bendruomenės premija, kurią įteikė šios bendruomenės pirmininkas Gabrielis Žemkalnis.

Karo akademijos dešimtmetis buvo švenčiamas dar iškilmingiau už absolventų išleistuves. Į gėlėmis papuoštą kariūnų ramovę susirinko kaip niekada daug garbingų svečių.

Seimo Pirmininkas Artūras Paulauskas tardamas sveikinimo žodį pripažino, kad tiek komplimentų dar nėra pasakęs nė karto. Pasak Seimo Pirmininko, apsilankius Akademijoje, pabendraus su vadovais, karininkais, dėstytojais ir kariūnais, tampa aišku: čia rengiamas mūsų kariuomenės ir visuomenės elitas. Šis elitas yra puikiai parngtas savo profesijai – fiziškai ir intelektualiai, puikiai besiorientuojantis, kas dedasi ne tik karo pasaulyje, bet ir pasaulyje apskritai, – sakė A. Paulauskas.



Įnešamas kardas, kuriuo krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius apdovanojo geriausią 2002 metų Karo akademijos absolventą Ediką Ringį (kairėje)

Krašto apsaugos viceministras Jonas Gečas pasveikino Akademiją savo ir krašto apsaugos ministro vardu, dėkodamas visiems, kurie kūrė gražų 1992 metais iš sovietinės kariuomenės atkovotą pastatą. Daug šiltų žodžių viceministras pasakė visiems Akademijos vadovams – plk. Algimantui Vaitkaičiui, gen. Jonui Andriškevičiui, gen. Zenonui Kuliui ir dabartiniam vadovui plk. Algiiui Vaičieliūnui.

Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas, Lietuvos muzikos akademijos rektorius prof. Juozas Antanavičius, sveikindamas Karo akademiją visų Lietuvos universitetų rektorių vardu, kalbėjo, kad Akademiją būtų galima vadinti Lietuvos taikos akademija, kadangi jos auk-

lėtiniai rengiami ne karui, o tam, kad Lietuvai niekada nereikėtų kariauti. Čia rengiami taikos saugotojai.

Karo akademijos pasveikinti atvyko ir daug užsienio karo mokyklų vadovų. Latvijos, Estijos, Brno (Čekija), Tadeušo Kosciuškos (Lenkija), Virdžinijos karo instituto (JAV), Drezdeno karo mokyklų vardu Akademiją pasveikino Virdžinijos karo instituto viršininko pavaduotojas brg. gen. Charles Ford Brower IV.

Karo akademijos viršininkas neseniai viešėjo Virdžinijos karo institute, ir po šio vizito šių dviejų aukštųjų mokyklų studijų sistema dar labiau supanašėjo. Remiantis amerikiečių patirtimi Karo akademijoje šiuo metu vyksta studijų reforma.

Lietuvoje akredituotų gynybos atašė vardu kalbėjo Kanados karo atašė plk. Antoni S. Wojcik.

Bene pats turiningiausias buvo svečio iš Didžiosios Britanijos – Tarpautinės saugumo patarėjų tarybos pirmininko sero dim. gen. Garry Johnson (Gario Džonsono) sveikinimas. Dimisijos generolas pasida-

lijo mintimis, kaip prieš daugelį metų jis lankėsi trijose Baltijos valstybėse ir rengė raportą savo vadovybei apie šių šalių galimybes tapti NATO ir ES narėmis. Jis matė visų šalių ekonomikos sunkumus ir kartu begalinį stiprų laisvės pojūtį.

Alina Žebrauskaitė



JE LR Prezidentas Valdas Adamkus kardu paliesdamas kiekvieno absolvento kairįjį antpetį atlieka iškilmingą išventinimo į karininkus ritualą



Lietuvos karo akademijos viršininkas plk. Algis Vaičieliūnas (dešinėje) įteikia atminimo medalį Didžiosios Britanijos tarptautinės saugumo patarėjų tarybos pirmininkui serui dim. gen. Garry Johnson



Virdžinijos karo instituto (JAV) viršininko pavaduotojas brg. gen. Charles Ford Brower IV (kairėje) ir Jungtinės Karalystės gynybos atašė plk. ltn. Peter Swanson

Panaikinta socialinė neteisybė

Aktualija

Iš valstybės biudžeto lėšų mokslininkų valstybinės pensijos mokamos per 2 tūkst. asmenų. Vidutinis šios pensijos dydis – 354 litai. Apie 9 proc. mokslininkų valstybinių pensijų gavėjų sudaro asmenys, dirbantys aukštosiose mokyklose. Jie pagal Aukštojo mokslo įstatymą buvo prilyginti statutiniam viešojo administravimo valstybės tarnautojams, kuriems Darbo sutarties įstatymas nebuvo taikomas. Dirbantys pagal darbo sutartį mokslininkai teisės gauti tokios pensijos neturėjo. Todėl Seimui Mokslininkų valstybinių pensijų laikinojo įstatymo 3 straipsnyje *Mokslininkų valstybinės pensijos skyrimo ir mokėjimo sąlygos* padarius esminę pataisą, įsigaliojusią šių metų birželio 19 d., visų asmenų, turinčių teisę gauti mokslininkų valstybinę pensiją, šios pensijos gavimo sąlygos tapo vienodos. Taigi išgyvendinta socialinė neteisybė

skiriant ir mokant mokslininkų valstybines pensijas.

Kam gi bus skiriama ir mokama mokslininkų valstybinė pensija?

Tokia teisė suteikta nuolat Lietuvoje gyvenantiems asmenims, kuriems suteiktas ar nostrifikuotas mokslo laipsnis arba pedagoginis mokslo vardas. Šią teisę turinčiam asmeniui mokslininkų valstybinė pensija skiriama ir mokama, jei jis atitinka šias dvi sąlygas: 1) sukako senatvės pensijos amžius (šiemet šis amžius toks: moterims – 58, o vyrams – 62 metai) arba yra pripažintas I ar II grupės invalidu; 2) turi ne mažesnę kaip 10 metų daktaro ar habilituoto daktaro darbo stažą.

Visais atvejais mokslininkų valstybinė pensija neskiriama, o jau paskirtoji nemokama tol, kol asmuo, turintis teisę gauti šią pensiją, turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos ir mokamos valstybinio

socialinio pensijų draudimo įmokos, arba jei jis gauna valstybinio socialinio draudimo ligos (įskaitant ir darbdavio mokamas ligos metu), motinystės, motinystės (tėvystės) ar bedarbio pašalpas.

Apie išvardytų pajamų (pašalpų) turėjimą mokslininkų valstybinių pensijų gavėjai privalo pranešti šią pensiją jiems mokančiai institucijai per 10 dienų nuo šių pajamų (pašalpų) atsiradimo dienos. Jeigu apie tai laiku nėra pranešama ir dėl to permokama pensija, permokėtos pensijos dydis išieškomas iš pensijos gavėjo (ne daugiau kaip po 20 procentų mokėtos pensijos dydžio per mėnesį), neapibojant jokių senaties terminų.

Visos kitos mokslininkų valstybinių pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygos nepakito.

Antanas Petrauskas
Socialinių mokslų daktaras



LIETUVOS MIŠKŲ
INSTITUTAS

skelbia priėmimą į biomedicinos mokslų (B 000) ekologijos ir aplinkotyros (03 B) bei miškotyros (14 B) krypties doktorantūrą.

Priėmimo į doktorantūrą konkurse gali dalyvauti asmenys, turintys magistro (ar jam tolydų) kvalifikacinį laipsnį. Ekologijos ir aplinkotyros krypties doktorantūra įsteigta kartu su Vytauto Didžiojo universitetu ir miškotyros krypties doktorantūra – kartu su Lietuvos žemės ūkio universitetu.

Stojantys į doktorantūrą turi pateikti: prašymą Instituto direktoriaus vardu, nurodant doktorantūros kryptį; gyvenimo aprašymą; magistro kvalifikacinio laipsnio (aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas;

dvių mokslininkų rekomendacijas; paskelbtų mokslo darbų sąrašą ir jų atspaudus, o jeigu tokių nėra, mokslinį referatą;

4 fotonuotraukas 3x4 cm; sveikatos pažymą (forma Nr. 086 a); socialinio draudimo pažymėjimo kopiją.

Dokumentai priimami Lietuvos miškų institute: į ekologijos ir aplinkotyros krypties doktorantūrą – iki rugpjūčio 20 d., į miškotyros krypties doktorantūrą – iki lapkričio 5 d.

Adresas: Lietuvos miškų institutas, Liepų g. 1, Girionys, LT-4312 Kauno r. Tel. (8-37) 54 72 21, faksas (8-37) 54 74 46.

Direktorius

Kas profesoriui pripasakojo tokių nesąmonių?

Keistai nuteikė *Mokslo Lietuvoje* šių metų birželio 20 dieną pasirodęs prof. habil. dr. Ksavero Purvinsko straipsnis skambiu, provokuojančiu pavadinimu *Stoti Lietuvai į NATO ar ne, turi nuspręsti Tauta, o ne valdžia*. Keistai nuteikė, nes straipsnio autorius, vadinantis save profesoriumi, habilituoti daktaru, apie Lietuvos kariuomenę prirašė itin daug nesąmonių ir kvailysčių. Mokslo vyrams tokios klaidos nedovanotinos, neatleistinos.

Taip, aš neturiu jokio mokslo laipsnio. Tačiau kariuomenės temomis rašau jau nuo pat 1994 metų vasaros, kai išvykau dirbti žurnalistu į Šiaurės Kaukazą. 1995-aisiais, grįžęs iš Čėčėnijos, pradėjau dirbti *Valstiečių laikraštįje*, kur nuo 1998-ųjų vidurio ėmėme leisti specializuotą karinį priėdą *Vardan Lietuvos*. Žodžiu, karinius reikalus šiek tiek išmanau. Todėl norėčiau ponui K. Purvinskui pateikti keletą klausimų.

Kodėl Jis rašo, kad *ypač daug ir visiškai ekonomiškai bei politiškai nepagrįstai biudžeto lėšų skiriama krašto apsaugai*? Nejaugi 2,3 proc. nuo BVP – tai daug? Juk dar lieka beveik 98 proc. nuo BVP. Tačiau, kaip supratimu, reikėtų skirti kariuomenei lėšų? O gal

kariuomenės mums visai nereikia?

Kodėl Jis teigia, kad *mūsų šalies ginkluotosios pajėgos, palyginti su NATO standartais, galima sakyti, yra beginklės*? Iš kur Jis ištraukė tokias žinias?

Štai dar keli teiginiai. *Sausumos kariuomenei labai trūksta prieštankinės ginkluotės, modernių ryšių priemonių. Palyginti su NATO, visiškai beginklės yra ir karinės oro pajėgos. Lietuva realiai karinę jėgą ore galėtų turėti tik įsigijusi apie 100 ir daugiau moderniausių naikintuvų, kurie kainuotų apie 1,5–2 mlrd. dolerių. Taip pat visiškai beginklės, palyginti su NATO standartais, yra ir karinės jūrų pajėgos*. Ir vėl nesąmonė. Lietuva turi ir prieštankinės ginkluotės, ir ta ginkluotė – moderni, nauja. Tą patį galima pasakyti ir apie ryšių priemones. Jų neužtenka, bet Lietuva nėra beginklė, nėra be ryšių priemonių. Beje, norint apginti savo oro erdvę, galima neturėti nė vieno naikintuvo. Tam yra ir kitų būdų. Tai elementaru, kaip pasakytų didysis seklys Šerlokas Holmsas daktarui Watsonui.

Nenoriu sutikti ir su Jo teiginiais, menkinančiais karines jūrų pajėgas. Kada jis paskutinį kartą lankėsi karinėse jūrų pajėgose, kada plaukiojo kariniu laivu, kalbėjosi su karininkais,

tarnaujančiais laivuose?

Kas Jam galų gale pasakė, kad *visiškai NATO standartų neatitinka ir kariuomenės rengimas – mokymasis ginti šalį nuo tariamų priešų*? Kas Jam įkalė į galvą, kad daliniuose klesti vyresniųjų savivalė, kad *tyro net kalėjimo dvasia, kad vyksta tuščios pamokos ir pratybos, kad žeminančios patyčios tarp eilinių karių būna kasdienine atrakcija*? Ar Jis buvo bent vienoje pratybose, ar dalyvaavo bent viename užsiėmime? Aš pratybose, pamokose dalyvauju bent du – keturis kartus per mėnesį jau penkerius metus iš eilės, ir, mano supratimu, kai kurie seržantai yra labiau išsilavinę, labiau išprusę už dabartinius Vilniaus ar Kauno universitetų docentus bei profesorius (baigiau Vilniaus universitetą). Esu pabuvojęs visuose Lietuvos kariuomenės daliniuose bent po keletą kartų, esu apklausęs šimtus kariuomenėje atitarnavusių vaikinių, esu kalbėjęs su dešimtimis jų tėvų. Taip, kartais kariuomenėje pasitaiko koks nors incidentas. Bet tokių atvejų – vienetai, išimties. O Jis teigia, tarsi tai būtų masinis reiškinys. Gal kartais Jis painioja tarnybą sovietinėje armijoje su tarnyba Lietuvos kariuomenėje? 1984–1986 m. tarnavau

Atviras laiškas prof. habil. dr. Ksaverui Purvinskui

sovietinėje kariuomenėje eiliniu, tarnavau ilgus dvejus metus, tačiau net ten nebuvo taip blogai, kaip profesorius postringauja apie padėtį Lietuvos kariuomenėje. Sakykite, iš kur tokia neapykanta Lietuvos kariuomenei? O gal aš klystu, gal kariuomenei skiriama lėšų ne 2, bet 20 proc. nuo BVP, o švietimo reikmėms – atvirkščiai: vos 2 proc.? Gal, sakau, ne kariuomenė mokykloms, bet mokykloms kariuomenei dovanuoja kompiuterius?

Sveiku protu sunku suvokti ir iš kur tokia pagieža NATO aljansui? Iš kur gerbiamas profesorius habilituotas daktaras K. Purvinskas ištraukė tuos milijardus, kuriuos privalėsime sumokėti Briuseliui stodami į NATO? Kas pateikė jam tokius faktus – Maskva, Rusijos specialiosios tarnybos, Rusijos federalinės saugumo tarnybos propagandos ir kontrpropagandos skyrius, Rusijos ambasados Vilniuje specialistai? Mano žiniomis, NATO vadovybė laikosi visai kitokios politikos, nei Jis bando įrodyti savo straipsnyje – NATO aljansui nereikalingos valstybės, turinčios stiprias kariuomenes ir silpnas ekonomikas. NATO aljansui reikalingos pirmiau-

sia ekonomiškai stiprios valstybės, nes tik tokios šalys pajėgios turėti stiprią kariuomenę. Tai juk elementaru. Jei-gu ekonomiškai silpna šalis (Lietuva) prisijungia prie stiprių šalių (NATO) sandraugos, silpnoji, mano supratimu, irgi sustiprėja ekonomiškai. Nejaugi prisijungdami prie stipresniųjų mes susilpnėsime?

Daugiau nesigilindamas į K. Purvinsko svaiojimus, tenoriu paklausti – kodėl per tiek metų nė viena valstybė nepanoro išstoti iš NATO aljanso, kodėl per tiek metų SSRS subyrėjo, o NATO ne tik kad nebyra, bet dar ir plečiasi? Ka, italai, ispanai, britai, turkai, belgai, vokiečiai, lenkai ar čekai kvailiesni už mus, lietuvius?

Žodžiu, Lietuvos mokslininkų laikraštis *Mokslo Lietuva* neturėtų spausdinti tokių iš piršto laužtų rašinių. Juokingai atrodo, kai mokslininkas, neturintis jokio supratimo apie kariuomenę, svarsto, kiek Lietuvai reikia turėti modernių naikintuvų ar prieš-tankinių pabūklų. Taip gali svaičioti koks nors Gariūnų prekeivis, bet ne profesorius, ne habilituotas daktaras.

Gintaras Visockas
Valstiečių laikraščio žurnalistas

EUROSKEPTIKŲ ARGUMENTAI DERIBOSE NEPADĖS

Dr. Kęstutis Jaskelvičius

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto vyr. mokslinis bendradarbis

Ekonominės integracijos procesai vyko ir vyksta nuolat. Iš esmės tai tie patys prekių ir paslaugų mainų procesai, kilstelėti į tarpvalstybinį lygį, įteisinti tam tikromis sutartimis ar susitarimais, kuriais siekiama konkrečių tikslų ir pranašumų kitų ekonominių susivienijimų atžvilgiu.

Ekonominė integracija neretai sukuria prielaidas politiniam vienijimuisi. Po Antrojo pasaulinio karo būtent šitai ir vyko integraciniai procesai Europoje. Vadinamojo Maršalo plano, skirto karo žaizdoms užgydyti, įgyvendinimas reikėdė kai kurių Europos valstybių ekonominės integracijos pradžią.

Tuometinio Prancūzijos užsienio reikalų ministro R. Šumano vardu pavadintas projektas įkuriant Europos anglies ir plieno bendriją reikėdė ir tam tikro viršnacionalinio politinio atstato atsiradimą. Tikrasis R. Šumano plano tikslas buvo perduoti tarptautinei kontrolei tas pramonės šakas, kurios yra svarbiausios ginklų gamybai, ir šitai užbėgti už akių naujiems karams Europoje. Ši planą tuomet parėmė Vokietija, Prancūzija, Italija, Olandija, Belgija ir Liuksemburgas. 1951 m. šios valstybės pasirašė Paryžiaus sutartį, kurią papildžius pasiūlymu kurti taikios atominės energijos panaudojimo sąjungą 1957 m. gimė Romos sutartis. Visos šios sutartys reikėdė, kad šešios Europos valstybės suvienija savo ekonomines ir politines pastangas tam, kad bendromis jėgomis siektų ekonomikos klestėjimo, geresnio ir svarbiausia, saugaus savo piliečių gyvenimo.

Euroskeptikų argumentai

Tokia buvo Europos Sąjungos (ES) kūrimosi pradžia. Sąjungos, kuri buvo ir yra grindžiama laisva valstybių valia ir apsisprendimu. Todėl šių fragmentiškų ES raidos faktų fone mažų mažiausiai keistai atrodo kai kurių „interpretatorių“ mėginimai Europos Sąjungą ir liūdno atminimo Sovietų Są-

jungą svėrti vienomis svarstyklėmis.

Šia prasme krenta į akis akademiško, habilituoto mokslų daktaro, profesoriaus Ksavero Purvinsko keliamas klausimas: *Kuo Europos Sąjunga skiriasi nuo Sovietų Sąjungos?* (*Mokslo Lietuva*, 2002, Nr. 11). Gerb. Ksaveras Purvinskas pats sau ir atsako: *Iš esmės niekuo*. Atrodytų, kas čia tokio, jeigu piliečiui atrodo, kad šios dvi sąjungos – dviniai. Tik štai tos aukščiausios mokslinės regalijos ipareigoja bent jau neprasilenkti su istorine tiesa, nekaltant apie objektyvią ir griežtą mokslinę analizę.

Deja, K. Purvinskas objektyvumo nesiekia. Štai kad ir tokia citata: *1940 metais, kol Lietuva tuometinio Seimo prašymu nebuvo priimta į SS (Sovietų Sąjungos – K. J.) sudėtį, tol ji išsaugojo suverenitetą, teritorinį neliečiamumą ir konstitucinę santvarką... Tik priėmus Lietuvą į SS sudėtį (1940 08 06), ji prarado suverenitetą ir tik tuomet buvo įdiegti beveik visi sovietiniai ekonominio ir politinio gyvenimo standartai*. Bėda tik stebėtis, kad gerb. akademikas pamiršo faktines „stojimo“ į Sovietų Sąjungą aplinkybes, slaptuosius Molotovo-Ribentropo protokolus, apie įtakos sferų pasidalijimą ir daugybę kitų faktų.

O gal nepamiršo? Gal tiesiog siekiama sukelti sumaištį žmonių galvose. Suplakti į vieną vietą istorinės tiesos iškraipymus bei realiai egzistuojančias nūdienos problemas ir po to skelbti tokią pranašystę: ES narės taps chaosinės bepūvančios supervalstybės provincijomis, kurias kontroliuos ir valdys stambiojo kapitalo pastatyti nomenklatūriniai biurokratai.

K. Purvinską užvaldęs įniršis ir tam, kas buvo, ir tam, kas yra, ir tam, kas bus. Svarbu neigti. Tai yra radikali pozicija, kuri euroskeptikams bus patraukli. Todėl tokie radikalai bus išrinkti lyderiais, kurie vadovaus euroskeptikų kovai su ES.

Kur teisūs euroskeptikai?

Euroskeptikų kontingentą sudaro mažiausiai trys piliečių grupės: 1) neturintys pakankamai žinių bei informacijos apie ES ir ypač apie įvyksiančius pasikeitimus ten įstojus; 2) turintys šiek tiek žinių bei informacijos apie ES, bet

netikintys, kad integracija padės išspręsti susikaupusias ekonomines ir socialines problemas; 3) įtikėję ekonominės izoliacijos idėja, integracijos procesuose išvelgiantys pavojų nacionalinių valstybių egzistencijai.

Euroskeptikai nėra pagal kokį nors ryškesnį požymį susiformavusi visuomenės narių grupė. Šiems žmonėms priimant bet kokius sprendimus būdingas tam tikras atsargumas, apdairumas, polinkis abejoti. Tai visiškai normalu, ir net keista, jeigu būtų kitaip, nes tai reikštų, kad tauta tampa abejinga savo likimui.

Jau taip susiklostė, kad kelerius metus visuomenės nuomonę dėl stojimo į ES formuoja politinis ir tam tikrų sričių valdininkų profesionalų elitai. Iš esmės visos politinės partijos laikosi vieningos nuomonės dėl integracijos į ES procesų naudą ir privalumų šalies ūkiui. Bėda tik ta, kad daugiau žmonių, ypač tų, kurie žvelgia į šį procesą atsargiau.

Prieš keletą savaičių negausus būrys euroskeptikų radikalų, susirinkusių prie Lietuvos radijo ir televizijos būstinės, išreiškė savo nepasitenkinimą vienpusišku integracijos į ES problemoms skirtų laidų pobūdžiu. LRT vadovai atsakė su jais susitikti ir išklausti jų priekaištų.

Ir visiškai be reikalo, nes radikalai šiuo atveju buvo teisūs. LRT laidos, skirtos integracijai į ES aptarti, yra arba nuobodžiai įkyrios, arba valiūkiškai entuziastingos, persunktos dar nesenu laikų propagandos ir agitacijos dvasia. Dėl to vienos yra nepopuliarios, o kitomis atvirai piktinamasi.

Pažadėtosios žemės įvaizdis

Blogiausia yra tai, kad beveik nekalbama apie Europos Sąjungos problemas, kurios netrukus taps bendru galvos skausmu. Daugelyje laidų, diskusijų, pokalbių, o tuo labiau politikų ir euroderbybininkų kalbose kuriamas vos ne pažadėtosios žemės įvaizdis.

Deja, tokia agitacija daugiau atgraso negu sudomina. Beveik netenka išgirsti komentarų apie būsimųjų ES re-

formų turinį ir šiuos pasikeitimus lemiančias priežastis. Tačiau situacija klostosi tokia, kad rengiamės stoti ne į rytienos, o tarsi į vakarykščią ES. Galbūt derybinių skyrių ir neįmanoma kitaip sukonstruoti, tačiau bent jau svarbiausios pozicijos galėtų būti aptariamoms atvirai ir atsižvelgiant į būsimuosius pasikeitimus.

Šiuo požiūriu aktualiausi pasikeitimai neišvengiamai turi įvykti Bendrojoje žemės ūkio politikoje (BŽŪP). Pagrindiniai šios politikos tikslai, kurie buvo keliami Romos sutarties 39 str., t. y. pakankamas ir stabilus maisto produktų tiekimas vartotojams, pakankamos žemdirbių pajamos, gamintojų ūkių modernizavimas, jau seniai yra pasiekti.

Vis daugiau yra kalbama apie tai, kad buvę ES privalumai virto trūku-

mais, prie kurių priskiriamas produkcijos perteklius ES vidaus rinkoje, gerokai didesnės negu pasaulio žemės ūkio ir maisto produktų kainos ir dėl to mažėjantis konkurencingumas, išpūstos biudžeto išlaidos įgyvendinant BŽŪP, neefektyviai panaudojama parama produkcijos gamintojams ir kt.

Jau dabar yra parengtas reformų projektas, pavadintas *Darbotvarkė 2003*, o realūs pokyčiai gali prasidėti 2004–2005 metais. Numatoma, kad esminė ES žemės ūkio restruktūrizavimo tendencija yra radikalus išmokų mažinimas.

Taigi pažadėtosios žemės įvaizdžiu gali būti suduotas skaudus smūgis. Neaiškinant žmonėms ES reformų būtinybę visiškai tikėtina, kad netruks plūptelėti pasipiktinimo banga, jog, girdi, ES apgavo Lietuvą.

Nukelta į 20 p.



VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. rugsėjo 06 d. 11 val. VDU CR Mažojeje salėje (Daukanto g. 28, Kaunas) bus ginamas doc. dr. RŪTOS MARCINKEVICIENĖS habilitacinis darbas tema „TEKSTYŲ LINGVISTIKA IR LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENA“ (humanitarinių mokslų sritis, filologijos kryptis, 04 H).

Habilitacijos komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. **Simonas KARALIŪNAS** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

nariai:

prof. habil. dr. **Leonas Fliorentas GUDAITIS** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

prof. habil. dr. **Antanas PAKERYS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

prof. habil. dr. **Evalda JAKAITIENĖ** (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

prof. habil. dr. **Kazys MUSTEIKIS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

prof. habil. dr. **Laimutis TELKSNYS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, informatika, 09 P);

prof. habil. dr. **Kazimieras Romualdas ŽUPERKA** (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H).

Su habilitaciniu darbu galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo, Vytauto Didžiojo universiteto ir Vilniaus pedagoginio universiteto bibliotekose.

Rektorius





LIETUVOS ŽEMDIRBYSTĖS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. rugsėjo 6 d. 10 val. Lietuvos žemdirbystės institute (Instituto alėja 1, LT-5051 Akademija, Dotnuvos sen., Kėdainių r.) vyks atviras habilitacijos komiteto posėdis, kuriame dr. **GVIDAS ŠIDLAIŠKAS** gins habilitacinį darbą „**ŽIEMINIŲ IR VASARINIŲ RAPSŲ (BRASSICA NAPUS L.) VYSTYMOŠI IR DERLIAUS FORMAVIMOSI RYŠIAI SU AP-LINKOS VEIKSNIAIS**“ (biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B).

Habilitacijos komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. **Edmundas LAPINSKAS** (Lietuvos žemdirbystės institutas, biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B);

nariai:

prof. habil. dr. **Zenonas DABKEVIČIUS** (Lietuvos žemdirbystės institutas, biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B);

prof. habil. dr. **Algirdas SLIESARAVIČIUS** (Lietuvos žemės ūkio universitetas, biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B);

prof. habil. dr. **Albinas ŠIULIAUSKAS** (Lietuvos žemės ūkio universitetas, biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B);

prof. habil. dr. **Vidmantas STANYS** (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B);

habil. dr. **Liudmila TRIPOLSKAJA** (Lietuvos žemdirbystės institutas, biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B);

habil. dr. **Juozas STANIULIS** (Botanikos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B).

Su habilitacijos darbu galima susipažinti Lietuvos žemdirbystės institute ir Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje.

Direktorius



PUSLAIDININKŲ FIZIKOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. rugsėjo 25 d. 11 val. Puslaidininkų fizikos institute (A. Goštauto g. 11, Vilnius, LT-2600) vyks atviras habilitacijos komiteto posėdis, kuriame dr. **SAULIUS BALEVIČIUS** gins habilituoto daktaro disertaciją „**SPARTUSIS ELEKTRONINIS PERJUNGIMAS SIMETRINIUOSE PLONASLUOKSNIUOSE DARINIUOSE**“ (fiziniai mokslai, fizika, 02 P).

Habilitacijos komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. **Steponas AŠMONTAS** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

nariai:

prof. habil. dr. **Gintautas Jurgis BABONAS** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

prof. habil. dr. **Albertas LAURINAVIČIUS** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

habil. dr. **Evaldas TORNAU** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

prof. habil. dr. **Gytis JUŠKA** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

prof. habil. dr. **Alfonsas GRIGONIS** (Kauno technologijos universitetas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P);

prof. habil. dr. **Algirdas AUDZIJONIS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, fiziniai mokslai, fizika, 02 P).

Su disertacija galima susipažinti Fizikos instituto bibliotekoje (A. Goštauto g. 12).

Instituto direktorius S. Ašmontas



LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

SKELBIA KONKURSA Į HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FILOLOGIJOS KRYPTIES ONOMASTIKOS, KALBOS ISTORIJOS IR LIETUVIŲ KALBOS ŠAKŲ DIENINĘ IR LIETUVIŲ KALBOS ŠAKOS NEAKIVAIZDINĘ DOKTORANTŪRĄ.

Asmenys, norintys dalyvauti konkurse, turi pateikti: prašymą Instituto direktoriaus vardu, gyvenimo aprašymą, magistro kvalifikacinio laipsnio (arba aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas, dvejų mokslininkų rekomendacijas, paskelbtų mokslo darbų sąrašą ir jų atspaudus (jeigu tokių darbų nėra – mokslinį referatą), 4 fotonuotraukas.

Pretendentas savo iniciatyva gali pateikti papildomus dokumentus, kurie galėtų būti svarbūs atrankos konkurse.

Dokumentai priimami iki rugsėjo 5 d. P. Vileišio g. 5, sekretorės kambaryje, tel. 34 72 00, 34 64 72.

Direktorius

EUROSKEPTIKŲ ARGUMENTAI DERYBOSE NEPADEŠ

Atkelta iš 19 p.

Gamybos ribojimo politika

Susidareš žemės ūkio produktų perteklius ES valstybių vidaus rinkoje vertė ieškoti būdų, kaip riboti gamybą. Todėl šiuo tikslu maždaug nuo 1980 m. imta taikyti vadinamųjų slenksčių (didžiausi garantuojami kiekiai) ir gamybos kvotų sistema.

Štai kodėl Briuselis taip atkakliai siekia nustatyti šalims kandidatėms, tarp jų ir Lietuvai, kuo mažesnes gamybos kvotas. ES vidaus rinka dūsta nuo menkai konkurencingos produkcijos pertekliaus, o čia dar plūstels nauji srautai.

Čia ir iškyla esminė derybų problema, nes ES interesai ima prieštarauti Lietuvos žemės ūkio interesams. Šį prieštaravimą ryškiai atskleidžia pieno sektoriaus pavyzdys. Antai Lietuvai prašius nustatyti metinę gamybos kvotą 2250 tūkst. t, Europos Komisija (EK) pasiūlė tik 1459 tūkst. tonų.

Pieno gamyba kelerius pastaruosius metus didėjo (2000 m. primelžta 1725 tūkst. t, 2001 m. – 1794, 2002 m. (prognozė) – 1900 tūkst. t), ūkiuose daugėjo karvių. Pieno sektorius yra tarsi lokomotyvas, tempiantis kitas žemės ūkio šakas. Žemdirbių pajamos už pieną sudaro 33–36 proc. visų gaunamų pajamų. Pieno produktai yra svarbus eksporto produktas, jie sudaro trečdalį viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto apimtį. Žodžiu, tai strategiškai svarbus ūkio sektorius.

Ką reikštų ta kvota, kurią pasiūlė EK? Reikštų, kad pieno gamyba turėtų būti sumažinta beveik ketvirtadaliu, karvių skaičius – maždaug 100 tūkst. čiu. Toliau sektų grandininė reakcija: mažėtų žemdirbių pajamos, pieno produktų eksportas, smūgi patirtų perdirbamoji pramonė ir pan.

Deja, apie tokias opias problemas viešai kalbama tik puse burnos. Tačiau vienintelis būdas išvengti ūmios žemdirbių reakcijos – būtent vieša diskusija, mėginimas ieškoti alternatyvų visiems girdint, neslepiant problemų, su kuriomis susidūrė ES, tačiau, aišku, nenutylint ir savųjų.

Ultimatumų kalba

Nelaikyčiau diskriminacija žemdirbiams pirmiaisiais metais numatytų skirti 25 proc. dydžio išmokų, palyginti su tomis, kurias gauna dabartinės ES narės. Viena, jau minėjau, kad ketinama reformuoti visą išmokų ir subsidijų sistemą, antra, staiga padidėjusį krūvį vargu ar pakeltų ES biudžetas, o, trečia, daugelyje šalių kandidačių dar tik kuriamos išmokų administravimo sistemos.

Tarkime, Lietuvoje iš žemės ūkio administravimo ir kontrolės sistemos privalomų registrų šiek tiek sklandžiau funkcionuoja tik gyvulių registras. Nuogaustaujama, kad kiti, ypač žemės ūkio gamintojų registrai, iki 2004 m. pradžios gali būti neparengti.

Daug kam nepatinka ultimatumų kalba, kurią mėgsta kai kurie ES komisarai. Tačiau ar čia kartais ne mūsų derybininkų per didelį nuolankumo padarinys? Kaip galima besąlygiškai priimti Lietuvai nepalankias sąlygas, o paskui mėginti įrodyti, kad kitos išeities nebuvo? Taip atsitiko su Kapitalo laisvo judėjimo skyriumi, kai be jokių svarstymų ir diskusijų buvo nusileista Briuselio reikalavimui sutikti su žemės ūkio paskirties žemės pardavimu užsieniečiams be jokių pereinamųjų laikotarpių.

Net dorai nepasitarus su energetikos specialistais buvo sutikta su ES reikalavimu uždaryti Lietuvai gyvybiškai svarbią Ignalinos AE. Dabar jau tenka ginčytis patiems su savimi, ieškant iš dviejų blogų variantų vieno geresnio. Panašia ultimatumų kalba vyksta derybos dėl pasienio kontrolės posto įrengimo ne Kenoje, kaip, ko gero, klaidingai buvo numatyta, o Vaidotuose.

Derybos dėl stojimo į ES turėtų vykti tik ieškant kompromisų, susitarimų ir derinant abiejų šalių interesus. Pagaliau, mano manymu, tragedija neįvyks, jeigu į ES stosime ne 2004 m., o 2005-aisiais ar 2006-aisiais. Tuo labiau kad pastarosiomis savaitėmis jau ir Europos finansų institucijos bei ekspertai prabilo, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos galimybės įstoti į ES 2004 m. sausį vertinamos santykiu 50:50.

Briuselio „biurokratai“

Akad. K. Purvinskas piktinasi, kad ES, Lietuvai dar nesant jos nare, be jokių kompromisų reikalauja, kad ji vykdytų visus jos įstatymus ir kitus teisės aktus visais ekonominio ir politinio gyvenimo klausimais. Čia tam tikros problemos esama, tačiau vėlgi nereikėtų visko statyti nuo kojų ant galvos.

Esmė yra ta, kad ES politinis ir ekonominis teisynas (direktyvos ir reglamentai) sudaro 80 tūkst. puslapių. Tai ES ne vieno dešimtmečio bendro ūkinio gyvenimo praktikos nugludinti teisės aktai, kurių nė viena valstybė per savaitę ar mėnesį nepriderins prie savosios teisinės sistemos. Kita vertus, ne metas keisti nuosavus įstatymus įstojus į ES, kai jau reikia gyventi pagal bendras taisykles. Taigi lieka viena išeitis, gal kai kam ir nelabai atrodanti logiška – bendro gyvenimo taisykles išmokyti iš anksto.

K. Purvinską pikтина dar ir ta aplinkybė, kad, girdi, kaip SS, taip ir ES yra panaikinama sienų kontrolė ir vizų režimas. Čia jau visiškai nesuprantami gerbiamo akademiko priekaištai. Ar laisvas piliečių judėjimas nėra vertybė? O prekių judėjimas be muitinių ar nesutaupo verslininkams laiko ir lėšų?

Ar neišblės Briuselio optimizmas?

Pastarųjų mėnesių įvykiai rodo, kad blėsta optimizmas dėl plėtos ir pačioje ES. Pirmiausia dėl to, kad daugelyje valstybių keičiasi politinis klimatas. Radikaliosios politinės jėgos aitrina antiimigracines nuotaikas, ne juokais baiminamasi darbo jėgos antplūdžio iš Rytų Europos, daugelis valstybių ima si skubių priemonių kovai su nelegalia imigracija. Manoma, kad pasikeitus Vokietijos ir Prancūzijos pozicijai gali būti perkurtas „didžiosios bangos“ scenarijus, iki 2007–2008 metų surikiuojant šalis kandidates priklausomai nuo jų politinio ir ekonominio svorio.

Nors seneniai Ispanijoje įvykusiam ES viršūnių susitikime „didžiosios bangos“ scenarijus dar neatsisakytas, tačiau solidus anglų savaitraštis *The Economist*, atkartodamas ES plėtos komisarą Giunterio Verheugeno mintis, tvirtina, kad ginčai su šalimis kandidatėmis dėl žemės ūkiui skiriamų finansinių išteklių gali gerokai priverti galimybių langą.

Esama dar ir „Trojos arklio“. Tai Airija. Sutartį dėl ES plėtos turi patvirtinti visos valstybės. Skirtingai nuo kitų valstybių, Airijos konstitucijoje yra nustatyta, kad bet kurią ES sutartį turi patvirtinti referendumas.

Airijoje rinkėjai jau vieną kartą atmetė sutartį dėl ES plėtos. Antrasis referendumas šiuo klausimu turi įvykti šių metų pabaigoje. *The Economist* įvertindamas airių nuotaikas prognozuoja, kad esama didelės tikimybės, jog ir šį kartą nebus pritarta ES plėtrai. Tačiau šio galimo scenarijaus Briuselio komisarai kol kas nenagrinėja. Ispanijoje ES viršūnių susitikime dar buvo demonstruojama politinė darba ir optimizmas.



MATEMATIKOS IR INFORMATIKOS INSTITUTAS

skelbia priėmimą į fizinių mokslų srities matematikos (01 P) ir informatikos (09 P) kryptių dieninę bei neakivaizdinę doktorantūrą.

STOJANTIEJI Į DOKTORANTŪRĄ ASMENYS PATEIKIA:

- prašymą instituto direktoriaus vardu,
- gyvenimo aprašymą,
- kvalifikacinio magistro laipsnio arba jam prilygstančio aukštojo išsilavinimo diplomo ir jo priedo kopijas,
- dvejų mokslininkų rekomendacijas,
- paskelbtų mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas, o jeigu jų nėra – doktorantūros krypties mokslinį referatą,
- 2 fotonuotraukas 3x4 cm.

Dokumentai priimami iki 2002 m. rugpjūčio 31 d. Akademijos g. 4, II aukšte, 219 kabinete, Vilniuje. Informacija teikiama telefonais: 210 93 18, 210 93 09.

Direktorius

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**
 Sekretorė **Kristina Bučionytė**
 Stilistė **Angelė Pletkuvienė**
 Dizaineris **Valdas Balciukevičius**
 Techninis redaktorius **Vytautas Kundrotas**

„Mokslas Lietuva“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
 Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas, D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.**
 Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
 El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8–5) 2 12 12 35, 62 74 58, faks. 61 47 29
 Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>
 Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191
 Leidžia
 UAB „Mokslininkų laikraštis“
 SL Nr. 169
 Spausdino
 „Baltas miestas“,
 Kauno g. 3a, 2006 Vilnius